

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

**YRITYSVASTUURAPORTOINNIN
VERTAILUKELPOISUUS JA RAPORTOINNIN KEHIT-
TÄMINEN - CASE KONE OYJ**

Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu

Laskentatoimi

Pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2013

Laatija: Laura Simola

Ohjaaja: Marko Järvenpää

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU

Tekijä Laura Simola	
Työn nimi Yritysvastuuraportoinnin vertailukelpoisuus ja raportoinnin kehittäminen - Case KONE Oyj	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kesäkuu 2013	Sivumäärä 110
Tiivistelmä - Abstract <p>Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää vastuuraportoinnin vertailtavuutta parantavia tekijöitä ja miten vertailukelpoisuutta voidaan kehittää yrityksissä. Tutkimuksen kohdeyrityksenä on KONE Oyj, jonka vastuuraportoinnin parantamiseksi annettiin kehitysehdotuksia. Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa on kvalitatiivinen case-tutkimus. Tutkimus toteutettiin kahdella metodilla: Ensimmäinen osa sisältää vastuuraporttien vertailututkimuksen, jossa vertailtiin KONEen, ThyssenKruppin, Metson ja Ahlstromin vastuuraportteja raportoinnin selittävien teorioiden, GRI:n sisältö- ja laatutekijöiden, sertifiointien ja standardien, sisällön jatkuvuuden ja lukujen esittämisen sekä ulkoisen varmennuksen perusteella. Toinen osa koostuu KONEen vastuuraportoinnin kehittämistutkimuksesta vertailututkimuksen, haastattelujen ja kirjallisuuden perusteella. Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuutta parantaa erityisesti vapaaehtoisuuteen perustuvien raportointiviitekehysten, kuten GRI- tai AA1000-viitekehysten, käyttö. Kansainvälisiin aloitteisiin sitoutuminen, sertifiointit ja standardit sekä halu tyydyttää nimenomaan sidosryhmien tiedontarpeita lisäävät myös vertailtavuutta. Raportin ulkoinen varmennus sinetöi vertailukelpoisuuden, sillä se varmistaa tietojen luotettavuuden. KONEen vastuuraportoinnin keskeisimmät kehityskohteet löytyvät sosiaalisen vastuun raportoinnista ja koko raportin graafisesta esityskyvystä. Yrityksen sitoutumattomuus kansainvälisiin aloitteisiin GRI:tä lukuun ottamatta aiheuttaa ihmetystä. Lisäksi erityisesti raportin oikea-aikaisuuteen ja sidosryhmätoiminnan esittämiseen on jatkossa kiinnitettävä erityistä huomiota. Yleisesti ottaen vastuuraportoinnin kenttää leimaa tällä hetkellä lukuisten aloitteiden aiheuttama sekasorto, jossa yritykset pyrkivät parhaansa mukaan vastaamaan osin ristiriitaisiinkin vaatimuksiin. Yhteisenä toiveena on vastuuraportoinnin vaatimusten selkeyttäminen, johon GRI:n uuden G4-ohjeiston toivotaan tuovan helpotusta.</p>	
Asiasanat Yritysvastuu, yritysvastuuraportointi, raportointiohjeisto, GRI, benchmarking	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu	

KUVIOT

KUVIO 1 Carrollin pyramidimalli	13
KUVIO 2 GRI-raportit alueittain, marraskuu 2012.....	16
KUVIO 3 Suomalaisten yritysten raportointiaktiivisuus.....	17
KUVIO 4 Sisällönmäärittelyn periaatteet.....	34
KUVIO 5 Laadunmäärittelyn periaatteet.....	36
KUVIO 6 ISO 14001 Ympäristöjärjestelmän toteutus.....	41

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Yritysvastuun johtamisen ja raportoinnin menetelmiä	29
TAULUKKO 2 Case-yritysten vertailu GRI:n sisältöperiaateittain.....	68
TAULUKKO 3 Case-yritysten vertailu GRI:n laatuperiaateittain.....	78
TAULUKKO 4 Case-yritysten vertailu standardien, jatkuvuuden ja varmennuksen osalta	83

SISÄLLYS

ABSTRACT
KUVIOT JA TAULUKOT
SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	Taustaa	7
1.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	8
1.3	Aikaisempi tutkimus	9
1.4	Tutkimuksen rakenne.....	10
2	VASTUURAPORTOINTI	11
2.1	Keskeiset käsitteet	11
2.1.1	Yritysvastuu	11
2.1.2	Yritysvastuuraportointi.....	14
2.2	Yritysvastuuraportoinnin määrä ja haasteet.....	16
2.3	Yritysvastuuraportoinnin viitekehys	19
2.3.1	YK	20
2.3.2	EU ja valtio	20
2.4	Yritysvastuuraportoinnin ulottuvuudet.....	22
2.5	Raportoinnin selittävät teoriat.....	23
2.5.1	Tilivelvollisuusteoria	23
2.5.2	Sidosryhmäteoria	24
2.5.3	Legitimaatioteoria	25
2.5.4	Poliittis-taloudellinen laskentatoimen teoria	26
3	RAPORTOINTIOHJEISTUKSET	28
3.1	Kirjanpitolautakunnan vaatimukset	30
3.2	Global Reporting Initiative	30
3.2.1	Yleistä.....	30
3.2.2	Raporttien sisältö.....	33
3.2.3	Raporttien laatu	35
3.3	AA1000.....	38
3.4	Sertifiointit.....	39
3.5	Raportoinnin trendit ja uudet ohjeistukset.....	42
3.5.1	Integroitu raportointi.....	42
3.5.2	ISO 26000 Yhteiskuntavastuuopas.....	43
3.5.3	GRI 4 ilmestyy toukokuussa 2013.....	44
4	MUUT VERTAILTAVUUTTA PARANTAVAT TEKIJÄT.....	46
4.1	Raporttien sisällön jatkuvuus ja lukujen esittäminen.....	46
4.2	Ulkoinen varmennus	47
5	TUTKIMUSMETODOLOGIA JA -AINEISTO.....	50
5.1	Kvalitatiivinen tapaustutkimus	50

5.2	Vertailututkimus	52
5.3	Kehittämistutkimus	53
5.4	Case-yritysten esittely ja aineiston kuvaus	54
5.4.1	KONE	55
5.4.2	ThyssenKrupp	56
5.4.3	Metso	56
5.4.4	Ahlstrom	57
5.5	Haastattelut	57
5.6	Tutkimuspäiväkirja	58
6	VASTUURAPORTOINTI CASE-YRITYKSISSÄ	60
6.1	Näkökulma 1: Raportoinnin selittävät teoriat	60
6.2	Näkökulma 2: GRI sisältötekijät	62
6.2.1	Olellisuus	62
6.2.2	Sidosryhmätoiminta	63
6.2.3	Kestävän kehityksen viitekehys	64
6.2.4	Kattavuus	66
6.3	Näkökulma 3: GRI laatutekijät	69
6.3.1	Tasapuolisuus	69
6.3.2	Vertailukelpoisuus	70
6.3.3	Täsmällisyys	72
6.3.4	Oikea-aikaisuus	73
6.3.5	Selkeys	74
6.3.6	Luotettavuus	75
6.4	Näkökulma 4: Sertifiointit ja standardit	78
6.5	Näkökulma 5: Sisällön jatkuvuus ja lukujen esittäminen	80
6.6	Näkökulma 6: Ulkoinen varmennus	82
7	VASTUURAPORTOINNIN KÄYTÄNNÖT KONEELLA JA VASTUURAPORTOINNIN TULEVAISUUS	84
7.1	Yritysvastuuraportoinnin käytännöt	84
7.2	Raportoinnin tulevaisuus ja uudet ohjeistot	89
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	91
8.1	Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuus	91
8.2	KONE Oyj:n vastuuraportoinnin kehittäminen	93
8.3	Tutkimuksen luotettavuus	98
8.4	Jatkotutkimusaiheet	98

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Keskustelu yritysten vastuullisuudesta on noussut niin kansallisen kuin kansainvälisenkin yritystalouden, julkisyhteisöjen ja median agendalle yhä suuremmissa määrin. 1990-luvun lopulla yritys vastuusta ja yrityskansalaisuudesta puhuttiin tulevaisuuden trendinä, jonka merkitystä nykypäivän yritystoiminnalle tuskin osattiin ennustaa. Yrityksiltä on alettu vaatia yhä enemmän tekoja niin ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi kuin työntekijöiden olojen parantamiseksi. Myös erityisesti länsimaiset kuluttajat tiedostavat sekä ottavat selvää yritysten toimintatavoista ja siten suuntaavat ostokäyttäytymistään. Vuonna 2008 alkaneen maailmanlaajuisen laman aikana vastuullisuus jäi vähemmälle huomiolle, mutta on noussut muutamassa vuodessa jälleen pinnalle. Nykyaikana yritysten odotetaan esittävän julkisesti tavoitteet, teot ja tulokset vastuullisuutensa kehittämiseksi, missä työvälineenä käytetään vastuuraportointia.

Miksi yrityksiltä on alettu vaatia vastuullisuutta? Rooman klubin vuonna 1972 julkaisema Kasvun rajat (Limits to Growth) on ensimmäinen laajaa kansainvälistä huomiota herättänyt maapallon rajallisuutta käsittelevä raportti. Sitä seurasi 1987 julkaistu Brundtlandin raportti (Our Common Future), jossa esitellään termi kestävä kehitys ja viitekehys sen käytännön toteuttamiselle. Lisäksi taustalla on lukuisia yksittäisiä syitä aina globalisaatiosta kuluttajien arvojen muutokseen. Keskeisimpinä syinä on esitetty liike-elämän sääntelyn asteittaista purkamista toisen maailmansodan jälkeen, kansainvälisen kuluttajaliikkeen heräämistä ja yritysten koon kasvun myötä tapahtunutta yritysten taloudellisen vallan kasvua suhteessa poliittiseen valtaan. Globalisaation myötä uusia maita on tullut mukaan kansainväliseen kilpailuun ja vallitsevissa toimintatavoissa on huomattu suuria eroavaisuuksia. Samalla on jouduttu sopeutumaan uusien lainsäädäntöjen ja sidosryhmien vaatimuksiin ja odotuksiin. Yritykset joutuvat valitsemaan, miten ne painottavat taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä elementtejä päätöksenteossa, koska resursseja on rajallisesti eikä kaikkien sidosryhmien odotuksiin pystytä vastaamaan.

Vastuuraportointi on yritysten keino esittää vastuullisen toimintansa strategia, tavoitteet, suunnitelmat, teot ja tulokset. Sen merkitys on kasvanut viime vuosina huomattavasti, koska vastuullisuudesta on tullut yrityksille yhä tärkeämpi kilpailutekijä. Vastuuraportoinnin käytännöt eivät ole yhdenmukaisia ja siten mahdollistavat väitteet vastuullisesta toiminnasta jopa ilman relevantteja perusteita. Vastuuraportointi ei ole lakisääteistä, kuten taloudellinen raportointi, vaan sen ohjaukseen on olemassa yleisesti hyväksytyjä ja vapaaehtoisuuteen perustuvia ohjeistoja ja viitekehyksiä. Siten yritys vastuuraporttien ja todellisen yritysten vastuullisuuden vertailu on hankalaa.

Tässä tutkimuksessa paneudutaan yritysvastuuraportoinnin vertailtavuuden kehittämiseen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää vastuuraporttien vertailukelpoisuutta parantavia tekijöitä ja miten vertailukelpoisuutta voidaan parantaa yrityksissä. Tutkimuksessa selvitetään suurempia kokonaisuuksia ja yksittäisiä elementtejä, joiden avulla yritysten vastuuraportit saatettaisiin vertailukelpoisiksi tilinpäätösinformaation lailla, vaikka velvoittavaa lainsäädäntöä ei olekaan olemassa. Yritysten huolena on ollut, kannattaako vastuuraportointiin panostaa, mikäli raporttien lukijat eivät pysty hyödyntämään tietoja eri vaihtoehtojen vertailussa.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen yleisenä tavoitteena on siis yritysvastuuraportoinnin vertailtavuuden kehittäminen selvittämällä vastuuraporttien vertailukelpoisuutta parantavia elementtejä. Tutkimus tuodaan käytännön tasolle case-yrityksen avulla, joka on KONE Oyj. Tutkimuksessa on huomioitava, että tutkijan lähtökohdat ovat laskenta-toimessa, joten kovin syvälliseen yritys vastuun ulottuvuuksien analysointiin ei ryhdytä vaan huomio kiinnittyy nimenomaan raportointiin.

Tutkimuksessa selvitetään ensimmäiseksi vastuuraportoinnin käytäntöjä ja raportoinnin laatua vertailututkimuksella, johon valitaan case-yrityksen kilpailijoita ja muita kansainvälisiä suuryrityksiä. Osion tavoite on löytää benchmarking-analyysillä parhaita käytäntöjä, jotka parantavat vertailukelpoisuutta ja joista oppimalla case-yritys voisi parantaa raportointiaan. Samalla saadaan yleisen tason tuloksia, joita yritykset voivat hyödyntää raportointinsa kehittämässä. Vertailututkimuksen jälkeen havainnot sovelletaan käytäntöön kehittämistutkimuksella, jonka tavoitteena on KONEen vastuuraportoinnin vertailukelpoisuuden ja laadun kehittäminen ensimmäisen osion tulosten, haastattelujen ja kirjallisuuden perusteella. Tavoite on empiirisen tapaustutkimuksen avulla porautua KONEen vastuuraportoinnin ongelmakohtiin ja puutteisiin. Tutkimuksen käytännön tason keskeisin tavoite on siten KONEen vastuuraportoinnin kehittäminen parhaista käytännöistä oppimalla.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten yritysvastuuraportoinnin vertailtavuutta voidaan parantaa?
Mitkä tekijät parantavat vertailukelpoisuutta?
2. Miten tulokset ovat sovellettavissa käytäntöön? Case KONE Oyj

1.3 Aikaisempi tutkimus

Modernin yhteiskuntavastuun alkuaikojen merkittävimpiä tutkijoita 1960-luvulta on Keith Davis, jonka artikkelit ovat luoneet perustan sille, mitä nykyaikana pidämme vastuullisena yritystoimintana. Yhteiskuntavastuun käsitettä ja vastuullisen toiminnan ideologian syntyä on myöhemmin tutkinut erityisesti A. B. Carroll, jonka tutkimuksia hyödynnetään käsitteen määrittelyissä laajasti. Carroll on myös esittänyt omat tulkintansa ja mallinsa yritysvastuun käsitteestä. 2000-luvulla paikansa vakiinnuttanut J. Elkingtonin Triple Bottom Model luo pohjan tämän päivän yritysvastuutyölle ja -raportoinnille. Yritysvastuun käsitettä, vastuullista toimintatapaa ja sen hyötyjä käsitteleviä ja tässä pro gradu -tutkielmassa hyödynnettäviä tutkimuksia ovat tehneet myös muun muassa Gray, Cho, Fitch, Garriga, Melè, Kolk, Porter, Post, Kramer, Rasche, Waddock, McIntosh ja Van Marrewijk.

Suomessa yritysvastuusta ja -raportoinnin kehittämisestä ovat 2000-luvulla kirjoittaneet muun muassa Niskala, Tarna, Pajunen, Mätäsaho, Lovio, Sjöblom ja Vehkaperä. Lämsä, Uusitalo ja Takala ovat keskittyneet enemmän yritysetiikkaan, mutta luovat omat näkemyksensä yritysvastuusta kyseiseltä pohjalta. Mikael Niskala on julkaissut yhdessä eri tutkijoiden kanssa useita yritysvastuuraportointia ja vastuun eri ulottuvuuksia käsitteleviä kirjoja ja artikkeleita. Häntä voidaanakin pitää merkittävimpana kansallisen yritysvastuutietoisuuden nostattajana ja vastuutyön kehittäjänä.

Euroopan unionissa aihe nousi pinnalle 2000-luvun taitteessa, josta lähtien komissio on toiminut aktiivisessa roolissa eurooppalaisen yritysvastuun edistäjänä julkaisemalla vihreitä kirjoja, antamalla kannanottoja ja johtamalla laajaa yritysvastuututkimusta unionin eri toimielimissä. Kansainväliset järjestöt, kuten Yhdistyneet kansakunnat (YK), Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), ovat myös tehneet paljon yhteiskuntavastuututkimusta, antaneet lukuisia kannanottoja ja julkaisseet ohjeistuksia ja oppaita. Koska vastuuraportointi on vapaaehtoista, toimivat oppaat ja ohjeistukset tässä tutkimuksessa tärkeinä tiedonlähteinä. Erityistä huomiota saavat Global Reporting Initiative (GRI) -ohjeistot, AccountAbility -ohjeisto, International Organization for Standardization (ISO) -standardit sekä muut kansainväliset raportointisuositukset.

Tutkimusotteiltaan vastaavanlaisia vertailevia pro gradu -tutkielmia on tehty viime aikoina melko paljon, mistä mainittakoon esimerkkeinä Toivosen (2005) vertailu S-ryhmän ja Keskon välillä, Laurilan (2008) Stora Enson ja UPM Kymmenen vertailu, Issakaisen (2011) vertailu elintarviketeollisuuden yritysten kesken ja Tosavaisen (2012) OP-Pohjola-ryhmän ja Nordean vertailu. Yritysvastuuraportoinnin kehittämistutkimuksia ovat toteuttaneet muun muassa Pohjonen (2012) GRI-raportointiprosessin osalta Kuusakoski Oy:lle, Möykkymäki (2012) julkishallinnossa ja Jurmu (2012) sidosryhmälähtöisesti. Kuitenkaan vertailu- ja kehittämistutki-

muksen yhdistäviä tutkielmia, jotka saattaisivat yleisen tason tulokset käytännön kehittämisehdotuksiksi tietylle kohteelle, ei ole löytynyt.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa käsiteltiin tutkimuksen taustaa, kuten syitä, jotka ovat herättäneet mielenkiinnon aihetta kohtaan ja perusteltiin aiheen ajankohtaisuutta. Lisäksi esiteltiin tutkimuskysymykset ja käytiin läpi aiempaa tutkimusta. Toisen luvun aihe on vastuuraportointi ja luvussa avataan yritys vastuun ja -vastuuraportoinnin käsitteitä, vastuuraportoinnin tilaa 2010-luvulla ja kansainvälistä viitekehystä, joka määrittelee pitkälti vastuuraportoinnin tavoitteita ja toteutusta. Luvussa määritellään myös raportoinnin ulottuvuudet ja esitellään raportoinnin selittäviä teorioita eli miltä pohjalta ja miksi yritykset ylipäättään rakentavat vastuuraportteja.

Kolmannen luvun teema on raportointiohjeistukset. Luvussa käydään läpi tämän tutkimuksen kannalta olennaiset ohjeistukset, kuten KILAn vaatimuksia sekä GRI- ja AA1000-ohjeistojen sisältöä. Lisäksi paneudutaan keskeisiin sertifiointeihin, kuten ISO-sarjoihin ja OHSAS 18001-sertifikaatin sisältöön. Samassa yhteydessä tehdään myös lyhyt katsaus raportoinnin uusiin trendeihin ja päivityksen alla oleviin ohjeistuksiin. Neljännessä luvussa käsitellään muita yritys vastuuraporttien vertailukelpoisuutta parantavia tekijöitä. Huomiota kiinnitetään sisällön jatkuvuuteen, lukujen esittämistapaan ja ulkoiseen varmennukseen.

Viidennessä luvussa perustellaan tutkimuksen metodologiset valinnat ja esitellään case-yritykset. Luvussa pureudutaan laadullisen tutkimuksen piirteisiin sekä pohditaan vertailu- ja kehittämistutkimuksen soveltuvuutta tähän tutkimukseen. Kuudennessa luvussa esitellään vertailututkimuksen tulokset. Seitsemäs luku kattaa puolestaan haastatteluiden tulokset. Kahdeksas luku sisältää johtopäätökset, jotka kirjoitetaan teorian sekä vertailu- ja kehittämistutkimuksen pohjalta. Tarkoitus on siis tuottaa niin yleisen tason tulokset vastuuraporttien vertailukelpoisuuden parantamiseksi kuin kehitysehdotukset KONEelle vertailututkimuksen pohjalta yrityksen oman raportin parantamiseksi. Luvussa arvioidaan myös tulosten luotettavuutta ja kerrotaan tutkimuksen edetessä heränneistä mielenkiintoisista jatkotutkimusaiheista. Lopuksi tulevat lähteet ja liitteet.

2 VASTUURAPORTOINTI

2.1 Keskeiset käsitteet

2.1.1 Yritysvastuu

Yritysvastuu käsitteenä on yksi termi melko sekavassa kentässä, jonka yhteinen nimittäjä on ajatus yritysten ja yhteisöjen yhteiskunnallisesta vastuusta. Muita lähes vastaavia käsitteitä ovat muun muassa yrityksen yhteiskuntavastuu, yhteiskuntavastuullinen yritystoiminta, vastuullisuus, yrityskansalaisuus, sosiaalinen vastuu, kestävän kehityksen mukainen yritystoiminta, corporate social responsibility, corporate social responsiveness, business ethics, corporate sustainability ja sustainable development. Tässä tutkimuksessa käytetään termiä yritysvastuu, koska tutkimus sijoittuu yrityselämään ja keskeisessä asemassa on yritysvastuuraportointi. Siten termin yritysvastuu avulla säilytetään jatkuvuus myös termistössä. Suomessa ehkä vakiintunein liike-elämän ja yhteiskunnan välistä suhdetta kuvaava termi on yrityksen yhteiskuntavastuu, joka on käänнос englanninkielisestä termistä corporate social responsibility (Vehkaperä, 2005). Tutkimuksessa halutaan käyttää kuitenkin entistä tiivistetympää termiä. Lisäksi on todettava, että kirjallisuudessa kestävään kehitykseen viittaavilla termeillä käsitellään usein erityisesti ympäristönäkökulmia.

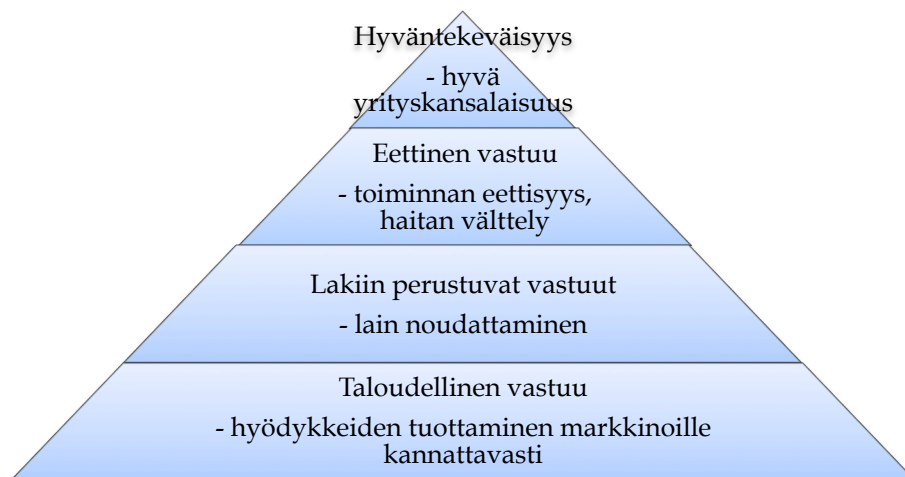
Yritysvastuullisuus nousi laajempaan tietoisuuteen 1900-luvun alussa modernin liikkeenjohdon kehittymisen yhteydessä (Carroll 1999; Juholin 2004, 36). Ensimmäisinä yritysten sosiaalisesta vastuusta kirjoittivat Barnard [1938], Clark [1939] ja Kreps [1940]. Howard R. Bowenia [1953] pidetään kuitenkin modernin yhteiskuntavastuun käsitteen isänä, sillä hän määritteli kirjassaan *Social Responsibilities of the Businessman* yhtenä ensimmäisistä tutkijoista käsitteen sisällön. Bowen kirjoittaa yhteiskuntavastuun viittaavan toimintaan, joka on linjassa yhteiskunnan arvojen ja tavoitteiden kanssa. (Carroll 1999.) Toinen modernin yhteiskuntavastuun kivijaloista on Davisin (1960) muotoilema sääntö ”Iron Law of Responsibility”, jonka mukaan yrityksen vastuun tulee olla linjassa sen käyttämän vallan kanssa. Yritykset, jotka eivät käytä valtaa yhteiskunnan mielestä vastuullisesti, menettävät vallan asteittain pitemmällä aikavälillä tarkasteltuna (Davis 1975). Davis (1960) esittää vastuun toteutuvan, mikäli liikemiesten päätökset perustuvat myös muihin motiiveihin kuin suoraan taloudelliseen etuun ja siten luovat hyvinvointia. On huomioitava, että alkuaikoina yritysvastuu jaoteltiin taloudelliseen, tekniseen ja inhimilliseen osa-alueeseen.

Käsitteen kulta-aikaa oli 1970-luku, jolloin yritysvastuututkimuksen paino oli käsitteen määrittelyssä. Tänä aikana muodostettiin pääpiirteet, joiden mukaan yritysvastuuta yhä määritellään. Huomio kiinnittyi edelleen vain taloudelliseen ja sosiaaliseen vastuuseen, sillä ympäristövastuun merkitys nousi esiin vasta myö-

hempien vuosikymmenten aikana. Fitch (1976) painottaa yrityksen sosiaalista vastuuta määrittelemällä yritys vastuun teoiksi, joilla pyritään ratkaisemaan yrityksen joko kokonaan tai osittain aiheuttamia sosiaalisia ongelmia. Davis (1975) toteaa vastuun alkavan siitä, mihin laki loppuu. Hän näkee vastuun koostuvan kaikesta siitä toiminnasta, jota yritys suorittaa välittömien taloudellisten, teknisten ja lakiin perustuvien vaatimusten jälkeen, ja yrityksen haluna ottaa huomioon myös toiminnan laajemmat vaikutukset yhteiskuntaan voiton maksimoinnin lisäksi. Votaw [1973] kuitenkin paljasti kentän sekalaisuuden toteamalla, että termi tarkoittaa kaikille vähän eri asioita (Carroll 1999).

The Committee for Economic Development [1971] esitteli mallin kolmesta sisäkkäisestä piiristä, joista sisimmäinen sisältää yrityksen taloudellisen funktion toteuttamiseksi elintärkeät toiminnot. Keskeisimpiin piiriin kuuluu toiminnan harjoittaminen yhteiskunnan arvoja kunnioittaen. Uloin piiri koostuu uusista vastuista, jotka yrityksen pitäisi huomioida saavuttaakseen yhä suuremman roolin yhteiskunnan olojen parantajana. Sethin [1975] myöskin kolmiportainen yritys vastuunäkemykseen johtaa laajaan vastuuseen. Sethi luokittelee yrityksen kyvyn sopeutua yhteiskunnan vaatimuksiin sosiaalisesti pakoksi (social obligation), vain tarpeisiin reagoivaksi toiminnaksi (social responsiveness) ja vastuuksi (social responsibility). (Carroll 1979.) Kolmen piirin ja -portaan mallit kuvastavat hyvin ajankuvaa, jolloin yrityksen vastuun alettiin nähdä ulottuvan myös varsinaisen yritystoiminnan ulkopuolelle.

Carrollin (1979) luoma neliosainen vastuunmalli on saanut paljon huomiota. Mallissa vastuu koostuu taloudellisista, lakiin perustuvista, eettisistä ja harkinnanvaraisista odotuksista, joita yhteiskunnalla on yrityksistä kohtaan tietyinä aikoina. Taloudellinen vastuu luo perustan kaikelle muulle toiminnalle ja yrityksen ensisijainen tehtävä onkin tuottaa tavaroita ja palveluita markkinoille ja siten voittoa. Yritysten odotetaan toimivan tässä tehtävässään lain puitteissa. Eettisissä odotuksissa korostetaan yrityksen toimintaa laista tulevat minimivaatimukset ylittävien osin. Toiminnan rajat luo yrityksen harkinta siitä, mikä on oikein ja reilua, sekä haitallisen toiminnan välttely. Harkinnanvarainen vastuu perustuu vapaaehtoisuuteen ja tarve kumpuaa yhteiskuntaan iskostuneista sosiaalisista normeista. Yritykset täyttävät harkinnanvaraisia odotuksia strategialähtöisesti, kuten hyväntekeväisyydellä. (Carroll 1979.) Myöhemmin Carroll on vaihtanut harkinnanvaraisen vastuun nimekkeen hyväntekeväisyyteen (philanthropic responsibilities), koska toiminta alueella painottui siihen. Malli on myös muokattu pyramidin muotoon, jonka perustan luo vankka taloudellinen pohja ja korkeimmalla kohdalla on hyväntekeväisyys, sillä yrityksen pitää hoitaa taloudellinen tehtävä ennen kuin se voi alkaa täyttää yrityskansalaisuuden velvollisuuksia (kuvio 1). (Carroll 1991.)

KUVIO 1 Carrollin (1991) pyramidimalli.

Nykyisen vastuuraportoinnin perustana toimiva Triple Bottom Line-malli (jatkossa TBL) esiteltiin 1990-luvulla. Elkingtonin luoma kolmiosainen malli nousi suuren yleisön tietoisuuteen kirjan *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business* (1997) myötä. Malli mukaan yritysvastuu koostuu kolmesta osa-alueesta, jotka ovat taloudellinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen vastuu. Elkingtonin ideoima on myös samaan jakoon perustuva kolmen P:n malli: people, planet, profits. (Elkington 2004.) TBL-ideologiaa itsessään on tutkittu melko vähän. Norman & MacDonald (2005) kritisoivat mallia siitä, että se erottaa harhaanjohtavasti eri osa-alueet omiksi kokonaisuuksiksi ja siten antaa ymmärtää, että eri osa-alueet olisivat objektiivisesti mitattavissa ja vertailtavissa. Mallin käyttö luo mielikuvan, että yritys on sitoutunut yritys vastuutyöhön, mutta ei välttämättä edellytä toimia pehmeillä - erityisesti sosiaalisen vastuun - osa-alueilla, koska toimet eivät ole mitattavissa. Mallia voidaankin käyttää viherpesun keinona. Lisäksi tutkijat ihmettelevät mallin suosiota, koska sitä pidetään edelleen melko keskeneräisenä konseptinä; tosin koska mallin käyttö on noussut eräänlaiseksi trendiksi, sopii se hyvin vastuullista brändiä rakentavien yritysten imagoon.

2000-luvulle tultaessa yhteiskuntavastuun määritelmiin on siis vakiinnuttanut paikkansa myös selkeä huoli ympäristöstä ja sidosryhmien merkityksen kasvu. Teollisuus ja Työnantajat (2001) määrittelee yhteiskuntavastuun yrityksen aktiiviseksi vastuullisuudeksi, joka käytännössä tarkoittaa kestävän kehityksen toteuttamista yrityksen kaikessa toiminnassa. Yrityksen vastuullisuus koostuu hyvinvoinnin tuottamisesta yhteiskuntaan sekä ympäristöstä ja sidosryhmistä huolehtimisesta. Takala (2000) puolestaan toteaa, että sidosryhmille yritys vastuu tarkoittaa ennen kaikkea yrityksen vastuunkantoa ympäristöstä tai ainakin lähiyhteisöstä. Niskalan, Pajusen ja Tarnan (2009, 19) kanta on selkeä: "Yrityksen yhteiskuntavastuu on vastuuta yritystoiminnan vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan, ympäristöön ja yrityksen sidosryhmiin." Kansainväliseltä tasolta Van Marrewijk (2001)

useiden muiden ohella korostaa myös määritelmässään vastuullista toimintaa sidosryhmien ja ympäristön suhteen.

World Business Council for Sustainable Developmentin (WBCSD 2012) yritys vastuun määritelmässä korostuu taloudellisen hyvinvoinnin luominen, koska samalla yritys parantaa henkilöstön ja heidän lähipiirinsä kuten myös koko yhteisön ja yhteiskunnan oloja laajemmaltikin. Sama ajatus nousee esiin Euroopan komission uudessa määritelmässä yritysten yhteiskuntavastuusta vuodelta 2011, missä yritys vastuu esitetään ennen kaikkea yritysten vastuuna omista yhteiskunnallisista vaikutuksistaan. Yritys vastuun tarkoitus on maksimoida sidosryhmien ja koko yhteiskunnan saama lisäarvo sekä tunnistaa, ennaltaehkäistä ja lieventää yritysten aiheuttamia haittavaikutuksia. (Euroopan komissio 2011a.) Komission uusi näkemys yritys vastuusta sisältää ensimmäistä kertaa myönnytyksen, että yrityksillä on myös haitallisia vaikutuksia ympäristöönsä.

2.1.2 Yritys vastuuraportointi

Yritys vastuuraportoinnin terminologia on lähes yhtä kirjava kuin edellä avatun yritys vastuun. Yritys vastuuraportoinnin tuloksena syntyvästä yritys vastuuraportista voidaan käyttää termejä yhteiskuntavastuuraportti, vastuullisuusraportti, kestävän kehityksen raportti tai englanninkielisistä termeistä edellä mainittujen lisäksi ESG reporting (environmental, social and governance), non-financial reporting ja triple bottom line reporting. Tutkimuksessa käytetään termiä yritys vastuuraportointi, jotta termi on linjassa yläkäsitteenä käytetyn yritys vastuun kanssa.

Yritys vastuuraportoinnilla tarkoitetaan yrityksen taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristöllisistä vaikutuksista vapaaehtoisesti tarjoamaa tietoa. Mittaamista ja seuranta tehdään niin yrityksen sisäisten kuin ulkoistenkin sidosryhmien tarpeita varten. Vastuullisuustiedot voidaan esittää joko osana tilinpäätöstä (integrated reporting) tai erillisenä vastuuraporttina sähköisessä tai paperimuodossa. (European Commission 2011b.) Vastuuraportoinnin avulla yrityksen on helpompi kommunikoida tulokseensa sekä yhteiseen tulevaisuuteen vaikuttavista asioista sidosryhmilleen, jotka vaativat yritykseltä läpinäkyvyyttä (KPMG 2010). Gray, Kouhy & Lavers (1995) ovat esittäneet huomattavasti laajemman määritelmän vastuuraportoinnista. Tutkijoiden mukaan raportointi voi olla yrityksen itsensä suorittamaa tai se voi tulla kolmansilta osapuolilta, tiedot voidaan esittää joko tilinpäätöksen yhteydessä tai jotain muuta kautta, ja ne voivat tulla julkiseen tietoon tai säilyttää salattavuutensa. Tiedon laatua ei myöskään ole määritelty vaan tieto voi olla taloudellista tai ei-taloudellista ja määrällistä tai ei-määrällistä. Voidaan todeta, että komission määritelmä vain tiivistää Grayn, Kouhyn ja Laversin aiemmin esittämän näkökulman.

Vastuuraportointi on tärkeä osa yrityksen ulkoisessa viestinnässä, kun kerrotaan yrityksen sitoutumisesta vastuullisuuteen, mutta se ohjaa myös voimakkaasti toimintaa yrityksen sisällä ja velvoittaa vastuullisuusnäkökohtien tarkempaan johtamiseen (Niskala & Lovio 2004, 232; European Commission 2011b). Yritys voi

saavuttaa huomattavaa kilpailuetua, mikäli se onnistuu harjoittamaan toimintaansa sekä oman että koko yhteiskunnan etujen mukaisesti ja siten luomaan arvoa molemmille (shared value) (Porter & Kramer 2006). Muiden kuin taloudellisten näkökohtien onkin havaittu vaikuttavan yhä enemmän yrityksen arvoon (Niskala & Lovio 2004, 227). KPMG:n (2011) tutkimuksessa suuryritykset ilmoittivat tärkeimmiksi vastuuraportointiin motivoiviksi tekijöiksi yrityksen maineen ja brändin hallinnan, eettiset näkökulmat, työntekijöiden motivaation, innovaatioihin ja oppimiseen kannustamisen sekä riskienhallinnan. Kaiken taustalla on kuitenkin ajatus arvonluonnista, uusista markkinoista ja kustannuksien vähentämisestä (KPMG 2011). Arvonluonti vaatii sekä organisaation, raportointisuhteiden että palkkioiden johdonmukaista kehittämistä (Porter & Kramer 2006). Vastuuraportoinnilla on merkittävä tehtävä, koska sen avulla vastuun eri osa-alueita pystytään mittaamaan ja seuraamaan.

Yritysvastuuraportoinnin tutkimuksista on pystytty vetämään viisi yleistä johtopäätöstä raportoinnin luonteesta. Ensinnäkin raportointi ei ole systemaattista velvoittavien säännöksiä puuttuessa ja siten raportoinnin fokus sekä yleisyys vaihtelee yritystyyppistä riippuen. Toiseksi raportoinnilla ja yrityksen kannattavuudella ei ole havaittu selkeää yhteyttä. Kolmannen kohdan mukaan yrityksen koolla ja raportoinnilla on yhteys; suuryritykset raportoivat pieniä innokkaammin. Neljänneksi, tutkijat ovat todenneet toimialalla olevan vaikutusta yrityksen vastuuraportointiin. Eniten haitallisia vaikutuksia aiheuttavat yritykset pyrkivät raportoimaan ennen kaikkea keinoista, joilla esimerkiksi päästöjä pyritään vähentämään. Viidennen johtopäätöksen mukaan maa, jossa raportointi tapahtuu, sekä yrityksen kotimaa ovat merkittäviä tekijöitä raportoinnin sisällön kannalta. (Gray et al. 1995.) Johtopäätökset saavat tukea Niskalalta ja Loviolta (2004, 231-232), jotka huomaavat vastuuraportoinnin perustuvan toimintaympäristön luomiin ulkoisiin paineisiin ja yrityksen sisäisiin tarpeisiin.

Ulkoiset paineet eivät automaattisesti aiheuta painetta kehittää vastuuraportointia ja sen perustan muodostavaa vastuullisuustyötä, vaan ne voivat johtaa myös arveluttaviin toimintatapoihin. Laine (2009) tutki väitöskirjassaan suomalaisten suuryritysten kestävä kehityksen raportointia ja sen luomia yhteiskunnallisia muutosmahdollisuuksia. Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan kriittisesti, että raportoinnissa on ennen kaikkea kyse reagoinnista ulkoisiin paineisiin ja yritysten halusta kohentaa omaa asemaansa yhteiskunnassa. Tilivelvollisuuden ja läpinäkyvyyden parantaminen ei ole ensisijaisena tavoitteena, sillä edellä mainituin keinoin voidaan paremmin vahvistaa vallitsevia yhteiskunnallisia voimasuhteita ja luoda vaikutelma, että yhteiskunta ja yritystoiminta on kehittymässä oikeaan suuntaan.

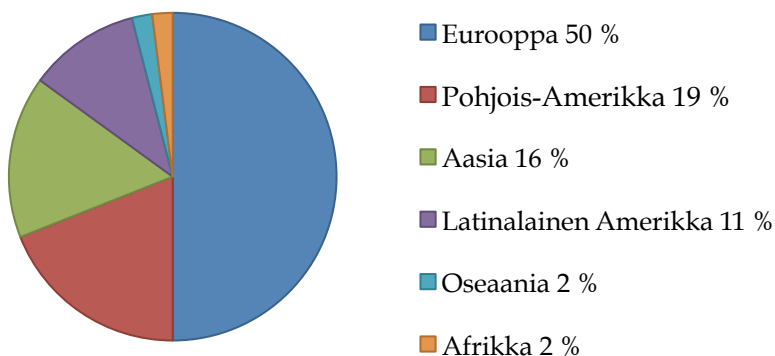
Käytännössä yritysvastuuraportointi on monivaiheinen prosessi, joka on aina erilainen riippuen raportoivasta yrityksestä ja raportoinnin tavoitteista (Niskala & Lovio 2004, 231). Yritykset voivat osoittaa vastuullisuutta huomioimalla toiminnassaan vapaaehtoisuuteen perustuvia aloitteita, standardeja ja suosituksia. The Global Eight on yhteisnimitys kahdeksalle aloitteelle, jotka ovat viime vuosina keränneet yhä enemmän seuraajia. Aloitteet ovat: YK:n Global Compact, ILO:n työ-

elämän perusoikeudet, OECD:n monikansallisten yritysten ohjeet, ISO 14000, Global Reporting Initiative (GRI), Global Sullivanin periaatteet, Social Accountability 8000 ja AccountAbility 1000. (Juholin 2004, 64.) Edellä mainittujen aloitteiden suosio vaihtelee riippuen esimerkiksi toimintaympäristöstä. Lista ei ole kaikenkattava, sillä on olemassa myös lukuisia muita ohjeistuksia ja standardeja. Tässä tutkimuksessa perehdytään tarkemmin vain tutkimuksen tavoitteen kannalta olennaisiin aloitteisiin.

2.2 Yritysvastuuraportoinnin määrä ja haasteet

Yritysvastuuraportoinnin suosio on kasvanut 1990-luvulta lähtien merkittävästi. Jo 95 % maailman 250 suurimmasta yrityksestä raportoi vastuullisuudesta vuosittain. Alueittain tarkasteltuna eurooppalaiset yritykset ovat edelleen ahkerimpia raportoijia, sillä 71 % yrityksistä julkaisee vastuuraportteja. (KPMG 2011.) Euroopan unionin sisällä raportoinnin suosio vaihtelee kuitenkin suuresti jäsenvaltioiden kesken. (European Commission 2011b.) Raportointiin vaikuttaa etenkin valtioilta lakien ja säännösten muodossa tulevat vaatimukset, joita on asetettu eniten Länsi-Euroopassa ja Japanissa (Kolk 2003). Kuitenkin Amerikan (69 %) sekä Afrikan ja Lähi-Idän (61 %) alueiden yritykset ovat lisänneet raportointia ja lähestyvät Euroopan lukuja, kun taas Aasian ja Tyynenmeren alueen yrityksiltä (vain 49 %) odotetaan jatkossa lisäpanoksia raportoinnin parantamiseksi (KPMG 2011). Kun luvuissa huomioidaan GRI:n ohjeiston käyttö, joka on laajimmalle levinnyt vapaaehtoisuuteen perustuva raportoinnin viitekehys, kääntyvät luvut selkeästi Euroopan eduksi (kuvio 2) (GRI 2012a). Yritysvastuuraportointi on siis saavuttanut kansainvälisesti suuren jalansijan yritysten keskuudessa, mutta raportointikäytännöt eivät ole vielä yhtenäisiä.

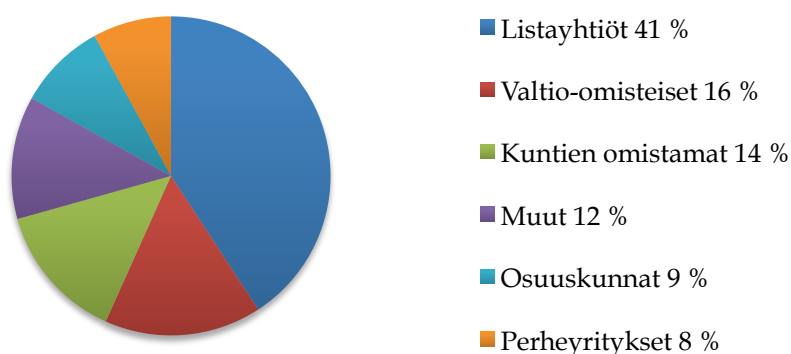
GRI-raportit alueittain

KUVIO 2 GRI-raportit alueittain, marraskuu 2012 (GRI 2012a).

Suomessa yritys vastuusta raportoi vuonna 2011 156 yritystä tai organisaatiota (PWC 2012). PWC:n yritys vastuubarometri 2012 mukaan aktiivisimpia raportoijia ovat suuret pörssilistatut yritykset sekä valtio-omisteiset yhtiöt (kuvio 3). Painotusta selittävät organisaatiotyyppi sekä valtioneuvoston omistajaohjausta koskeva periaatepäätös vuodelta 2006, jonka mukaan valtio-omisteisten ja valtioneu-
 töisten listaamattomien yritysten on raportoitava vastuullisuuskysymyksistä. 85 suomalaista yritystä noudattaa GRI-raportointiohjeistoa, mikä tarkoittaa 46 % kaikista raportoivista yrityksistä.

Suomalaiset raportoivat yritykset

KUVIO 3 Suomalaisten yritysten raportointiaktiivisuus (PWC 2012).

Yritysvastuuraportointia voidaan tarkastella myös toimialoittain. Luonnollisesti sektorit, joiden toiminnalla on eniten haitallisia vaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan ja ympäristöön, ovat myös panostaneet raportointiin vahvimmin (Kolk 2003). Tällaisia yrityksiä ovat esimerkiksi energian tai luonnonvarojen tuotantoon ja jalostukseen keskittyneet alat; metsä-, sellu- ja paperiteollisuus, kaivostoiminta sekä autoteollisuus. Ne ovatkin kansainvälisesti tunnollisimmin raportoivia aloja (KPMG 2011). Miksi näiltä yrityksiltä vaaditaan yhä laajempaa vastuunkantoa? Takala (1993, 26) korostaa, että ”yritys on yhteiskuntaa varten; yhteiskunta ei ole yritystä varten”. Yrityksen toiminnot vaikuttavat koko yhteiskuntaan ja sillä on paljon valtaa ympäristöönsä nähden, joten päätöksenteossa on huomioitava vastuullisuus koko yhteiskuntajärjestelmää kohtaan. Liikenne ja vähittäiskauppa menestyivät heikoiten raportointiaktiivisuuden kansainvälisessä vertailussa (KPMG 2011). GRI:n käytössä ovat kunnostautuneet erityisesti finanssiala (57 %) sekä energia-, elintarvike- ja kaivosala (GRI 2012b).

Muita vastuuraportointiin merkittävästi vaikuttavia tekijöitä maantieteellisen sijainnin ja toimialan lisäksi ovat jo aiemmin sivutut yrityksen koko ja omistus. Yrityksen koon on nähty olevan avaintekijä raportointihalukkuudessa niin kansainvälisesti kuin kotimaassakin (European Commission 2011bb, PWC 2012). Omistuksen osalta on havaittu, että pörssi-yhtiöt (69 %) ja valtio-omisteiset yritykset (57 %) raportoivat eniten myös kansainvälisesti. Osakkeenomistajat vaativat pörssi-yhtiöiltä tarkempaa informaatiota ja valtiot ovat asettaneet omistamilleen

yrittäjille tarkempia vaatimuksia erityisesti Pohjoismaissa. Toisaalta yksityisessä (46 %) ja perhe-omistuksessa (36 %) olevat yritykset raportoivat vähiten, koska niihin ei kohdistu julkista mielenkiintoa. (KPMG 2011.)

Vaikka yritysten raportointiaktiivisuus ja raporttien laajuus ovat edelleen kasvussa, on kehitystä myös arvosteltu. Raportteja itsessään on ajoittain käytetty yritysten vastuullisuuden indikaattoreina, jolloin yrityksen motiivit ovat heijastuneet raporttien laatuun sitä heikentävästi (Mäkelä & Laine 2011). Spence (2009) väittää yritysten "poimivan kirsikat kakun päältä" sitoutumatta suurempaan vastuullisuuteen ja kieltäytymällä perusteellisesta ympäristövaikutusten analyysistä, jolloin toiminta ei ole läpinäkyvää. Ympäristölaskentatoimen implementoinnista yrityksen strategiaan on myös esitetty vastakkaisia näkemyksiä; joko taustalla on pyrkimys hyödyntää laskentaa koko organisaation muutoksessa kohti vastuullisempaa toimintatapaa taikka soveltaa ympäristölaskentaa niin, että yrityksen ei tarvitse muuttaa toimintatapojaan vaan se muuttaa itse ympäristöagendaa (Larriaga-Gonzalez & Bebbington 2001). Yritykset sortuvat useasti positiiviseen viestintään ja imagon kohotukseen yrityksen ympäristöteoista vaikka todellisuudessa organisaatio ei ole muuttanut toimintaa ja ympäristöön liittyvä toiminta on heikkoa. Edellä kerrotusta toimintatavasta käytetään yleisesti termiä viherpesu (greenwashing).

Miksi yritykset harjoittavat viherpesua? Ramus & Montielin (2005) tutkimuksessa alat, jotka eivät suoranaisesti saa resurssisäästöjä tai muita taloudellisia etuja aktiivisen ympäristöpolitiikan toteuttamisen johdosta jättävät todennäköisimmin politiikat toteuttamatta käytännössä ja siten teot jäävät puheen tasolle. Esimerkiksi palvelualalla ei ole kannusteita ryhtyä toimiin, kun taas tuotanto-, öljy- ja kaasualan yritykset voivat saavuttaa erilaisilla ympäristötoimilla huomattavaa etua niin resurssien kuin kilpailuasemankin suhteen. Delmas & Burbano (2011) ovat tutkineet ilmiön ajureita. Ulkoiset ajurit koostuvat sallivasta sääntely- ja valvontaympäristöstä, sillä toiminnalle ei ole asetettu laissa selkeitä rangaistuksia eivätkä aktivistit, järjestöt ja media pysty siten paljastamaan kuin räikeitä viherpesun käytäntöjä. Lisäksi ulkoisiin ajureihin voidaan lukea markkinoilta tulevat, asiakkaiden, sijoittajien ja kilpailun, aiheuttamat paineet. Yrityksen ominaispiirteet, palkitsemiskulttuuri ja eettinen ilmasto, sisäisen tiedotuksen tehokkuus ja muutostavastustus ovat organisaatiotason ajureita, jotka saadessaan tiettyjä piirteitä voivat johtaa epäeettiseen toimintaan. Esimerkiksi nopeudesta palkitseminen, työntekijöiden sitoutumattomuus arvoihin, korkea organisaation hierarkia ja toimiala, kuten kuluttajatuotteiden valmistus ja siten tarkempi julkinen valvonta, nostavat riskiä olennaisesti. Yksilötasolla harhauttavan toiminnan ajureita ovat lyhyellä tähtämellä ja eristyksissä tehdyt päätökset, jolloin muuttuvaa päätösympäristöä ei huomioida, sekä yltyöoptimismi, jolloin positiivisten ja negatiivisten vaikutusten arviointia ei tehdä objektiivisesti. Yritysten on helppo sitoutua mitä erilaisimpiin aloitteisiin, mutta valvontajärjestelmän puuttuessa aloitteiden vaatimat toimenpiteet on myös erittäin helppo jättää toteuttamatta (Ramus & Montiel 2005).

Vastuuraportointi on kuitenkin lisännyt huomattavasti tiedon määrää, jota yritykset tuottavat kyseisistä toiminnoistaan (Mäkelä & Laine 2011). Siitä huolimatta erillisten vastuuraporttien asema tiedon lähteenä on kyseenalaistettu. Tutkijat ovat pohtineet, ovatko raportit signaali yrityksen panostuksesta vastuullisuuteen vai viherpesua, eli keino näyttää hyvältä yrityskansalaiselta ilman todellisia saavutuksia (Mahoney, Thorne, Cecil, LaGore 2012). Laine (2009) ei suosittele raportteja yritysten vastuullisuuden vertailun pohjana, koska raportit perustuvat lopulta siihen, mitä ja millä tavoin yritykset haluavat raportoida. Perimmäiset motiivit julkaisulle perustuvat monesti oman aseman turvaamiseen siten, että yritys vastaa mahdollisimman hyvin kohtaamiinsa sekä sosiaalisiin että institutionaalsiin paineisiin. Koska sosiaaliset paineet muuttuvat ajan saatossa, on raportoinnissa käytetty retoriikkakin muuttuvaa. Nykyisten vastuuraportoinnin käytäntöjen nähdään palvelevan ennen kaikkea yrityksen legitimointia eikä retorisia keinoja ole säästetty. (Cho 2009, Laine 2009.)

Yritysvastuuraportointi on edelleen jatkuvasti kehittyvä ilmiö ja lakisääteisten ehdottomien sääntöjen puuttuessa se hakee yhä muotoaan. Tutkimuksissa ollaan vastuuraportoinnin kentällä vallitsevista trendeistä melko yksimielisiä: Tulevaisuudessa online-raportointi ja webbiperusteiset sovellukset lisääntyvät ja ulkoisen varmennuksen käyttö kasvaa. Osakkeenomistajia tullaan ottamaan yhä enemmän mukaan raportointiprosessiin. Lisäksi erilaisten yrityksiä kannustavien ja velvoittavien elementtien määrä lisääntyy, kuten palkintojen, vertailuiden, vapaaehtoisten säännöksiin ja valtio-ohjauksen määrä. (European Commission 2011b; Kolk 2003; KPMG 2011.) Monet tahot (mm. European Commission 2011b; Kolk 2003) ennustavat integroidun raportoinnin eli vuosikertomukseen ja tilinpäätökseen sisältyvän raportoinnin nopeaan kasvuun, koska vastuullisuustyö on helpompi jalkauttaa yrityksen strategiaan, jos sitä ei nähdä perusliiketoiminnasta erillisenä osana.

2.3 Yritysvastuuraportoinnin viitekehys

Yritysvastuuraportoinnin viitekehys muodostuu lukuisten erilaisten standardien, ohjeistojen, kannanottojen ja suositusten perusteella. Kansainväliset sopimukset ja vapaaehtoisuuteen perustuvat ohjeistot ovat luoneet pohjan myös kansalliselle lainsäädännölle (Niskala & Tarna 2003, 30). Tärkein yritysvastuun kehittämistä ohjaava taho on ollut Yhdistyneet kansakunnat, koska yhteisön myötä sopimukseen ja julistuksiin on saatu sitoutettua laaja kansainvälinen yhteisö. Myös Euroopan unioni on toiminut aktiivisesti yritysvastuun ja -raportoinnin edistämiseksi. Suomen valtio on viime vuosina ottanut yhä enemmän kantaa yritysten vastuullisuuskysymyksiin.

Tässä osiossa käsitellään tarkemmin YK:n, EU:n ja Suomen valtionhallinnon luomaa yritysvastuuraportoinnin viitekehystä. Lisäksi taloudellisen yhteistyön ja

kehityksen järjestö OECD on hallitusten välisenä organisaationa tärkeä kansainvälinen toimija vastuullisuuden edistämiseksi. OECD on luonut monikansallisille yrityksille ohjeet vastuullisen yritystoiminnan harjoittamiseksi globaalilla pelikentällä (OECD 2011). Tutkimuksessa käydään myöhemmin läpi eri ohjeistoja ja sertifiointeja, jotka on kehitetty kansainvälisen viitekehysten pohjalta.

2.3.1 YK

Kansainvälisen tason merkittävin yritysvastuuta edistänyt hanke on ollut 1999 Kofi Annanin YK:ssa esittelemä Global Compact -aloite (Post 2012). Aloitteen tavoite on tarjota verkosto ja tukea yrityksille, jotka haluavat hallita globaalia kasvuaan vastuullisella tavalla. Se tarjoaa käytännönläheisen viitekehysten vastuullisuuspolitiikan ja -käytäntöjen jalkauttamiseen yritystasolla sekä parantaa yrityksen toiminnan läpinäkyvyyttä ja seurattavuutta (accountability). Global Compact on myös foorumi, jossa yrityselämän ja kolmannen sektorin toimijat voivat keskustella maailmanlaajuisesti vaikuttavista asioista, kuten ihmisoikeuksista ja ilmastonmuutoksesta (Rasche, Maddock, McIntosh 2012). Aloitteeseen on sitoutunut jo yli 10 000 yritystä 145 maassa. (UN, Global Compact 2012.)

Global Compact sisältää neljä pääteemaa - ihmisoikeudet, työelämän oikeudet, ympäristökysymykset ja korruptionvastaisuus - jotka jakautuvat 10 periaatteeseen. Aloitteen teemat juontavat juurensa YK:n keskeisimpiin julistuksiin ja sopimuksiin, joten aloitetta voidaan pitää eräänlaisena YK:n tärkeimmät tavoitteet kokoavana ohjelmalla. YK onkin esittänyt Global Compactin täydentäviksi tavoitteiksi tehdä periaatteista valtavirran toimintatapoja ja katalysoida ne hyödyttämään yhteisön laajempia tavoitteita, kuten vuosituhattavoitteita (UN, Global Compact 2012). Aloite on edistänyt yritysten, hallitusten ja järjestöjen yhteistyötä ja sitoutumista vastuullisuuteen (Post 2012).

Global Compact perustuu täysin periaatteiden noudattamiselle ja siitä raportoinnille, mutta viime kädessä ei ole määritelty mittareita, joiden avulla aloitteen noudattamista voidaan objektiivisesti arvioida. Lisäksi on huomattava, että aloite ei itsessään tarjoa raportoinnin viitekehystä, koska siinä ei ole määritelty indikaattoreita eikä se siten mahdollista varmennusta. (Rasche et al. 2012.) Juholin (2004, 43) selventää, että periaatteet ovat Pohjoismaissa itsestäänselvyyksiä, mutta yritysten siirtäessä toimintoja kehitysmaihin ja siirtymätalouksiin, tulevat kysymykset akuuteiksi ja johdon on otettava niihin kantaa. Global Compact kattaa laajan kentän ja tarjoaa vastuullisen toiminnan viitekehysten, jossa yritykset ja sidosryhmät toimivat yhteistyössä niin globaalilla kuin lokaalilla sekä julkisella että yksityisellä tasolla vapaaehtoisuuden pohjalta (UN, Global Compact 2012).

2.3.2 EU ja valtio

Euroopan unionissa yritysvastuu nousi varsinaisesti agendalle vuonna 2001, kun komissio julkaisi vihreän kirjan yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämiseksi (Niskala et al. 2009). Vihreässä kirjassa yritysvastuusta käynte-

tään termiä sosiaalinen vastuu ja siinä käsitellään muun muassa vastuun ulottuvuuksia, sidosryhmiä, vastuuraportointia ja auditointia. Komissio esittää kirjan tavoitteiksi laajan keskustelun herättämisen vastuullisuusasioista EU:ssa ja siitä, miten EU voisi tahollaan edistää vastuullisuutta koko maailmassa. (Euroopan yhteisöjen komissio 2001.) Vihreä kirja olikin päänavaus eurooppalaisessa yritys vastuukeskustelussa, sillä sitä on seurannut usea tiedonanto ja kannanotto (2002, 2006, 2011), joista keskeisimpänä voidaan pitää komission vuonna 2006 antamaa tiedonantoa "Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla". Tiedonannon ehkä merkittävin anti oli ehdotus, jossa komissio esitti liittouman perustamista, ja joka perustettiinkin jo samana vuonna päätehtävänänsä tukea yritysten yhteiskuntavastuun edistämistä (Euroopan yhteisöjen komissio 2006). Komissio on uudistanut yhteiskuntavastuuta koskevan strategian vuosille 2011-2014 mielessään Eurooppa 2020-strategia kuluttajien ja markkinoiden luottamuksen lisäämiseksi. Strategiassa painotetaan jo aiemmin esille tuotujen asioiden lisäksi yhteiskuntavastuun näkyvyyden lisäämistä ja hyvien käytäntöjen jakamista, itse- ja yhteissäätelyn tehostamista, julkisten hankintojen vastuullisuusnäkökulmien huomiointia, ympäristö- ja yhteiskunta-asioiden tiedotuksen parantamista sekä Euroopan ja maailmanlaajuisen yhteiskuntavastuupolitiikan lähentämistä. (Euroopan komissio 2011a.)

Huhtikuun 16. päivä 2013 komissio otti rohkeamman kannan vastuullisuuden kehittämisessä ja julkisti ehdotuksensa ei-taloudellisten raportointivelvoitteiden lisäämiseksi vuosikertomuksen yhteydessä. Linja noudattaa kuluvan vuoden aiempia päätöksiä yritysten läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Komission ehdotus koskee kaikkia listattuja tai listaamattomia yli 500 hengen yrityksiä, joiden taseen loppusumma ylittää 20 miljoonaa euroa tai liikevaihto ylittää 40 miljoonaa euroa. Direktiiviehdotuksen sisällön mukaan toimintakertomuksen yhteydessä pitäisi raportoida non-financial statement comply or explain -periaatteen mukaisesti, eli jos yritys ei raportoi tiettyä kohtaa, velvoitteista poikkeamisen syyt pitää kertoa. Yrityksen ei kuitenkaan tarvitsisi laatia erillistä raporttia, mikäli se noudattaa jotain vapaaehtoista yleisesti tunnutettua viitekehystä, raportti sisältää direktiivin edellyttämät tiedot ja yritys liittää raportin toimintakertomuksen yhteyteen. Raportointi riittää kuitenkin vain konsernitason. Siirtymäaika yrityksille on kaavailtu vuoteen 2017 saakka. (European Commission 2013.)

Ensimmäinen valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritys vastuusta julkaistiin keväällä 2011. Periaatepäätöksessä valtio sitoutuu edistämään vastuullisuutta niin elinkeinoelämässä, omassa toiminnassaan kuin kolmannellakin sektorilla ja siinä esitellään lähinnä keinoja ja toimenpiteitä, miten päätöksen tavoitteita lähdetään toteuttamaan. (Valtioneuvosto, 2011.) Uusin valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta julkaistiin marraskuun lopussa 2012 kansainvälisen viitekehysten muutoksien sekä kotimaassa esille tulleiden haasteiden, kuten Talvivaaran ongelmien, seurauksena. Päätöksen tavoitteena on tehdä suomalaisista yrityksistä ja julkisesta sektorista edelläkävijä vastuullisuudessa ja lisäksi esimerkiksi sitoudutaan pk-yritysten vastuullisuuden työkalujen kehittämiseen sekä

käynnistetään projekti kaivosalan itse- tai yhteissäätelyn kehittämiseksi. (Valtioneuvosto 2012.) Toisessa periaatepäätöksessä on jo huomattavasti enemmän konkreettisia toimia, kun ensimmäistä voidaan pitää pikemminkin merkkinä valtiovalan kiinnostuksen heräämisestä vastuullisuustyötä kohtaan.

2.4 Yritysvastuuraportoinnin ulottuvuudet

Niskala et al. (2009, 20) muistuttavat, että yritysvastuuta voidaan tarkastella usealla eri tasolla. Yrityksen toiminnan vaikutukset ympäristöönsä voivat olla joko välillisiä tai välittömiä, ne voivat vaikuttaa paikallisesti tai globaalisti ja asioita voidaan tarkastella yritystasolta tai aina kansantaloudellisista lähtökohdista käsin. Se, minkä näkökulman yritys valitsee, vaikuttaa paljon sekä vastuuraportoinnin sisältöön että itse vastuulliseen toimintaan. Yleisin jaottelutapa on eritellä yritysvastuun raportointi ympäristölliseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen, jota kutsutaan myös kolmoistilinpäätökseksi. Kolmoistilinpäätöksen osa-alueisiin paneudutaan seuraavaksi tarkemmin. On kuitenkin huomioitava, että erilaisilla yrityskohteisilla ja yritystoimintaan yleisesti vaikuttavilla tekijöillä on merkittävä vaikutus eri ulottuvuuksille annettavassa painoarvossa. Yrityskohtaisia lähtökohtia ovat esimerkiksi toimiala, koko, kansainvälisyys, arvot sekä sidosryhmien odotukset. Ulkoisesti yritystoimintaan ja raportoinnin motiiveihin vaikuttavat kansalliset ja kansainväliset lainsäädännöt, vapaaehtoiset ohjeistot ja standardit sekä mielipidevaikuttajat ja edelläkävijäyritysten esimerkit. (Niskala & Tarna 2003, 20-30.)

Ympäristöulottuvuus on vastuuta yrityksen ekologisesta ympäristöstä; huolehtimista ympäristöstä ja luonnonvaroista. Se sisältää toimet vesien, maaperän ja ilman suojelemiseksi, ilmastonmuutoksen torjumiseksi, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi sekä energiatehokkaiden luonnonvarojen käyttötapojen etsimiseksi. (TT 2001, 9; Niskala & Tarna 2003, 20.) Toimenpiteiden johdosta syntyy erilaisia ympäristömenoja ja -vastuita, joita yritykset käsittelevät yritysvastuuraportissa. Lisäksi ympäristöulottuvuuteen kuuluu vastuu tuotteen elinkaaresta ja arvoketjusta ympäristövaikutusten pienentämiseksi (GRI 2011a). Ympäristöulottuvuuden raportoinnissa yritykset avaavat muun muassa yrityksen ympäristöstrategiaa ja -politiikkoja sekä niiden soveltamista käytäntöön. Läpinäkyvyyteen tähtäävät yritykset antavat myös selvityksen ympäristöasioihin liittyvistä riskeistä ja epäonnistumisista. (Sjöblom & Niskala 1999, 71.)

Yrityksen taloudellinen ulottuvuus kattaa organisaation vaikutukset niin paikallisella, kansallisella kuin globaalillakin tasolla sekä yleiseen taloudelliseen tilanteeseen että sidosryhmien talouteen (GRI 2011a). Sen perusta luodaan kannattavalla ja kilpailukykyisellä yritystoiminnalla, joka toteutetaan eettisesti hyväksyttävien periaattein. Taloudellinen ulottuvuus sisältää oletukset omistajien tuotto-odotuksiin vastaamisesta ja yhteiskunnallisen taloudellisen hyvinvoinnin ylläpitämisestä esimerkiksi veroja, palkkoja ja hankintoja maksamalla (TT 2001, 7, 9;

Niskala & Tarna 2003, 20). Sen välilliset vaikutukset ulottuvat aina infrastruktuuri-investointeihin, toimintojen sijoittamispäätöksistä johtuviin paikallisiin taloudellisiin vaikutuksiin ja työntekijöille tarjottuihin yleishyödyllisiin palveluihin, kuten luontaisuuksiin ja pro bono-työhön eli vastikkeettomasti tarjottuun asiantuntija-apuun (GRI 2011a, Niskala & Tarna 2003, 19). Taloudellinen ulottuvuus luo edellytykset sosiaaliselle ja ympäristövastuulle, koska niiden toteuttaminen ilman taloudellisia edellytyksiä vaikeutuu.

Laajasti katsoen yrityksen sosiaaliseen ulottuvuuteen kuuluvat sen välittömät ja välilliset vaikutukset toiminta-alueen sosiaalisiin järjestelmiin (GRI 2011a). Näkökulmia on useita: Henkilöstön hyvinvointiin ja osaamisen kehittämiseen liittyvät osa-alueet, kuten työturvallisuus, palkitseminen ja työterveyshuollon järjestäminen. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen, huomiointi alihankinnassa ja toimitusketjussa sekä investoinneissa. Hyvät toimintatavat ja suhteet niin lähiyhteisöön kuin yhteiskuntaankin, minkä johdosta lahjonta, poliittinen painostus ja monopoliaseman väärinkäyttö ovat kiellettyjä, vaikka ne olisivat maantapa. Tuotevastuu ja kuluttajansuoja, mikä sisältää muun muassa markkinointiviestinnän totuudenmukaisuuden, asianmukaiset pakkausmerkinnät sekä kuluttajan- ja yksityisyydensuojasta huolehtimisen. Yleishyödyllisten yhteisöjen tukemisella tarkoitetaan etenkin sponsoriyhteistyötä ja lahjoituksia. (GRI 2011a, TT 2001, 9; Niskala & Tarna 2003, 20.) Sosiaalinen ulottuvuus sisältää määrällisesti eniten aihealueita ja sen sääntelyssä kansainvälisillä sopimuksilla on merkittävä rooli.

2.5 Raportoinnin selittävät teoriat

Laskentatoimen yleinen tehtävä on tuottaa informaatiota yrityksen todellisuudesta, arvoista ja tavoitteista. Informaationtuottamistehtävä voidaan kuitenkin hoitaa monista eri lähtökohdista, jotka lopulta vaikuttavat tuotetun informaation luonteseen. Seuraavaksi esitellään neljä yleistä laskentatoimen selittävää teoriaa, jotka ovat yhtä lailla sovellettavissa yritysraportoinnin kenttään. Gray et al. (1995) muistuttavat, että selittäviä teorioita ei kannata kohdella keskenään kilpailevina vaan mieluumminkin toisiaan täydentävinä ja erilaisia tulkintamalleja ja -tasoja tarjoavina viitekehyksinä. Schaltegger (2012, 184) huomauttaa, että vastuuraportointia ei pidä sekoittaa yrityksen yleiseen vastuullisuudesta kommunikointiin, vaan vastuuraportointi on aina tarkoitushakuista, muodollista ja virallista. Yritysraporttien lukijoiden on hyvä tiedostaa, että yritysten tarkoitukset kuitenkin vaihtelevat.

2.5.1 Tilivelvollisuusteoria

Tilivelvollisuusteorian perinteinen tulkinta lähtee omistajien ja johdon välisestä suhteesta, päämies-agenttiteoriasta. Tilivelvollisuus määritellään tilivelvollisen

tehtäväksi pitää kirjaa niistä toimista, joista on vastuussa. Tilivelvollisuuteen liittyy myös velvollisuus tehdä tiettyjä toimia ja raportoida niistä, jolloin informaation tuottaminen laskentatoimen keinoin on keskeisessä roolissa. Mätäsaho & Niskala (1997) esittävät, että teorian yhteiskunnallisen tulkinnan seurauksena tilivelvollisuussuhde syntyy yrityksen ja yhteiskunnan välille, jolloin yrityksen vastuu yhteiskunnalle riippuu yhteiskunnan käyttämästä vallasta. Tilivelvollisuussuhteen syntymisen edellytyksenä on, että yrityksellä on lakisääteinen pakollinen raportointivelvollisuus tai että yhteiskunnalla on tarpeeksi valtaa vaatia informaatiota yritysvastuusta kyseisessä laajuudessa (Mätäsaho & Niskala 1997). Tilivelvollisuuteen perustuvaa vastuuraportointia on kritisoitu harhaanjohtavaksi ja helposti vain positiivisia näkökulmia sisältäväksi, koska tilivelvollisuuden nähdään liittyvän läheisesti yrityksen ulkoisten suhteiden johtamiseen eli PR-toimintaan. Tilivelvollisuuden piirissä raportoidaan ennen kaikkea erittäin näkyvät ulkoiset seikat sekä lakisääteiset näkökohdat. (Schaltegger 2012, 185-186.)

2.5.2 Sidosryhmäteoria

Freemanin (1984, 46) klassisen sidosryhmämääritelmän mukaan sidosryhmä on yksilö tai ryhmä, joka pystyy vaikuttamaan yritykseen ja sen toimintaan tai johon yritys vaikuttaa pyrkiessään kohti tavoitteitaan. Takala (2000) määrittelee sidosryhmät joukoiksi, joilla on oma panoksensa organisaatioon ja jotka vastapainoksi esittävät vaatimuksia organisaatiolle. Sidosryhmät odottavat yrityksiltä tekoja myös alueilla, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet varsinaisen yritystoiminnan piiriin. Sidosryhmien odotukset on täytettävä, koska yrityksen menestys on pitkälti riippuvainen niiden toiminnasta (Mätäsaho & Niskala 1997). Yritykset tarvitsevat sidosryhmiensä tukea ja saadakseen hyväksynnän ne joutuvat sopeuttamaan toimintojaan sidosryhmien odotusten mukaisesti (Gray et al. 1995).

Sidosryhmiä voidaan luokitella monella tavalla, esimerkiksi ensisijaiset vs. toissijaiset sidosryhmät ja ulkoiset vs. sisäiset sidosryhmät. Ensisijaisiin sidosryhmiin kuuluvat ne, joita ilman yritys ei pysty toimimaan ja joita se tarvitsee toimintansa turvaksi, kuten investoijat, toimittajat, työntekijät, asiakkaat ja julkinen sektori lakeineen ja markkinamekanismineen. Toissijaiset sidosryhmät vaikuttavat yritykseen tai yrityksellä on vaikutuksia niihin, mutta ne eivät tee transaktioita yrityksen kanssa eikä yrityksen selviytyminen riipu niistä. (Moir 2001.) Ulkoisiin ja sisäisiin sidosryhmiin kuuluvat Sjöblomin & Niskalan (1999, 38) mukaan:

- henkilöstö ja johto
- asiakkaat ja tavarantoimittajat
- osakkeenomistajat ja sijoittajat
- viranomaiset
- paikallisyhteisöt ja suuri yleisö
- erilaiset järjestöt, kuten elinkeino-, kuluttaja- ja ympäristöjärjestöt.

Viime vuosina yrityksiä on painostettu yhä enemmän uudelta suunnalta, kun järjestöt, aktivistit, media, hallitukset sekä muut institutionaaliset voimat ovat ottaneet aktiivisemmän roolin. Se on johtanut laajaan sidosryhmädialogiin, joka auttaa yrityksiä ennakoimaan ja valmistautumaan paremmin yhä moninaisempiin vaatimuksiin. (Garriga & Melè 2004.) Yritykset huomioivat eri sidosryhmien tarpeita ja päättävät toimenpiteistä riippuen sidosryhmän vallasta ja kiireellisyydestä. Tärkeysjärjestys voi muuttua esimerkiksi kilpailuympäristön muuttuessa. (Moir 2001.) Mäkelän & Näsin (2010) tutkimuksessa tarkastellaan yrityksen ja työntekijöiden käsityksiä yritysvastuusta tehtaan lakkauttamisen yhteydessä. Merkille pantavaa on yrityksen ja työntekijöiden vastakohtaiset käsitykset; yritys kokee olevansa vastuullinen omistajilleen tavoitellessaan kilpailuetua ja voittoa, kun taas työntekijät kokevat yrityksen toimet vastuuttomiksi paikallisella tasolla, koska ihmiset menettävät toimeentulonsa. Eri ryhmät siis kohdistavat yritykselle erilaisia vaateita ja odotuksia, kuten taloudellisia, informatiivisia ja konkreettisia tekoja, jotka vaikuttavat siihen, millaista vastuuta ja miten yritys osoittaa. Yrityksen tehtävä on tasapainoilla eri vaatimusten välillä, mutta tutkimuksissa on osoitettu, että taloudellista valtaa käyttäviä sidosryhmiä priorisoidaan (Mäkelä & Näsi 2010).

2.5.3 Legitimaatioteoria

Legitimaatioteorian avulla voidaan tarkastella yrityksen toimintaa suhteessa yhteiskunnan asettamiin normeihin. Se tulee kyseeseen, jos yrityksellä ei ole pakottavaa raportointivelvollisuutta, vaan sen pitää hakea oikeutus toiminnalleen viime kädessä yhteiskunnan hyväksynnän kautta (Lämsä, Uusitalo, Lämsä 2005, 70). Legitimaation arviointi tapahtuu sidosryhmätasolla ja keskeistä yrityksen kannalta on pitää legitimizeettikuilu, eli yrityksen arvot ja toiminta verrattuna sidosryhmien arvoihin ja käsityksiin vastuullisesta toiminnasta, mahdollisimman pienenä (Mätäsaho & Niskanen 1997). Yritys saavuttaa legitimaation, mikäli se noudattaa lain vaatimuksia ja pystyy täyttämään yhteiskunnassa vallitsevat vastuullisen toiminnan kriteerit (Garriga & Melè 2004). Cho (2009) liittää legitimaatioteoriaan sosiaalisen sopimuksen käsitteen (social contract). Yritykset toimivat yhteiskunnassa sosiaalisen sopimuksen perusteella, jonka olemassaolo riippuu yrityksen saavuttamasta legitimaatiosta.

Lindblomin [1994] kehittämä ja laajasti siteerattu esitelmä legitimointistrategioista sisältää neljä vaihtoehtoista lähestymistapaa, jos yritys on kohdannut legitimaatiouhan:

1. Yritys informoi ja kouluttaa sidosryhmiä todellisista muutoksista organisaation toimintatavoissa.
2. Yritys yrittää muuttaa sidosryhmien käsityksiä toimintatavoistaan kuitenkin todellisuudessa mitään muuttamatta.

3. Yritys käyttää manipulaatiota vetääkseen huomion negatiivisesta tapahtumasta toisaalle ja voi korostaa esimerkiksi positiivisia saavutuksiaan yritysvastuun saralla.
4. Yritys pyrkii muuttamaan siihen kohdistettuja ulkoisia odotuksia ja sidosryhmiensä käsityksiä hyväksyttävästä toiminnasta. (Gray et al. 1995.)

Cho (2009) on jatkokehittänyt Lindblomin strategioita. Hän esittää ensimmäiseksi legitimaatiostrategiaksi välttelyn/poikkeaman (avoidance/deflection, AD), jossa yritys ei viesti yleisistä eikä spesifeistä ympäristöön liittyvistä asioista ja tarvittaessa kääntää keskustelun muihin aiheisiin. Toinen strategia on vastuuvapauden hakeminen (disclaimer, DS), jossa yritys kieltää vastuunsa ja syyllisyytensä negatiivisiin tapahtumiin. Kolmas strategia sisältää imagon parantamisen keinoja (image enhancement, IE), ja yritys painottaakin omaa osallisuutta ja sitoutumista positiivisissa ympäristöön liittyvissä hankkeissa legitimoinnin saavuttamiseksi. Lisäksi legitimointistrategiaksi voidaan luokitella yritysvastuuraportit ja vastuullisuudesta kertovat Internet-sivut, koska ne perustuvat vapaaehtoisuuteen ja ovat pikemminkin strateginen valinta (Cho 2009). Legitimaatiota voidaan tarkastella myös käänteisesti Davisin (1960) jo tutkimuksen alussa esitellyn yritysvastuun rautaisen lain näkökulmasta: Tällöin yrityksellä oletetaan alun perin olevan tietty määrä valtaa, mutta mikäli se ei toimi vastuullisesti, yritys menettää legitimitteettinsä ja oikeuden vallan käyttöön.

Eettisesti arveluttavien legitimointistrategioiden käyttöä on kritisoitu paljon, sillä toimet heikentävät yrityksen läpinäkyvyyttä ja vähentävät luottamusta. Mäkelän & Laineen (2011) tutkimus vahvasti aiempia havaintoja, joiden mukaan yritysvastuuraporteissa luodaan retorisin keinoin kuva yhteiskunnan hyvinvointiin panostavasta yrityksestä, mutta todellisuudessa puutteellisen ja valikoivan raportoinnin avulla vaietaan negatiivisista vaikutuksista.

2.5.4 Poliittis-taloudellinen laskentatoimen teoria

Poliittis-taloudellisessa laskentatoimen teoriassa tarkastelunäkökulma kattaa myös yrityksen poliittisen, taloudellisen, yhteiskunnallisen ja institutionaalisen ympäristön, jolla on teorian mukaan merkittävä vaikutus vallitsevan valtaympäristön ja raportoinnin käytännön rakentumiseen. Gray et al. (1995) toteavat, että yritysvastuun osalta esimerkiksi taloudellista osa-alueita on mahdotonta tutkia eristyksissä ympäristöstään, joten osa-alueita on tarkasteltava toisiinsa liittyvinä ja toisistaan riippuvaisina kokonaisuuksina. Teoria lisää kaikkiin edellä esiteltyihin teorioihin valtaympäristön aspektin ja toimii tavallaan teorialaajana laajempaan viitekehystenä. Raportointi on teorian mukaan väline luoda, ylläpitää ja legitimoida yrityksen edun mukaisesti taloudellisia ja poliittisia järjestelyjä sekä instituutioita ja ideologioita; sen väitetään heijastavan ja organisoivan yrityksen sisäisiä sekä yrityksen ja yhteiskunnan välisiä valtasuhteita (Mätäsaho & Niskala 1997). Hines

(1988) onkin todennut, että laskentatoimen harjoittajilla on merkittävä rooli todellisuuden muodostamisessa, koska heillä on lopulta valta päättää, mitä raportoidaan ja miten.

Mäkelä (2012) on väitöskirjassaan esittänyt laajaa kritiikkiä yritysten hyödyntämiä poliittis-taloudellisia laskentatoimen keinoja ja niillä saavutettuja asetelmia kohtaan. Tutkijan mukaan laskentatoimen avulla pystytään rajaamaan yrityksen negatiiviset vaikutukset yritystoiminnan ulkopuolelle ja siten legitimoimaan yrityksen yhteiskunnallisesti haitallinen toiminta, kun esimerkiksi uudelleenjärjestelyistä ja alasajoista yhteiskunnalle aiheutuneet kustannukset jätetään kokonaan huomiotta. Yritykset ovat alkaneet painottaa osakkeenomistajien asemaa tärkeimpänä sidosryhmänä ja vähitellen jättäneet muita sidosryhmiä kiinnostavat, taloudellisen edun maksimoinnin ulkopuolelle jäävät, osa-alueet vähemmälle raportoinnille. Taloudellinen kannattavuus on raportointikäytännöissä asetettu muiden tavoitteiden yläpuolelle ja vakuutettu, että sen maksimointi koituu lopulta kaikkien eduksi. Valtaympäristön näkökulmasta yritysten raportointikäytännöt vahvistavat edelleen nykyisiä valtasuhteita ja hankaloittavat avointa dialogia yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta.

3 RAPORTOINTIOHJEISTUKSET

Yritysvastuuraportointi perustuu erilaisiin ohjeistoihin ja standardeihin, kuten on jo aiemmin todettu. Suomen laissa ei ole yrityksiä tiukasti velvoittavia säännöksiä raportoinnin sisällöstä eikä lakeja löydy yleisesti myöskään muiden valtioiden lakikokoelmista. Ainoastaan Tanskassa yritysvastuuraportointi on säädetty noin 1100 suurimmalle yritykselle pakolliseksi vuodesta 2009 lähtien (Danish Commerce and Companies Agency 2010). Suomessa yritysvastuuraportointi on määrätty pakolliseksi vuodesta 2006 valtion enemmistöomistuksessa oleville yhtiöille. Myös kirjanpitolautakunta on asettanut yleisluontoisia yritysvastuuraportoinnin ohjeita, mutta pohjimmiltaan yritysten raportointi perustuu erilaisiin vapaaehtoisesti noudatettaviin ohjeistoihin. Kirjanpitolaissa on määritelty, mitä pitää raportoida kansainvälisten IAS- ja IFRS-standardien perusteella, mutta ei kerrota, miten raportointi käytännössä toteutetaan. Valtiovalta ja Euroopan unioni ovat luottaneet keväeseen 2013 saakka yritysvastuuraportointiin itsesääntelyyn eivätkä ole laatineet ylemmän tason säännöksiä ennen komission direktiiviehdotuksen julkaisua huhtikuussa 2013. Tosin ne julkaisevat yritysvastuupoliitikoita ja periaatepäätöksiä ja toimivat jo siten alan suunnannäyttäjinä. Yritysten vapaaehtoisesti noudatettavat ohjeistot ja standardit voidaan jakaa kolmeen tyyppiin; raportointiohjeistukset, toimintajärjestelmiä koskevat standardit ja ohjeistot sekä sitoumustyyppiset aloitteet, kuten Global Compact (Niskala et al. 2009, 42). Yritysvastuun johtamisen ja raportoinnin eri menetelmiä ja niiden jaottelua kuvataan seuraavaksi taulukossa 1, joka sisältää laajimmalle levinneet yritysvastuun ohjeistot. Myöhemmin tässä luvussa esitellään tutkimuksen kannalta keskeiset raportointiohjeistukset ja -standardit sekä pohditaan raportoinnin tulevaisuuteen vaikuttavia trendejä ja uudistuksia.

	Järjestelmä	Kuvaus	Tavoite	Fokus
Normatiiviset viitekehukset / sitoumustyypiset aloitteet	YK Global Compact periaatteet	Strateginen aloite, yritystoiminnassa sitoudutaan toimimaan 10 universaalia periaatetta noudattaen	Saattaa periaatteet valtavirran toimintatavaksi, tukea laajempia YK:n tavoitteita, mukaan lukien vuosituhattavoitteet	Ihmisoikeudet, työvoima, ympäristö, korruptionvastaisuus
	OECD Guidelines for Multinational Enterprises	Edistää menettelytapoja, jotka parantavat taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia ympäri maailmaa	Menettelytavat suunniteltu parantamaan tavallisten ihmisten elämää	Ihmisoikeudet, ympäristö, rikollisuuden vastaisuus, kilpailu ja verotus
	ILO Kolmiosainen julistus monikansallisten yritysten sosiaalisesta vastuusta (MNE Declaration)	Ohjeita monikansallisille yrityksille, hallituksille sekä työnantajien ja työntekijöiden järjestöille liittyen työelämän ehtoihin, koulutukseen ja työllisyyteen	Kasvattaa tietoisuutta julistuksesta, sillä sen uskotaan edistävän talouskasvua ja sosiaalista kehitystä	Työelämän oikeudet
Raportointiohjeet	GRI	Voittoa tavoitteilemattoman organisaation, joka tarjoaa ohjeistusta vastuuraportoinnissa	Tehdä vastuuraportoinnista organisaatioiden vakiokäytäntö tarjoamalla niille tukea ja ohjeistusta	Ympäristö, sosiaalinen vastuu
Johtamis- ja toimintajärjestelmät	ISO 26000	ISO-standardi, joka opastaa yrityksiä ja julkista sektoria sosiaalisen vastuun alalla	Auttaa kaikenlaisia organisaatioita toimimaan sosiaalisesti vastuullisesti	Sosiaalinen vastuu
	AA1000	Auttaa organisaatioita läpinäkyvyyden ja sosiaalisen vastuun kehitystyössä laadukkaan eettisen laskennan, raportoinnin ja auditoinnin kautta	Osoittaa tarve integroida sidosryhmäjohtamisen prosessit päivittäiseen toimintaan	Sosiaalinen ja eettinen vastuu
	ISO 14001	Antaa yleispätevät vaatimukset ympäristöjohtamisjärjestelmälle	Tarjota viitekehys holistisen ja strategisen lähestymistavan toteuttamiseksi organisaation ympäristöpolitiikkaan	Ympäristö

TAULUKKO 1 Yritysvastuun johtamisen ja raportoinnin menetelmiä (mukaihen Marimon, del Mar, Alonso-Almeida, del Pilar Rodríguez, Alejandro 2012).

3.1 Kirjanpitolautakunnan vaatimukset

Kirjanpitolautakunta (jatkossa KILA) julkaisi vuonna 2006 yleisohjeen toimintakertomuksen laatimisesta sekä ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja esittämisestä tilinpäätöksessä. Ne ovat tällä hetkellä Suomessa ainoat lakisääteistä raportointia koskevat ohjeistot, jotka linkittyvät yritysvastuuraportointiin. Toimintakertomusyleisohjeen tavoite on parantaa tietojen vertailukelpoisuutta yhdenmukaistamalla niiden esittämistapaa. Toimintakertomuksen tulisi antaa yrityksestä oikeat ja riittävät tiedot, kuvata tulevaisuudennäkymiä, täydentää tilinpäätöstä ja tyydyttää sidosryhmien tiedontarpeita. Yleisohjeen mukaan kirjanpitovelvollisen on edellä mainittujen tehtävien perusteella laadittava kuvaus ympäristöasioista ja niitä koskevista teoista, jos ympäristökysymykset liittyvät olennaisesti kirjanpitovelvollisen taloudelliseen tulokseen, asemaan tai liiketoiminnan kehitykseen. Lisäksi yrityksen on esitettävä henkilöstöä koskevia tietoja. (KILA 2006a.) Yrityksen on siis esitettävä vaadittavat tiedot myös toimintakertomuksessa, vaikka se julkaisi vastuuraportin.

Ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja esittämisestä tilinpäätöksessä annettu yleisohje perustuu Euroopan komission suositukseen (2001/453/EY) ja on luonteeltaan tulkintaohje, miten ympäristöasioita käsitellään hyvän kirjanpitotavan mukaisesti. Sen tavoite on opastaa ja yhdenmukaistaa ympäristöriskien- ja vastuiden laskentaa sekä esittämistä osana lakisääteistä tilinpäätösinformaatiota vertailukelpoisuuden parantamiseksi. Yleisohjeessa esitetään laskentamenetelmät erilaisten ympäristömenojen selvittämiseksi, jotka selvittämällä voidaan raportoida toimintakertomusyleisohjeessa vaadittavat tiedot. (KILA 2006b.) Molemmissa KILAn yleisohjeissa korostetaan johdonmukaisuutta, jonka mukaan esitettävien tietojen pitää olla linjassa niin tilinpäätösinformaation, toimintakertomuksen kuin erillisen vastuuraportinkin kesken. Lisäksi olennaisuuden ja varovaisuuden periaatteet nousevat esille, sillä ne ovat tärkeitä oikean kuvan antamiseksi kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta. (KILA 2006a, 2006b.) Samat periaatteet pätevät myös vastuuraportointiin.

3.2 Global Reporting Initiative

3.2.1 Yleistä

Global Reporting Initiative (jatkossa GRI) on kansainvälinen aloite, jonka tulokseksi on syntynyt laajimmalle levinnyt ja maailmanlaajuisesti hyväksytty yritysvastuuraportoinnin ohjeisto. GRI-verkosto syntyi vuonna 1997 CERES:in (North American Coalition for Environmentally Responsible Economies) ja UNEP:in (United Nations Environment Programme) yhteistyönä (Marimon et al. 2012). Verkoston

tavoitteena on ollut luoda raportointiohjeisto, jonka avulla yritykset voivat selkeämmin raportoida toiminnan taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristövaikutuksesta niin, että soveltavat samaa ohjeistoa riippumatta yrityksen koosta, toimialasta tai maantieteellisestä sijainnista. GRI:n tavoitteena on lisätä organisaatioiden läpinäkyvyyttä ja avoimuutta kaikkia sidosryhmiä kohtaan. (GRI 2011a). Ohjeistoa lähdettiin kehittämään laajalta pohjalta kuunnellen eri sidosryhmien näkemyksiä poiketen aiemmista suppeammista konsepteista, joilla vastattiin vain tiettyjen sidosryhmien tarpeisiin. Siten ohjeisto voidaan määritellä monisidosryhmälähtöiseksi (multistakeholder perspective) raportoinnin viitekehyyksi. (Joseph 2012.) Viimeisin raportointiohjeisto julkaistiin vuonna 2011 ja sen tunnus on G3.1 (GRI 2011a.)

Marimon et al. (2012) mainitsevat GRI:n tehtäväksi tuottaa yrityksen muita raportteja, kuten taloudellista informaatiota, täydentävä raportti ja siten luoda mahdollisuus sekä vertailla että arvostella organisaatioiden vastuullisuutta. Lisäksi raportti tarjoaa osakkeenomistajille ja muille sidosryhmille tietoa sijoitus- ja ostopäätösten tueksi. Joseph (2012) toteaa raportointiohjeiston olevan kuin laskenta-toimen järjestelmä, jossa taloudellisen näkökulman sijaan keskiössä ovatkin yritysvastuun eri aspektit. Käytännössä GRI auttaa yritystä hahmottamaan, miten sen tulisi raportoida, määrittelemällä raportoinnin tavoitteet sekä sisältö- ja laatuperiaatteet. Lisäksi se määrittelee, mitä raportoida ohjeiston ja toimialakohtaisten liitteiden avulla. (Joseph 2012.) GRI luo yrityksille työväliseen implementoida kestävä kehityksen periaatteet yrityksen toimintatapoihin tarjoamalla indikaattoreita, jotka ohjaavat yritystä toivottuun suuntaan (Marimon et al. 2012).

GRI sisältää kolme näkökulmaa TBL-malliin viitaten; taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristönäkökulman. Raportoinnin valmistelu alkaa osan 1 mukaan GRI-mallin sisällön, laadun ja rajauksen määrittelyllä. Edellä mainittujen periaatteiden määrittelyn avulla pyritään varmistamaan raportoinnin läpinäkyvyys ja laajuus sekä laatu ja tarkoituksenmukainen esitystapa (Marimon et al. 2012). Läpinäkyvyys syntyy GRI:n määritelmän mukaan siitä, että raportissa on tyhjentävästi kerrottu sidosryhmien kannalta keskeisistä, organisaation toiminnan vaikutuksia kuvaavista teemoista ja indikaattoreista sekä tiedonkeruuprosessista, -käytännöistä ja oletuksista raportteja valmisteltaessa. Periaatteisiin palataan myöhemmin tarkemmin. Osa 2 sisältää vastuuraportin perussisältöä määrittävät tekijät, ja se voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen. Ensimmäinen osa-alue sisältää strategian ja taustakuvausten, joissa selvitetään muun muassa hallintotapaa ja strategiaa. Toiseksi käsitellään yrityksen johtamiskäytäntöjä ja sitä, miten eri teemoja painotetaan organisaatiossa. Kolmanneksi tulevat toiminta-indikaattorit, joiden avulla voidaan tuottaa vertailukelpoista tietoa organisaation taloudellisesta, sosiaalisesta ja ympäristötoiminnasta. Indikaattorit voidaan jakaa pää- ja lisäindikaattoreihin, joista pääindikaattorit on kehitetty monisidosryhmälähtöisesti olettaen, että ne ovat olennaisia useimpien organisaatioiden osalta. Lisäindikaattorit puolestaan kuvaavat kehityksessä olevaa teemaa tai käytäntöä, eivätkä ne ole kaikille yrityksille yhtä relevantteja. (GRI 2011a.) GRI kattaa 9 taloudellista, 30 ympäristöä koskevaa ja 40 sosi-

aalista indikaattoria. (Joseph 2012). Indikaattorit vastaavat YK:n Global Compact -aloitteen sisältöä (Marimon et al. 2012).

GRI:n toimialakohtaiset liitteet täydentävät GRI-ohjeistoa sisältäen toimialakohtaisia indikaattoreita ja soveltamisohjeita tarjoten lisätukea erityisaloille. Toimialakohtaisia liitteitä on tällä hetkellä saatavilla seuraaville aloille: lentokenttäoperaattorit (Airport Operators), rakentaminen ja kiinteistöt (Construction and Real Estate), energia (Electric Utilities), tapahtumajärjestäjät (Event Organizers), finanssiala (Financial Services), elintarviketeollisuus (Food Processing), media (Media), kaivostoiminta (Mining and Metals), järjestöt (NGOs) sekä öljy ja kaasu (Oil and Gas). Pilottiversioita on julkaistu muun muassa vaatetus ja jalkineet (Apparel and Footwear), autoteollisuus (Automotive), logistiikka ja kuljetus (Logistics and Transportation), julkinen sektori (Public Agency) sekä televiestintä (Telecommunications) -aloille. (GRI 2013a.) Lisäksi raportointiviitekehykseen kuuluvat tekniset ohjeet, joita tulee käyttää yhdessä ohjeiston ja toimialakohtaisten liitteiden kanssa (GRI 2011a). GRI siis koostuu yleisestä ja sektorikohtaisesta ohjeistosta, joita yritykset voivat soveltaa haluamallaan tasolla. Kategoriat jaetaan kirjaimilla A, B ja C, joista A tarkoittaa kaikkien indikaattorien raportointia (tai organisaatio osoittaa ettei pysty raportoimaan indikaattoria tai indikaattori on epäolennainen), B-kategoria 20 indikaattorin täyttämistä ja C vasta aluillaan olevaa raportointia. + -merkki kirjaimen perässä viittaa ulkopuolisen suorittamaan varmennukseen, jolla todennetaan raportin luotettavuuden ja kattavuuden täyttävän kyseisen raportointitason vaatimukset. (Joseph 2012.)

Tutkijat ovat laajalla rintamalla melko yksimielisiä raportointiohjeiston tulevaisuuden näkymistä, vaikka yksittäisiä kriittisempiä mielipiteitäkin löytyy. Ohjeiston käyttö on viime vuosina lisääntynyt tasaisesti ja perinteitä noudattaen Eurooppa ja Aasia ovat raportoitavien alueiden kärjessä raporttien lukumäärällä mitattuna. Latalaisen Amerikan maat ovat kuitenkin merkittävässä määrin nostamassa aktiivisuuttaan. Muutamien seuraavien vuosien aikana ohjeiston oletetaan saavan nopeassa tahdissa lisää seuraajia, koska yritysvastuu on noussut pääomasijoittajien keskeiseksi kriteeriksi ja he haluavat standardoitua tietoa. Kansainvälisen kaupan avautumisen myötä yrityksiä halutaan myös vertailla eri osa-alueilla julkistaen vertailutaulukkoja ja siten painostaa vastuullisempaan toimintaan. Lisäksi yritykset voivat GRI:tä soveltamalla saavuttaa kilpailuetua, vahvistaa yrityksen strategisia päämääriä ja johtamista, suojella mainetta ja vahvistaa brändiä. (KPMG 2011; Kolk 2003; Marimon et al. 2012.)

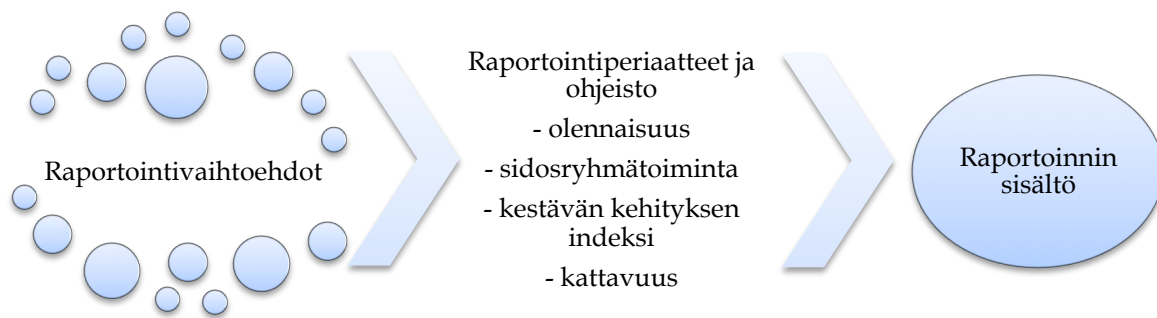
Kriitikot näkevät GRI:n takana olevan yleisen yritysmaailman totuuden (the business case of sustainability), jonka mukaan yrityksen vastuullisuus tulee vasta voittojen maksimoinnin jälkeen, mutta vastuullisuus on kuitenkin huomioitava sillä tasolla, että sidosryhmät pysyvät tyytyväisinä (mm. Milne, Ball & Gray 2008; Joseph 2012). GRI-ohjeistoa toivotaankin tulevaisuudessa kehitettävän suuntaan, joka pakottaa yritysmaailman muuttamaan toimintakonseptejaan ja uudelleenjärjestämään kestävämpiä aloja. Ellei GRI:tä ja sen takana olevaa TBL-mallia valjasteta muuttamaan toimintatapoja, kääntyvät ne lopulta paradoksaalisesti itseään

vastaan, koska nykyisellään ne vahvistavat jo olemassa olevia kestävämpiä käytänteitä. GRI on tuonut yhä enemmän yrityksiä säännellyn raportoinnin ja keskinäisen vertailtavuuden piiriin, mutta samalla on herännyt huoli tulevaisuuden innovaatioista, jos kaikki soveltavat samaa ohjeistoa sitä kyseenalaistamatta. (Milne et al. 2008.)

GRI-ohjeiston on väitetty unohtaneen alkuperäisen tavoitteensa eli vastuullisuuden edistämisen. G3-mallia on arvosteltu siitä, että se sisältää lukuisia periaatteita, mutta epäonnistuu näyttämään niiden sidokset vastuullisuuteen. Joseph (2012) väittää GRI-ohjeiston sisältävän nykyään kuvainnollisesti kaksi huippua: toinen painottaa vastuullisuuden periaatteita ja toinen mittaamista, eikä niiden välillä ole yhdistävää siltaa. Tutkija ehdottaa ratkaisuksi periaatepohjaista lähestymistapaa, joka vahvistaisi yrityksen sisäistä motivaatiota vastuullisuuteen, palvelisi sidosryhmien sisällyttämistä raportointiprosessiin ja selventäisi pitkän aikavälin etuja. Myös taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristömittarien keskinäinen vuoropuhelu on heikkoa. Mittarit eivät tue toisiaan ja siten edistä yhdessä vastuullisuutta, vaan mieluumminkin johtavat lyhyellä tähtämellä tavoittelemaan mahdollisimman monen indikaattorin täyttämistä. Marimon et al. (2012) huomauttavat, että nykyinen yksi ohjeisto on liian raskas ja jäykkä sovellettavaksi eri organisaatioissa, toimialoilla ja maissa. Ongelma on erityisesti pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, jotka kokevat ohjeiston liian kalliiksi ja vaivalloiseksi toteuttaa. Uusi G4-ohjeisto on tulossa keväällä 2013, ja sen tavoite on ennen kaikkea harmonisoida viitekehys yhteensopivaksi muiden kansainvälisten ohjeistojen kanssa sekä parantaa raporttien olennaisuutta ja vertailtavuutta toimialojen ja maiden välillä. (Marimon et al. 2012.)

3.2.2 Raporttien sisältö

Raporttien sisällön määrittelyperiaatteiden tarkoitus on auttaa organisaatiota raportoitavien teemojen ja indikaattorien valinnassa, jotta organisaation suoriutumista voidaan luoda tasapainoinen ja kattava kuva. Sisällönmäärittelyn lähtökohdat perustuvat organisaation tarkoitukseen, kokemuksiin ja sidosryhmien odotuksiin. GRI:n määrittelyohjeet kannustavat rajaamaan raportointia olennaisuuden, sidosryhmätoiminnan, kestävän kehityksen ja kattavuuden raportointiperiaatteiden mukaan niin, että pää- ja lisäindikaattorit tulevat huomioiduksi tarpeellisilta osin (kuvio 4). Kattavuusperiaatteen avulla varmistetaan raportoidun tiedon ja raportin rajauksen toimivuus. Jokainen raportointiperiaate sisältää määritelmän, tarkennuksen ja testejä. Testit toimivat organisaation itsearviointin työkaluna. (GRI 2011a; GRI 2011b.)

KUVIO 4 Sisällönmäärittelyn periaatteet (GRI 2011a).

Olennaisuuden (materiality) periaatteen mukaan raportin tulee kattaa ne aihealueet ja indikaattorit, jotka kuvaavat organisaation merkittäviä taloudellisia, sosiaalisia tai ympäristövaikutuksia tai jotka vaikuttaisivat sidosryhmien arviointeihin ja päätöksentekoon. Olennaisuus määrittää sen, mikä on raportoimisen arvoista, mutta ei kiellä muiden tekijöiden olemassaoloa. Raportoinnissa on keskeistä priorisoida tärkeitä tekijöitä antaen niille enemmän painoarvoa ja siten laittaa asioita tärkeysjärjestykseen. Vastuuraportoinnin kannalta olennaista ei ole vain taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat vastuun näkökulmat vaan myös kestävän kehityksen periaatteet, koska pitkän tähtäimen taloudellinen tulos syntyy niiden kautta. Organisaatio löytää olennaiset raportoitavat teemat määrittelemällä toimintaansa vaikuttavat ulkoiset ja sisäiset tekijät sekä kansainväliset sopimukset, joihin se on sitoutunut. Sen jälkeen hahmotetaan olennaiset tekijät, joilla on merkittävä vaikutus organisaatioon vastuun osa-alueisiin, joko työvälineillä, kuten elinkaarialaskennalla, tai johdon sitoutumisasteen perusteella. Raportit voivat sisältää myös ulkoisten sidosryhmien tarvitsemaa tietoa, joka eroaa huomattavasti muusta esitetystä tiedosta, mutta se kuuluu silti esittää raportissa kyseisten sidosryhmien informointia varten. (GRI 2011a; GRI 2011b.)

Sidosryhmätoiminta (stakeholder inclusiveness) viittaa organisaation velvollisuuteen tunnistaa sidosryhmänsä ja selvittää raportissa, miten se on vastannut sidosryhmien kohtuullisiin odotuksiin. Sidosryhmien odotukset ja mielenkiinnon kohteet ovat raportoinnin tärkein referenssi, mutta haasteita aiheuttaa se, että kaikki sidosryhmät eivät lue raportteja. Organisaation on siis päätettävä, miten se ottaa eri sidosryhmien erilaiset tarpeet huomioon samalla tasapainoillen yleisen tilivelvollisuuden vaatimuksen kanssa. Organisaation on myös huomioitava niiden sidosryhmien odotukset, jotka eivät ilmaise odotuksiaan ja olettavat silti niiden täyttyvän. Sidosryhmätoiminnan prosessien dokumentointi on raportoinnin kannalta erittäin tärkeää, koska sen avulla voidaan selvittää, mitkä ovat organisaation sidosryhmät, miten organisaatio on toiminut niiden kanssa ja miten toiminta on vaikuttanut raportin sisältöön ja organisaation vastuullisuuden osa-alueisiin. Dokumentoinnin avulla voidaan selvittää sidosryhmätoiminnan vaikutukset ja perus-

tella raportointivalinnat. Sidosryhmätoiminnan avulla voidaan parantaa vuorovaikutusta, raportin käytettävyyttä ja läpinäkyvyyttä kaikille sidosryhmille. Sidosryhmätoiminnan epäonnistuessa raportin luotettavuus ja käytettävyys heikkenevät. Sidosryhmätoiminta on työväline, joka raportoinnin näkökulmasta auttaa tunnistamaan ja ennakoimaan sidosryhmätarpeita. (GRI 2011a; GRI 2011b.)

Kestävän kehityksen viitekehys (sustainability context) tarkoittaa sitä, että raportointi tulee suorittaa tässä laajempaa vastuullisuutta vaativassa raamissa. Tarkennuksessa todetaan, että vastuuraportoinnin tarkoitus on osoittaa, miten organisaatio omalla toiminnallaan vaikuttaa ja pyrkii vaikuttamaan tulevien sukupolvien taloudellisiin, sosiaalisiin ja ympäristölähtökohtiin niin paikallisesti kuin globaalistikin. Kyse on organisaation raportoinnista laajemmassa kestävä kehityksen viitekehyksessä. Raportoinnin avulla organisaatio voi osoittaa noudattavansa esimerkiksi globaaleja resurssienkäyttö- ja päästörajoituksia. Raportoinnin pitää kuitenkin kohdistua myös sosiaalisiin ja taloudellisiin kohteisiin, maailmanlaajuisesti kuin paikallisestikin vaikuttaviin tekijöihin, sekä yleisten trendien että organisaation eri toimipaikkoja koskevien näkökulmien erittelyyn. Raportissa on keskeistä tuoda esille organisaation strategian ja varsinaisen toiminnan sidokset sekä konteksti, jossa vastuullisuudesta raportoidaan. (GRI 2011a; GRI 2011b.)

Kattavuus (completeness) ohjaa raportin rajausta. Periaate muistuttaa, raportin pitää sisältää olennaiset teemat, indikaattorit ja määritelmät merkittävien taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristövaikutusten kattamiseksi niin, että sidosryhmät voivat arvioida organisaation toimintaa raportointijaksolla. Tarkennuksessa huomautetaan periaatteen jakautuvan kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat laajuus, rajaus ja aika. Laajuus sisältää vaatimuksen raportoida tarvittavat teemat ja indikaattorit sidosryhmien sekä laajempia yhteiskunnan tilivelvollisuuden odotuksia varten, jotka eivät välttämättä ole nousseet esille sidosryhmätoiminnassa. Rajaus viittaa raporttiin sisällytettyihin yksiköihin, kuten tytäryhtiöt, yhteistoimintayritykset sekä alihankkijat, joiden tiedot esitetään osana organisaatiotason raporttia. Rajausta määritettäessä on arvioitava organisaation vaikutusmahdollisuudet yksikön toimintaan. Aika tarkoittaa raportin tietojen tapahtuma-ajan suhdetta raportointiin – tapahtumat pitää raportoida oikealla kaudella. Myös tulevaisuudessa merkittäviä vaikutuksia aiheuttavat toiminnot tulee raportoida, vaikka niistä ei olisi lyhyellä tähtämellä huomattavia seuraamuksia. Tulevaisuudessa realisoituvien vaikutusten arviot on tehtävä perustelluilla estimaateilla. Raportointi myös tulevasta toiminnan vaikutuksista auttaa organisaatiota luomaan toiminnastaan tasapuolisen ja kattavan kuvan. (GRI 2011a; GRI 2011b.)

3.2.3 Raporttien laatu

Raporttien laadun määrittelyperiaatteet ohjaavat ja varmentavat raportoitavan tiedon laatuun ja tarkoituksenmukaiseen esitystapaan liittyviä valintoja. Laatuperiaatteiden toteutuminen on ehdoton edellytys raportoinnin läpinäkyvyydelle. Ne luovat perustan myös organisaation aiemmin esitellyille sisällönmäärittelyyn liit-

tyville valinnoille. Sidosryhmien kannalta korkealaatuinen informaatio on ensiarvoisen tärkeää, koska sen avulla sidosryhmät voivat objektiivisesti arvioida organisaation toimintaa ja käyttää tätä informaatiota päätöksenteon perustana. GRI:n laadunmäärittelyperiaatteet ovat tasapuolisuus, vertailukelpoisuus, täsmällisyys, oikea-aikaisuus, selkeys ja luotettavuus (kuvio 5). Jokainen raportointiperiaate sisältää myös laatuosiossa määritelmän, tarkennuksen ja testejä, jotka toimivat organisaation itsearvioinnin välineenä. (GRI 2011a.)

KUVIO 5 Laadunmäärittelyn periaatteet (GRI 2011a mukailten).

Tasapuolisuuden (balance) määritelmän mukaan raportin tulee sisältää organisaation toiminnan positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia, jotta organisaation toimintaa voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti. Tarkennuksessa painotetaan raportin asemaa puolueettomana ja tasapuolisena tiedonlähteenä, jonka valmistelussa ei ole karsittu tai seulottu tietoa tai käytetty harhaanjohtavia esitystyylejä. Lisäksi muistutetaan, että organisaation tulee raportoida niin myönteisistä kuin kielteisistäkin vaikutuksista siinä määrin kuin ne ovat sidosryhmien kannalta olennaisia. Raportin esitysasussa on selkeästi erotettava todellinen tieto ja tulkinnat. (GRI 2011a.)

Vertailukelpoisuus (comparability) viittaa organisaation johdonmukaisuuteen teemojen ja tietojen valinnassa, keruussa ja raportoinnissa. Päämäärä on saavuttaa tiedon vertailukelpoisuus, jotta sidosryhmillä on mahdollisuus seurata organisaation kehitystä ja vertailla sitä muihin organisaatioihin. Vertailun pitää olla mahdollista kaikilla yritys vastuun osa-alueilla – taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristötoiminnan osalta - sisäisten ja ulkoisten sidosryhmien tarpeita varten. Vertailussa pitää kuitenkin huomioida organisaation koon ja maantieteellisen sijainnin sekä muiden toimintaan vaikuttavien tekijöiden vaikutus. Myös tärkeinä pidettyjen teemojen vaihtuminen ja menetelmien muuttuminen vaikuttavat vertailtavuuteen. Vertailukelpoisuutta parantavat johdonmukaiset laskentamenetelmät, raportin ulkoasu sekä tiedon tuotantomenettelyjen selittäminen. Lisäksi absoluuttiset arvot ja suhdeluvut auttavat hahmottamaan lukujen merkitystä ja mahdollistavat analyttisen vertailun. Raportin rajauksen, laajuuden, raportointijakson tai sisällön muuttuessa on kerrottava historiatiedot. (GRI 2011a.)

Täsmällisyyden (accuracy) periaate vaatii raportilta riittävän yksityiskohtaista informaatiota, jotta sidosryhmät voivat arvioida organisaation toimintaa. Tarkennuksen mukaan taloudellista, sosiaalista ja ympäristötoimintaa voidaan arvioida niin laadullisin kuin määrällisin yksityiskohtaisin mittarein, joiden tuottamalta tiedolta vaaditaan täsmällisyyttä. Täsmällisyyden arviointi vaihtelee tiedon käyttötarkoituksen, luonteen ja tiedonkäyttäjän mukaan. On myös huomioitava, että eri päätöksiä taustalle vaadittavien tietojen täsmällisyysvaatimukset vaihtelevat. (GRI 2011a.)

Oikea-aikaisuus (timeliness) tarkoittaa sitä, että raportointi tapahtuu säännöllisesti ja tieto on sidosryhmien saatavilla ajoissa. Sidosryhmien päätöksenteon kannalta raportoinnin hyödyllisyys on riippuvainen informaation oikea-aikaisuudesta. Oikea-aikaisuus viittaa myös tapahtumien ja niistä informoimisen aikajänteeseen – onko tieto enää relevanttia? Jatkuvan tiedottamisen lisäksi organisaatioiden olisi hyvä sitoutua tiettyyn raportointirytmiiin, jolloin raportointiväli ja -jakso pysyisi tasaisena tuoden mukanaan johdonmukaisuutta. Samalla raportin vertailukelpoisuus ja käytettävyys paranisivat. Organisaation kannattaa harkita taloudellisen ja vastuuraportoinnin aikataulun yhdenmukaistamista, sillä se olisi sidosryhmien kannalta hyödyllistä. Oikea-aikaisuuden haasteena on tuottaa ajankohtaista informaatiota tasaisin väliajoin kuitenkin niin, että tiedon luotettavuus säilyy. (GRI 2011a.)

Selkeyden periaatteen (clarity) mukaan informaatio tulee esittää ymmärrettävässä muodossa ja olla helposti sidosryhmien käytettävissä. Informaatio voi olla joko paperimuodossa tai tulla muita tiedotuskanavia pitkin. Informaation pitää olla helposti ymmärrettävässä muodossa sellaisten sidosryhmien tulkitsemana, joilla on kohtuullinen käsitys yrityksestä ja sen liiketoiminnoista. Tietojen on löydyttävä raportilta helposti. Taulukot ja kuviot parantavat raportin ymmärrettävyyttä ja selkeyttävät sitä. Raportin tietojen ryhmittely voi myös vaikuttaa raportin luettavuuteen, jos se eroaa merkittävästi sidosryhmien odotuksista. (GRI 2011a.)

Luotettavuus (reliability) muodostuu raportissa käytettyjen tietojen keräämisestä, kirjaamisesta, yhdistelemisestä, analysoinnista ja raportoinnista tavalla, joka voidaan asettaa arvioinnin ja todentamisen alle. Luotettava tiedonkeruu takaa informaation laadun ja olennaisuuden. Sidosryhmien pitäisi pystyä luottamaan, että raportin sisältö ja tiedonkeruumenetelmät noudattavat GRI-ohjeistoa. Raportissa esitettävät tiedot tulisi olla joko ulkopuolisen tahon todennettavissa tai kuulua sisäisen tarkastuksen piiriin. Myös tietojärjestelmien suunnittelussa on huomioitava ulkopuolisen varmuuden mahdollisuus. Raportissa ei saa esittää tietoja, jotka eivät ole varmennettavissa, jos tiedot eivät ole olennaisia. Päätöksentekoon liittyvät prosessit tulee dokumentoida siten, että niihin voidaan myöhemmin tarvittaessa palata, kuten rajauksen ja laajuuden määrittelyn perusteisiin. (GRI 2011a.)

3.3 AA1000

AA1000 standardisarja on Institute of Social and Ethical Accountability:n (ISEA, jatkossa AccountAbility) kehittämä työkalu, jossa päähuomio on sidosryhmävuorovaikutuksessa ja sen sidoksissa yritysvastuuseen. Ensimmäinen standardi ilmestyi vuonna 1999 monisidosryhmälähtöisen kehitystyön tuloksena ja viimeisin päivitys standardeihin on tullut 2011. AccountAbility:n toimintaa ja standardien kehittämistä ohjaavat periaatteet ovat olennaisuus, läpinäkyvyys ja osallistaminen, joiden mukaan päätöksentekijöiden tulee olla selvillä organisaation olennaisista tekijöistä, organisaatioiden toiminnan on oltava läpinäkyvää ja huomioitava ihmisten mielipiteet heitä koskevissa päätöksissä. (AccountAbility 2012.) AA1000-standardit koostuvat yleisestä raportoinnin viitekehyksestä, varmennuspalveluja tarjoaville organisaatioille suunnatusta standardista AA1000AS (Assurance Standard) ja sidosryhmävuorovaikutusta korostavasta standardista AA1000SES (Stakeholder Engagement Standard). Standardisarjan kehitystyössä on pyritty ratkaisuun, jossa sarja tukisi ja täydentäisi jo olemassa olevia yritysvastuutyön viitekehyksiä. (Kerr, Janda, Pitts 2009, 205-207.) Sarjalle ei ole mahdollista hakea sertifiointia tai varmennusta, vaan se toimii työkaluna sitouttaa yritys sidosryhmätoimintaan.

Standardisarja on prosessilähtöinen ja tähtää siten jatkuvaan parantamiseen ja oppimiseen. Prosessi sisältää kolme vaihetta: Toiminnan suunnitteluvaiheessa identifioidaan sidosryhmät ja määritetään keskeiset arvot sekä toimintaperiaatteet. Tiedonkeruu- ja seurantavaiheessa nimetään näkökohdat ja niille indikaattorit, määritetään prosessien laajuus, suoritetaan tiedonkeruu ja analysoidaan tietoa. Raportointi- ja raportoinnin seurantavaihe sisältää raportin julkaisun ja palautteen keruun, varmennuksen sekä toimintasuunnitelmien ja tavoitteiden mahdollisen tarkistamisen. (Kerr et al. 2009, 209-210; Niskala & Tarna 2003, 62-63.) AA1000 tarjoaa myös työvälineen sidosryhmävuorovaikutuksen laadun arviointiin. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota menettelytapoihin, vastaanottavuuteen ja tuloksiin. Menettelytapojen osalta arvioidaan sidosryhmien tiedonsaantia, vuorovaikutusmahdollisuutta ja osallistamista. Vastaanottavuudessa käsitellään yrityksen suhtautumista sidosryhmiltä saatuun informaatioon, kyseisten asioiden eteenpäin viemistä organisaatiossa ja vuorovaikutukseen vastaamista. Tulokset sisältävät organisaatiossa tapahtuneet muutokset sidosryhmävuorovaikutuksen seurauksena. (Niskala & Tarna 2003, 78-79.) AA1000:n ja GRI:n näkökulmat ovat käänteiset; kun AA1000 nimenomaan sidosryhmävuorovaikutuksen avulla kannustaa yhteiskuntavastuun tunnuslukujen ja olennaisuuden määrittelyyn organisaation yksilöllisistä lähtökohdista, niin GRI:ssä puolestaan rakenne ja tunnusluvut ovat ennalta määräytyt riippumatta sidosryhmävuorovaikutuksen tuloksista (Niskala et al. 2009, 100).

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin standardisarjan yksittäisistä standardeista on AA1000SES. Se on viitekehys, joka on sovellettavissa kaikissa organisaatioissa sidosryhmävuorovaikutuksen johtamisen suunnittelun, toteutuksen,

arvioinnin ja kommunikaation laatua varten. Standardin tavoite on auttaa organisaatioita vastaamaan vastuullisella ja tasapuolisella tavalla kohtaamiinsa sidosryhmiin liittyviin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Käytännössä se hahmottaa yritykselle keinot, miten yritys sitoutuu sidosryhmätyöhön, integroi sidosryhmäjohtamisen keskeiseksi osaksi strategiaa ja käytännön toimintaa, miten määrittää tavoitteet ja sitoutettavat sidosryhmät sekä prosessit, joiden kautta tuotetaan arvoa sidosryhmäjohtamisen avulla. Standardia voivat soveltaa kaikenkokoiset organisaatiot aina julkisista yksityisiin ja kolmannen sektorin organisaatioihin saakka. AA1000SES-standardia voidaan käyttää joko yksinään tai keinona saavuttaa muiden standardien, kuten GRI tai ISO 26000, sidosryhmävaatimukset. (AccountAbility 2011, 10-11.)

Kerr et al. (2009, 207) ehdottavat, että AA1000 on kattavin ja kunnianhimoisin sidosryhmien sitouttamista ohjaava viitekehys. Standardin käyttäjät ovat myös samaa mieltä, sillä AccountAbilityn helmikuussa 2013 julkaisemassa käyttäjätutkimuksessa standardi saa kiitosta laajasta vastuullisuuden viitekehyksestä, joka ulottuu yrityksen arvoketjussa paljon raportointia pidemmälle ja keskittyy vastuullisen liiketoiminnan ydinalueisiin (AccountAbility 2013). Standardeja on kritisoitu siitä, että ne eivät huomio eri sidosryhmien vaikutusvallassa olevia eroja ja valtaerojen vaikutusta sidosryhmätyöskentelyyn. Keskenään ristiriitaiset sidosryhmävaatimukset jäävät myös huomiotta (Kerr et al. 2009, 210). Lisäksi standardisarjaa on moitittu sekavaksi ja monimutkaiseksi, sekä standardien valvontaa vaikeaksi, koska niitä ole tarkoitettu sertifioitaviksi ja ne eivät sisällä selkeitä toimintaindikaattoreita, kuten GRI. AA1000 ei olekaan saavuttanut Suomessa laajaa käyttäjäkuntaa, vaan profiloitunut edelläkävijäyritysten soveltamaksi ohjeistoksi (Niskala et al. 2009, 71). Sen sijaan standardi on saavuttanut laajaa kiinnostusta anglosaksisissa maissa. Käyttäjätutkimuksessa standardisarjan ensisijaisiksi kehittämiskohteiksi nousivat nykyisten standardien päivittäminen sekä uusien kehittäminen: Käyttäjät toivovat standardia, joka vahvistaisi integroidun raportoinnin taustalla vaadittavaa ajattelutapaa ”integrated thinking” sekä standardia, joka opastaisi vastuullisuuden integroimisessa jakeluketjuun. Standardisarjaa on tutkittu akateemisesti melko vähän ja ehkä siksi käyttäjät pitävät tärkeänä askeleena todellisten vaikutusten ja saavutettujen hyötyjen tutkimista. Esiin nousee myös ajatus luopua standardi-nimikkeestä, koska AA1000 on ennemminkin opas vastuulliseen, sidosryhmät huomioivaan toimintaan. (AccountAbility 2013.)

3.4 Sertifioinnit

Yritysvastuun kentällä sovellettujen toimintajärjestelmästandardien ja niihin liittyvien sertifiointien tausta-ajatus on se, että järjestelmästandardit auttavat yrityksiä vastuullisen liiketoiminnan käytännön toteutuksessa (Niskala et al. 2009, 49). International Organization for Standardization (ISO) on yksittäinen maailman suurin

vapaaehtoisuuteen perustuvia standardisarjoja kehittävä organisaatio. Se on toiminut vuodesta 1947 tuottaen yli 19 000 standardia. Standardien ensisijainen tarkoitus on luoda yhteiset pelisäännöt, jotka edistävät reilun ja vapaan maailmankaupan kehitystä sekä helpottavat kansainvälistä yhteistyötä. (ISO 2013.) ISO-standardit perustuvat kolmelle periaatteelle, jotka ovat konsensus, toimialakohtainen soveltaminen sekä vapaaehtoisuus; standardien kehittämistyössä huomioidaan kaikkien sidosryhmien näkökulma sekä pyritään tarjoamaan globaali ratkaisu, joka on sovellettavissa vapaaehtoisesti alasta riippumatta. Tässä esiteltävät ja tälle tutkimukselle relevantit hallintajärjestelmästandardit on linkitetty sertifiointijärjestelmään. Sertifiointi parantaa standardien luotettavuutta ulkopuolisen varmuuden kautta ja siten vaikuttavuutta yrityksen viestinnässä. (Kerr et al. 2009, 464-465.)

Sertifioinneista viestiminen onkin tutkimuksissa havaittu yhdeksi suurimmista eduista, joita järjestelmien käytöstä on seurannut yrityksille. Lisäksi laatustandardit ovat parantaneet tehokkuutta ja tuoneet kustannussäästöjä. Monissa maissa esimerkiksi Euroopan unionin alueella standardien noudattaminen on asetettu markkinoille pääsyn ehdoksi. Ne helpottavat uusien maiden integraatiota maailmanmarkkinoille ja maailmankaupan avautumista. Standardien eduksi voidaan lukea myös sidosryhmäsuhteiden parantuminen, sillä standardien noudattaminen pakottaa yritykset sidosryhmäyhteistyöhön. (Hudson & Orviska 2013.) Seuraavaksi esitellään kolme keskeisintä standardia, joita valtaosa yrityksistä noudattaa. Ne käsittelevät laadunhallintaa, ympäristöjärjestelmiä ja työsuojelua.

ISO 9000-laadunhallintasarjan keskeisin standardi on ISO 9001 Laadunhallintajärjestelmät, jota soveltaa yli miljoona yritystä lähes 200 maassa ympäri maailmaa. Se on yleinen johtamismalli, kuten myös jäljempänä esiteltävä ISO 14001, mikä tarkoittaa, että standardi on sovellettavissa organisaation koosta, toimialasta ja maasta riippumatta (Hudson & Orviska 2013). Standardi on vahvasti asiakassuuntautunut ja sen tavoitteena on taata asiakkaille laatuvaatimukset täyttävät tuotteet siten, että yritykset noudattavat myös lainsäädännön vaatimuksia. Järjestelmän taustalla vaikuttavat laadunhallintaperiaatteet johdon sitouttamisesta, asiakasfokuksesta, prosessinäkemyksestä ja jatkuvan parantamisen ideologiasta. Standardia voidaan käyttää yhdessä ISO 14001 kanssa, ja ne ovat alun perin suunniteltukin toisiaan tukeviksi järjestelmiksi. (ISO 2013.)

ISO 14000-sarja on tällä hetkellä laajimmalle levinnyt ympäristöjohtamisen standardisarja. Tunnetuin yksittäinen standardi on ISO 14001 Ympäristöjärjestelmä. Se on yritysten työväline, jonka lähtökohdat ovat lainsäädännön noudattamisessa ja sitoumuksessa jatkuvaan parantamiseen. ISO 14001 keskeisintä antia yritykselle on ympäristöpolitiikan määrittäminen, tavoitteiden asettaminen ja ympäristöohjelman luominen niin, että järjestelmää kehitetään koko ajan omien havaintojen perusteella (kuvio 6). (Niskala & Tarna 2003, 45.) Standardin ylemmän tason tavoite on ympäristönsuojelu ja saastumisen ehkäisy balanssissa taloudellisten tavoitteiden kanssa. Sitä voidaan käyttää paitsi merkkinä yrityksen sitoutumisesta ympäristöohjelman kehittämiseen myös oppaana ja viitekehystenä ohjelman kehittä-

misessä (ISO 2013). ISO 14001 toimii monesti päätiedonlähteenä, kun yritys kokoaa yritysvastuuraporttia (Marimon et al. 2012). Kaiken kaikkiaan standardin noudattaminen siis parantaa yrityksen ympäristöasioiden hallintaa kokonaisvaltaisesti ja auttaa seuraamaan toiminnan tuloksellisuutta.

KUVIO 6 ISO 14001 Ympäristöjärjestelmän toteutus (ISO 2013).

OHSAS 18000-standardi on globaalisti eniten käytetty työterveys- ja työturvallisuusjärjestelmä, jonka tavoite on tuoda terveys- ja turvallisuusasiat osaksi yrityksen johtamisjärjestelmää. Sen avulla kokonaisvaltainen riskien arviointi ja analyysi helpottuu ja yritys voi saavuttaa ennaltaehkäisyn avulla huomattavia etuja. Järjestelmä on sopiva ISO 9001- ja ISO 14001-standardien kanssa, jotta eri osa-alueiden johtamisjärjestelmät olisi helppo integroida. (NSAI 2009.)

Hudson & Orviska (2013) toteavat tutkimuksensa perusteella, että yksi standardi ei välttämättä sovi kaikille, koska eri yrityksillä on erilaiset mahdollisuudet käyttää standardeja infrastruktuurista ja maan kehitysasteesta riippuen. Sertifiointien määrä lisääntyy yrityksen sekä kaupungin koon kasvaessa ja on yleisempää teollisuustuotantoaloilla. Myös ulkomainen kilpailu ja yrityksen vientivetoisuus johtaa usein standardien soveltamiseen verrattuna siihen, että yritys pysyisi kotimaan markkinoilla. Standardeja sovelletaan eri tavalla rikkaissa ja köyhissä maissa, mikä on omiaan luomaan epäyhtenäisyyttä. Myös Internet-infrastruktuurilla huomattiin olevan merkitystä, koska Internet helpottaa tiedonsaantia ja vähentää kalliita sertifiointikustannuksia. Tutkijat ehdottavat, että tuotanto- ja palvelualueille sekä pienille ja suurille yrityksille pitäisi kehittää eri standardit. Tarvetta on siis käyttäjien piirteisiin paremmin yksilöidyille standardeille.

3.5 Raportoinnin trendit ja uudet ohjeistukset

Yritysvastuuraportointi on melko uusi ilmiö ja siksi jatkuvan arvioinnin ja kehitystyön alla. Viime vuosina TBL-mallin mukainen kolmoistilinpäätös on kerännyt yhä enemmän kritiikkiä; arvostelijat pitävät sitä riittävänä lähtökohtana vastuullisuustyötä aloittaville yrityksille, mutta pidemmän päälle kolmoistilinpäätös on kevyt malli ja saattaa jopa johtaa vastuuttomaan toimintaan (Milne et al. 2008; Patten 2012). Patten (2012) kyseenalaistaa erillisten yritysvastuuraporttien tarpeellisuuden, koska epäilee raporttien harhaanjohtavasti viestivän, että yritys toimii vastuullisemmin kuin ennen niiden julkaisua. Vastuuraportit sisältävät usein paljon yksityiskohtaista tietoa, mutta kokonaisvaltainen kuva vastuullisuudesta ja tulevaisuuden kehityksestä jää monesti huomiotta – raporttien täydellisyys ja läpinäkyvyys on heikkoa ja raporttien tarkoituksiksi väitetään nykyisenkaltaisen yritystoiminnan legitimointi. Lisäksi yritysten tapa kehittää raportointia benchmarkingin avulla on kyseenalaista, koska nykyiset viitekehukset ja kokemukset ovat seurausta olemassa olevista kestävämmistä liiketoimintamalleista (Milne et al. 2008). Vastuuraportoinnin tutkijat ympäri maailman ovat kuuluttaneet raportointiohjeistuksia, jotka olisivat sitovampia, yksityiskohtaisempia ja läpinäkyvämpiä. Lisäksi niiden pitäisi yhdistää TBL-mallissa erillisinä esitettävät aspektit yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa eri osien vuorovaikutus tulisi paremmin esille. Tärkeintä olisi saada yritykset samalle viivalle, jotta suorituksen vertailu tapahtuisi objektiivisista lähtökohdista. (Milne et al. 2008; Laine 2009; Patten 2012.)

3.5.1 Integroitu raportointi

Integroitu raportointi on ennustettu yritysvastuuraportoinnin seuraavaksi suureksi trendiksi. Se tarkoittaa yhtenäisempää ja tehokkaampaa yrityksen raportointia, jossa kootaan yrityksen arvonluontiin vaikuttavat tekijät niin lyhyellä kuin pitkälläkin tähtäimellä, yhdessä tiiviissä paketissa. Tavoite on luoda malli, joka itsessään kannustaa arvonluontia tukevaan yrityksen eri osa-alueet integroivaan ajatteluun ja päätöksentekoon, resurssienhallintaan, sisäisten prosessien kehittämiseen, läpinäkyvyyteen ja yhteistyöhön yrityksen sisällä niin, että taustalla vallitsee ajatus kestävästä yritystoiminnasta. Lisäksi integroidussa raportoinnissa painotetaan resurssijaon avoimuutta eli sijoittajille pitää kertoa, mihin varat kohdistuvat, sekä erilaisten pääomien, kuten henkilöstön, luonnon- ja rahavarojen, keskinäistä riippuvuutta. (IIRC 2012.) Ensimmäiset integroidut raportit julkaistiin 2000-luvun alussa ja suosio on ollut kasvussa samalla kun aiheesta on julkaistu yhä enemmän tutkimusta (Eccles & Saltzman 2011). Integroitu raportointi perustuu ajatukselle, että nykyisellään taloudellinen raportointi ei pysty antamaan oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen arvosta pitkällä tähtäimellä, koska ei-taloudellisilla tekijöillä on asemaan niin suuri merkitys (Cohen, Holder-Webb, Nath & Wood 2012).

Integroidun raportoinnin edut ovat merkittävät. Eccles & Saltzman (2011) mainitsevat sisäisiä etuja syntyvän paremmasta resurssien jaosta ja maineriskin pienenemisestä. Integroitu raportti vahvistaa myös yrityksen sitoutumista vastuullisuuteen sekä auttaa jalkauttamaan vastuuajattelun myös strategiaan. Ulkoiset markkinaedut pohjautuvat indekseissä näkymiseen ja sijoittajien tiedonhalun tyydyttämiseen. Kuisma & Temmes (2011) esittävät integroinnin olevan viesti siitä, että pörssiyrityöiden sijoittajat osoittavat suurempaa mielenkiintoa vastuullisuus-kysymyksiä kohtaan ja yritykset vastaavat helpottamalla tiedonsaantia yhdestä paikasta. Yritys voi myös ennakoida siirtymällä integroituun raportointiin sääntely-ympäristön muutosta ja varmistaa vaikutusvaltansa ryhmissä, joissa kehitetään raportoinnin standardeja. Mallissa ei esitetä vain taloudellista ja ei-taloudellista informaatiota vaan parhaimmillaan se myös paljastaa näiden tietojen välisen suhteen ja vaikutuksen toisiinsa (Cohen et al. 2012).

Raportoinnin haasteet liittyvät jälleen kansainvälisen viitekehyksen, yhtenäisten standardien ja ulkopuolisen varmennuksen puutteisiin, sillä raportointi perustuu edelleen vapaaehtoisuuteen ja raportointimenetelmä on vielä melko kehittymätön ja vähän tutkittu. Tutkijat ehdottavat tärkeimpien osa-alueiden säätämistä pakollisiksi ja ulkoisesti varmennettaviksi, jotta yritykset eivät saisi valtaa päättää siitä, mitä raportoivat. (Eccles & Saltzman 2011; Cohen et al. 2012.)

3.5.2 ISO 26000 Yhteiskuntavastuuopas

International Organization for Standardization julkaisi vuonna 2010 yhteiskuntavastuuta käsittelevän ISO 26000-standardin. Standardin tarkoitus on edistää organisaatioiden vastuullisuutta ja helpottaa yhteiskunnan asettamiin odotuksiin vastaamista. ISO 26000 käsittelee yhteiskuntavastuun terminologiaa, historiaa ja periaatteita sekä vastuullisuuden integroimista strategiaan ja toimintaan. Lisäksi standardissa kiinnitetään huomiota sidosryhmäsuhteisiin ja seitsemään yhteiskuntavastuun ydintekijään, joiden käsittelyyn on annettu yksityiskohtaiset ohjeet. Ydintekijät ovat organisaation hallintotapa, ihmisoikeudet, työelämän käytännöt, ympäristö, oikeudenmukaiset toimintatavat, kuluttaja-asiat, yhteisön toimintaan osallistuminen ja yhteisön kehittäminen. (ISO 2010.) ISO 26000 luo holistisen näkemyksen aiheeseen ja mahdollistaa yhteiskuntavastuun syvällisen arvioinnin (Hahn 2012).

Standardin kehittämistyö kesti viisi vuotta, jona aikana eri sidosryhmiä kuultiin ympäri maailmaa. Tavoitteena oli luoda standardi, jota voivat hyödyntää kaikentyyppiset organisaatiot riippumatta sijainnista, toimialasta tai koosta. Käytännössä ISO 26000 on työkalu, joka auttaa yrityksiä ymmärtämään yhteiskuntavastuun sisällön, mitä toimia vastuu vaatii yritykseltä ja millä keinoin yritys voi toteuttaa vastuuta. (ISO 2013.) Standardia ei ole tarkoitettu sertifioitavaksi eikä lainsäädännölliseen käyttöön, sillä se ei ole järjestelmästandardi kuten ISO:n julkaisemat muut standardit. (ISO 2010.) GRI ja ISO 26000 mielletään usein keskenään kilpaileviksi konsepteiksi. Marimon et al. (2012) huomauttavat, että GRI näyttää, mi-

ten yritykset voivat raportoida toimintatavoistaan, kun taas ISO 26000 opastaa yrityksiä integroimaan sosiaaliset ja ympäristöasiat osaksi strategiaa. Standardi ohjeistaa ennen kaikkea yritysvastuustrategian toteuttamisessa.

Hahn (2012) on tutkinut ISO 26000 soveltuvuutta eri tyyppisille yrityksille. Standardi soveltuu parhaiten vastuullisuustyötä aloittaville tai kooltaan pienille ja keskisuurille yrityksille, sillä se tarjoaa yleisesti hyväksytyyn yhteiskuntavastuun viitekehyksen. Se opastaa yrityksiä, miten selvittää toiminnan vaikutukset eri vastuullisuuden dimensioihin ja ympäröivään yhteiskuntaan. ISO 26000 auttaa yrityksiä hahmottamaan vastuullisen toiminnan hyödyt ja integroimaan näkökulmat osaksi liiketoimintaa hyödyntäen mittareita, joiden avulla vastuullisuus voidaan muuttaa sanoista tekoihin. Standardin käytännönesimerkit ovat hyödyllisiä, sillä pienillä yrityksillä on usein vähemmän resursseja paneutua toiminnan kehittämiseen. Suurille ja jo vastuukysymyksiin perehtyneille yrityksille standardi toimii lähinnä yleisesti hyväksyttynä liiketoiminnan kehyksenä eikä tuo merkittävää lisäarvoa. Vastuullisuudessa pitkällä olevat yritykset voivat tehdä benchmarkingia ja mahdollisesti täydentää sen myötä omia toimintojaan. Standardin avulla kaikki yritykset voivat vaikuttaa positiivisesti maineeseensa, työntekijöiden sitouttamiseen, ulkoisten sidosryhmien mielikuviin ja yhteiskunnallisiin suhteisiin esimerkiksi eri järjestöihin ja hallintoon (ISO 2010).

Schwartz & Tilling (2009) ovat esittäneet kritiikkiä jo standardin kehitysvaiheessa. He epäilevät standardin kannustavan toimintaan, jossa yritykset soveltavat standardia sokeasti kiinnittämättä huomiota omaan organisatoriseen tai kulttuuriin kontekstiinsa. Standardoinnista saattaa tulla itse tarkoitus, jolloin todellinen vastuullisuuden parantaminen jää taka-alalle. Yritykset voivat käyttää standardia toimintansa legitimointivälineenä. Esille nousee myös kysymys yhden standardin soveltumisesta kaikkialle, "one size fits all" -ajattelu. Tällöin standardi perustuu konsensukseen, joten kompromisseja on jo tehty eikä standardi voi vastata kaikkien tarpeisiin. Mielenkiintoa on herättänyt kysymys standardin todellisista vaikutusmahdollisuuksista esimerkiksi kehitysmaissa, joissa tuotanto sijaitsee, sillä ISO 26000 ei kyseenalaista voiton maksimoinnin ideaa. Ongelmaksi saattaa nousta myös standardia soveltavien halukkaiden määrä, sillä tällä hetkellä yritykset eivät näe sen hyötyjä (Hahn 2012). Toisaalta standardit leviävät huomattavasti nopeammin, jotka vaativat laajempaa asenneilmaston muutosta (Schwartz & Tilling 2009).

3.5.3 GRI 4 ilmestyy toukokuussa 2013

Global Reporting Initiative julkaisee uuden G4-ohjeiston toukokuussa 2013. Vastuuraportoinnin kenttä on kehitystilassa, jossa uusien trendien, konseptien ja työkalujen julkaisu pakottaa myös GRI:n kehittämään ohjeistoaan, jotta se vastaisi nykyisiä vaatimuksia. GRI:n tavoite on uuden ohjeiston myötä kannustaa organisaatioita vastuuraportointiin ja ohjata yrityksiä kohti kestävämpää maailmantaloutta. G4-ohjeistolla pyritään ennen kaikkea vastaamaan sidosryhmien kasvaneeseen

tiedontarpeeseen organisaatioiden ei-taloudellisesta toiminnasta sekä selkeyttämään raportin sisältöä käyttäjäystävällisempään suuntaan. (GRI 2013b.) Ohjeiston tarkoitus on myös harmonisoida GRI:tä muiden kansainvälisten ohjeistojen kanssa, jotta eri ohjeistojen samanaikainen ja toisiaan täydentävä käyttö toisi enemmän lisäarvoa. Tähän mennessä työtä on tehty ISO 26000 standardin ja GRI:n yhteiskäytön suhteen. Harmonisointiin liittyy myös erilaiset dokumentit, joita voidaan liittää GRI-raporttiin yksittäisten sidosryhmien mielenkiinnon takia. Ne voivat olla joko kansallisia työvälineitä tai liittyä tiettyyn aiheeseen, kuten hiilidioksidipäästöihin. (GRI 2013c).

Uusi ohjeisto on kehitetty jälleen monisidosryhmälähtöisesti. Kehitystyössä on huomioitu sidosryhmät mahdollisimman laajasti: GRI on järjestänyt kolme avointa lausuntokierrosta, kerännyt lukuisia asiantuntijatyöryhmiä ja soveltanut omaa hyväksyntämenettelyään. Järjestö on huomioinut sidosryhmät niin alueellisesti kuin toimialoittainkin. G4 onkin kattavan sidosryhmäyhteistyön lopputulos, joka on syntynyt konsensus-periaatetta noudattaen. (GRI 2013b.)

Suurimmat muutokset G3.1- ja G4-ohjeistojen välillä tulevat selkeästi esille organisaatioiden raportointikäytännöissä. Raportoinnin tasot (A, B, C ja +) poistuvat kokonaan ja niiden tilalle tulee vaatimus raportoida yleiset asiat, johdon katsaus ja indikaattorit olennaisilta osin. Olennaisuuden käsite joutuu tarkasteluun, sillä G4:n mukaan olennaisia ovat vain organisaation arvoketjuun vaikuttavat aspektit. Johdon katsaus muuttuu siten, että jatkossa se voidaan tehdä vain yhdellä tavalla aiemman usean eri mahdollisuuden sijaan, ja sille on asetettu selkeät omat indikaattorit. Indikaattoreita ja periaatteita on yleisellä tasolla selkeytetty ja indikaattorit on jaettu standardeihin ja ohjeisiin, millä pyritään lisäämään ohjeiston joustavuutta ja soveltuvuutta pienemmille raportoijille. Muutos ennakoi myös GRI:n muuttamista standardiksi, koska muut kansainväliset standardit käyttävät vastaavia lausekkeita. Jatkossa toimitusketju (supply chain) tulee kokonaisuudessaan raportoinnin piiriin. (GRI 2013c.) Yritykset ottavat G4-ohjeiston käyttöön todennäköisesti aikaisintaan vuoden 2015 raporteissa.

4 MUUT VERTAILTAVUUTTA PARANTAVAT TEKIJÄT

4.1 Raporttien sisällön jatkuvuus ja lukujen esittäminen

Raporttien sisällön jatkuvuus on erittäin tärkeää vastuuraportin lukijalle, sillä jatkuvuus mahdollistaa yrityksen kehityksen seurannan. Jatkuvuuteen sisältyvät olennaisina osina vertailuvuosien tietojen esittäminen sekä mahdollisten poikkeamien selittäminen niin laskentajaksoissa, -periaatteissa kuin kattavuudessakin. Lukujen esittäminen niin absoluuttisina kuin prosentuaalisina auttaa hahmottamaan määrien todellista luonnetta ja osuutta kokonaisuudesta. Myös kehityksen kuvaus prosentuaalisesti edeltävästä vuodesta kuuluu hyvän vastuuraportoinnin käytäntöihin. Tutkimuksissa on havaittu, että yritykset tarjoavat ensisijaisesti narratiivista, sanallista, informaatiota yritysvastuusta, ja tutkijat ovatkin kyseenalaistaneet vastuuraportin yritysvastuuta objektiivisesti kuvaavana informaationlähteenä. Yritysvastuuraportointi ei saa rajoittua erilaisten sitoumusten esittämiseen, vaan sen pitäisi kuvata myös toimintaa ja saavutettuja tuloksia niin sanallisesti kuin selkeiden määrällisten mittareiden avulla. (Bouten, Everaert, Van Liedekerke, De Moor & Christiaens 2011.)

Perrini (2006) toteaa, että yritysten pitäisi kommunikoida eri vastuullisuuden näkökulmat aina usean vuoden ajanjaksolla, jotta kehityksen tarkkailu olisi mahdollista. Monta vuotta kattava ajanjakso indikoi yrityksen läpinäkyvyyttä ja toiminnan jatkuvuutta. Se havainnollistaa sidosryhmille yrityksen tilannetta ja mahdollistaa vertailun. Graafeilla, kuvioilla ja kuvilla on vastuuraporteissa merkittävä tehtävä, sillä ne havainnollistavat tekstiä. Hrasky (2012) onkin tutkinut graafien ja valokuvien merkitystä vastuuraporteissa. Graafien luomiseksi tarvitaan numeerista dataa ja siten vastuuraporttien graafien oletetaan yleisesti viestivän yrityksen moraalista legitimitettä; yritys raportoi graafeissa vain tuloksia, jotka ovat syntyneet vastuullisten prosessien kautta. Valokuvia hyödynnetään joko pragmaattisen legitimaatin hankinnassa symbolisesti luomaan mielikuvia tai todellisesti kuvaamaan ja havainnollistamaan yrityksen vastuullisia operaatioita, jolloin puhutaan jälleen moraalista legitimoinnista. Vähemmän vastuullisilla yrityksillä on tapana luottaa symboliikan kautta hankittavaan legitimointiin, kun taas todellisesti vastuullisuutta tavoittelevat yritykset painottavat tuloksia ja saavutuksia. Kuvien käytölle voi siis olla useita syitä aina viherpesusta tulosten havainnollistamiseen.

Vastuuraportoinnin on todettu olevan kokonaisvaltaisempaa ja kattavampaa, mikäli yritysvastuun käytännöt ovat juurtuneet yrityksen strategiaan ja vastuullisuudesta on tullut osa yrityskulttuuria (Bouten et al. 2011). Perrini (2006) huomauttaa, että vastuuraportoinnin standardisoinnilla on useita hyötyjä, jotka koskevat nimenomaan valikoivan raportoinnin ja harhaanjohtavan informaation jakamisen riskiä. Standardisointi viime kädessä ohjaa sidosryhmiä eri yritysten vastuuraportoinnin vertailevassa analyysissä.

4.2 Ulkoinen varmennus

Yritysvastuuraporttien ulkoinen varmennus on lisääntynyt sitä myötä, kun yritysten raportointi on kasvanut yli pelkkien taloudellisten näkökulmien. Raportoinnin kasvun taustalla ovat valtioiden ja ylikansallisten instituutioiden toimesta lisääntynyt sääntely, raportoinnin viitekehysten kasvu sekä sidosryhmien mielenkiinto organisaatioiden ympäristöön liittyviä riskejä kohtaan (Moroney, Windsor & Aw 2012). Erityisesti GRI-ohjeiston suosion kasvu ja siten ei-taloudellisen raportoinnin yhtenäistyminen on johtanut yritysten haluun varmentaa myös ei-taloudelliset, mutta vertailtavissa olevat tiedot. Varmentaminen on täysin vapaaehtoista. (Perego & Kolk 2012.) Varmennusraporttien tavoite on vahvistaa yritysvastuuraporttien luotettavuus sekä raportoinnin taustalla olevat informaationtuottamisjärjestelmät ja -prosessit (Joseph 2012). G3-ohjeistossa on jo suosituksia ulkoisen varmennuksen suorittamiseksi, mutta G4-ohjeisto helpottaa olennaisesti varmennuksen tekemistä, koska uusi ohjeisto sisältää selkeämmät ja yksityiskohtaisemmat tekniset määritelmät ja jättää siten vähemmän tilaa tulkinnalle (GRI 2013c). Alle 50 % maailman 250 suurimmasta yrityksestä varmentaa vastuuraporttinsa, mikä viestii siitä, ettei vastuullisuusinformaatiota pidetä yhtä tärkeässä asemassa kuin taloudellista informaatiota, joka jo lainkin nojalla tarkastetaan säännöllisesti. Suomessa varmennus jää 29 % kaikista julkaistuista vastuuraporteista. (KPMG 2011.) Suuryritykset varmentavat pieniä todennäköisemmin vapaaehtoista raportointiaan, koska niihin kohdistuu enemmän yleisön kiinnostusta (Moroney et al. 2012).

Vastuuraporttien arviointiin ei ole yleisesti velvoittavia tarkastus- tai laskentastandardeja, mutta varmennuspalvelujen odotetaan tarjoavan objektiivista palautetta mittausjärjestelmistä. Varmennusjärjestelmiä yhdenmukaistavalle ja selkeyttä tuovalle standardille olisikin tilausta. GRI-raporttien varmennuksen tueksi on kuitenkin jo syntynyt kaksi laajasti hyödynnettyä kansainvälistä standardia, joiden käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen. AccountAbilityn AA1000AS tarjoaa ennen kaikkea oppimisenäkökulman, miten yritys voi osoittaa vastuullisuuttaan. Se luo suuntaviivat, miten yritys voi toteuttaa tilivelvollisuutta sidosryhmilleen. ISAE3000-standardi puolestaan ohjaa käytännönläheisesti periaatteiden ja välttämättömien prosessien avulla ei-taloudellisten varmennustoimeksiantojen suorittamista. (Joseph 2012; Perego & Kolk 2012.) Sen noudattaminen on pakollista tilintarkastajien suorittamassa varmennuksessa (Jones & Solomon 2012). Joseph (2012) muistuttaa, että varmennusraporttien tulee olla kirjallisessa muodossa ja niistä pitää käydä ilmi varmentajan ja organisaation välinen suhde. Yrityksen ja varmentajan välillä ei saisi olla sidoksia, sillä se johtaa helposti viherpesuepäilyihin (Perego & Kolk 2012). Varmennuspalveluja tarjoavat pääasiassa tilintarkastusyhteisöt sekä konsulttiyritykset. Palveluntarjoajien työn painopiste on hieman eri; tilintarkastusyhteisöt keskittyvät informaationtuottamisjärjestelmiin ja niiden tuottaman tiedon täsmällisyyteen, kun taas konsultit arvioivat prosesseja yleisemmällä tasolla. (Moroney et al. 2012).

Tutkijat ovat yksimielisiä ulkoisen varmennuksen merkittävimmistä hyödyistä. Varmennuksen nähdään ennen kaikkea parantavan yritysraportoinnin luotettavuutta sidosryhmiä varten. Esille nousevat yksimielisesti myös raportoinnin laadun ja toiminnan läpinäkyvyyden kehittyminen. (Jones & Solomon 2010; KPMG 2011; Moroney et al. 2012; Perego & Kolk 2012.) Peregon & Kolkin (2012) monikansallisten yhtiöiden kontekstissa tekemässä tutkimuksessa varmennuksen koettiin vahvistavan informaatiojärjestelmiä ja yrityksen sisäistä tiedonkulkua ja siten parantavan yleistä toiminnan läpinäkyvyyttä. Raportoinnin laatu paranee, koska yritysten on läpinäkyvyyden nimissä oltava tilivelvollisia niin positiivisista kuin negatiivisistakin uutisista sekä tuottaa tietoa luotettavalla tavalla niin, että tieto voidaan myöhemmin todentaa samoilla menetelmillä (Cohen et al. 2012). Ulkoinen varmennus osoittaa johdon kiinnostuksen asiaa kohtaan ja tuo lisäarvoa vastuuraportoinnille (Jones & Solomon 2010).

Ulkoisella varmennuksella on tärkeä rooli myös sidosryhmätoiminnassa. Jones & Solomon (2010) havaitsivat aktiivisen sidosryhmätoiminnan ja varmennuksen välillä yhteyden ja varmennuksen parantavan sidosryhmädialogia. Varmennus on erityisesti keino, jonka avulla yritykset voivat rakentaa ja ylläpitää luottamusta sidosryhmiä kohtaan. Moroney et al. (2012) korostavat johdon vastuuta toteuttaa varmentajien kehitysehdotuksia havaitsemiensa heikkouksien pohjalta, sillä vain siten ulkoinen varmennus johtaa välittömiin muutoksiin. Pitkällä tähtäimellä se vähentää informaation epäsymmetrisyyttä ja siten auttaa ympäristöjärjestelmien kehittämisessä. Varmentajilla on keskeinen rooli tunnistaa ja arvioida ympäristössä vallitsevia liiketoimintariskejä, joista ei ole raportoitu ja jotka kuitenkin on otettava huomioon luotettavan kuvan antamiseksi. Yritykselle voi koitua merkittäviä kustannuksia ja kielteistä julkisuutta ellei se ole havainnut riskejä ajoissa. Riskienhallinnalla on merkitystä myös yleisessä liiketoiminnan kehittämisessä. Tutkimuksessa havaittiin yhteys varmentajan kokemuksen ja raportin laadun kehittämisen välillä.

Varmennuspalvelut ovat vielä melko uusi ja vähän tutkittu ala. O'Dwyer, Owen & Unerman (2011) ovat tutkineet varmennuksen legitimointia eli miten yritykset voidaan vakuuttaa varmennuksen kokonaisuudesta. Pragmaattinen legitimointi tähtää sisäisten hyötyjen esille tuontiin, kuten informaatioprosessien parantamisen, raportoinnin käytäntöjen ja lopulta ulkoisen uskottavuuden kohentamiseen. Välillisen ja proseduraalisen legitimoinnin avulla pyritään vakuuttamaan yritys sidosryhmien vaatimuksista saada selkeämpiä, vakuuttavampia ja yksityiskohtaisempia raportteja, jotka osoittavat parempia vastuutyön tuloksia ja yhä kunnianhimoisempia tavoitteita. Edellä mainittujen legitimitietien kautta yritys voi saavuttaa myös moraalisen legitimitietin, joka tarkoittaa moraalisesti oikean toimintatavan noudattamista ja vastuuraportoinnin kontekstissa luo uskottavuutta yrityksen vastuullisen toiminnan mahdollisuuksiin luoda yhteiskunnallista hyvinvointia. Kognitiivinen legitimitietti on ylin taso ja silloin voidaan olettaa, että varmennuksesta on tullut luonnollinen osa vastuuraportointia eikä sen asemaa kyseenalaisteta.

Ulkoinen varmennus on koettu pääsääntöisesti positiiviseksi ilmiöksi, mutta se ei ole vakuuttanut kaikkia vastuuraporttien tuottajia. Merkittävimpänä syynä voidaan pitää varmennuksen vapaaehtoista luonnetta, jolloin yritykset eivät halua käyttää aikaa ja rahaa sen suorittamiseksi, koska se ei ole välttämätöntä kuten taloudellisen informaation tilintarkastus. Sidosryhmät ovat pysytelleet melko passiivisina, mikä osaltaan ei ole kannustanut yrityksiä (O'Dwyer et al. 2011). Jones & Solomon (2010) vahvistavat johdon näkemyksen, jonka mukaan varmennusta pidetään yleisesti edelleen yrityksen sisäisten kontrollien tarkastuksena mieluummin kuin ulkoisten sidosryhmien tiedonsaannin luotettavuutta turvaavana toimintona. Varmennusta käytetään ensisijaisesti brändinhallinnan keinona. Varmennuksen monimutkaisuus ja vastuuraportoinnin kehitystyön keskeneräisyys on myös esitetty esteiksi. Varmennuksen laatuun vaikuttaa olennaisesti käytettävissä olevat resurssit ja varmentajan osaaminen, joten yritykset saattavat hylätä varmennuksen ellei niillä ole tarpeeksi resursseja panostaa toimeksiantoon (Perego & Kolk 2012). Konsulttien riippumattomuus on myös aiheuttanut epäilyjä (Jones & Solomon 2010).

KPMG (2011) ennustaa, että varmennuksen suosio kasvaa merkittävästi integroidun raportoinnin yleistyessä. Myös ei-taloudellisen ja taloudellisen informaation tarkastuksen uskotaan jatkossa muuttuvan yhtenäisemmäksi prosessiksi, joka johtaa yhteen kertomukseen. Joka tapauksessa varmennuslausuntoihin odotetaan jatkossa laajempia vapaita kommenttiosioita, jotka parantaisivat läpinäkyvyyttä nykyisten melko standardimuotoisten lausuntojen lisäksi. Varmennuspalveluiden tarjoajilla on myös mahdollisuus parantaa varmennusympäristöä ajamalla tilivelvollisuuden ideaa asiakkaille ja osoittamalla varmennuksen hyötyjä sidosryhmille (O'Dwyer et al. 2011.). Cohen et al. (2012) ehdottavat, että lainsäätäjien tulisi harkita säätää ainakin osa ei-taloudellisesta informaatiosta pakollisen varmennuksen alaiseksi. Jones & Solomon (2010) uskovat kuitenkin raporttien valmistelijoiden mielenkiinnon varmennusta kohtaan muuttuvan ajan, raportoinnin vaatimusten ja vaivannäön sekä varmennuksen hinnan laskiessa. Varmennuksesta uskotaan kehittyvän "ammatillinen sääntö", jota ei enää kyseenalaisteta. Se on luultavasti seuraava kehitysaskel perinteisen tilintarkastuksen laajentamiseksi.

5 TUTKIMUSMETODOLOGIA JA -AINEISTO

5.1 Kvalitatiivinen tapaustutkimus

Tämän tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa yritysvastuuraportoinnin vertailtavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusstrategiaksi on valittu kvalitatiivinen tapaustutkimus (case study). Tutkimusstrategia tarkoittaa ”tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuutta”. Tapaustutkimukselle on ominaista, että tutkimuksessa pyritään keräämään yksityiskohtaista tietoa yhdestä tai pienestä joukosta toisiinsa liittyviä tapauksia. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 132.) Tarkasteltavat kohteet valitaan tarkoitushakuisen valintamenettelyn avulla, jossa painotetaan tutkimuksen kannalta keskeisiä ominaisuuksia. Myös tutkimuksessa hyödynnettävien teorioiden valinnassa noudatetaan erityistä huolellisuutta. (Salmi & Järvenpää 2000.) Tutkimuksessa yhdistetään eri tietolähteitä eli käytetään aineiston triangulaatiota, jolloin aineisto voi perustua esimerkiksi dokumentteihin, haastatteluihin ja Internet-sivustoihin (Kananen 2008, 84). Saman asian tarkastelu useasta eri näkökulmasta, jotka täydentävät ja varmentavat toisiaan, onkin mainittu hyvän case-tutkimuksen ominaispiirteeksi (Salmi & Järvenpää 2000). Tyypillisesti case-tutkimuksen tavoitteena on prosessien ymmärtäminen ja ilmiön kuvailu (Hirsjärvi et al. 2009, 134-135). Tutkimuksen avulla pyritään luomaan yksityiskohtainen ja kattava kuva kohdeilmiöstä kyseisessä ajan ja paikan muodostamassa kontekstissa. Tulkinnassa jätetään perinteisesti tilaa asioiden monimutkaisuudelle eikä pyritä sovittamaan ilmiötä väkisin jo olemassa oleviin muotteihin. (Eriksson & Kovalainen 2008, 117.)

Case-tutkimuksen suosio perustuu sen kykyyn tuoda liiketoiminnan monitahoiset ja vaikeasti ymmärrettävät asiat selkeämpään, helpommin saavutettavaan muotoon. Toisaalta tutkimusta on moitittu tieteellisen täsmällisyyden puutteesta. Tutkimuksen lähtökohdat ovat usein käytännölliset, mutta tutkimuksella voi olla myös normatiivisia tavoitteita. Esimerkiksi tämän tutkimuksen perusteella voidaan kertoa yleisiä keinoja, joiden avulla yritykset voivat kehittää vastuuraportointinsa vertailukelpoisuutta. Case-tutkimukset voidaan jakaa karkeasti kahteen päätyyppiin, jotka ovat intensiivinen (intensive case study research) ja laaja (extensive case study research) tutkimus. Intensiivisen case-tutkimuksen tavoite on yrittää ymmärtää yhtä tai muutamaa tapausta syvällisesti, tarjoamalla holistisen ja kontekstisidonnaisen tulkinnan casen luonteesta. Laaja case-tutkimus puolestaan pyrkii tutkimaan, testaamaan ja kehittämään yleistettävissä olevia malleja ja teorioita vertailemalla useita case-tapauksia keskenään. (Eriksson & Kovalainen 2008, 116, 118-122.) Tämä tutkimus sijoittuu päätyyppien välimaastoon, sillä tutkimuksessa pyritään luomaan kokonaisvaltainen käsitys KONEen vastuuraportoinnista ja samalla hahmottaa vertailuyritysten avulla laajempaa vastuuraportoinnin vertailukelpoisuuden näkökulmaa.

Case-tutkimuksen haaste on tulosten todennettavuus ja toistettavuus, koska aineistoa on usein paljon ja keräyksen dokumentointi riittävän tarkasti hankalaa. Aineistosta tehtyjen havaintojen ja tulosten raportointi vaatii tutkijalta systemaattisen raportoinnin hallintaa, koska case-tutkimuksen edetessä kertyy tavallisesti suuret määrät yksityiskohtaista tietoa. (Salmi & Järvenpää 2000.) Casen uskottavuus saattaaakin olla koetuksella ellei dokumentointiin kiinnitetä riittävästi huomiota. Case-tutkimusta on kritisoitu myös tulosten yleistettävyyden heikkoudesta. Flyvbjerg (2006) toteaa, että väite on perätön, koska casen yleistettävyyks riippuu useista tekijöistä: miten case on valittu, mikä on ongelman luonne ja olosuhteet, sekä onko casea alunperinkään tarkoitettu yleistettäväksi vai vain ratkaisuksi tiettyyn ongelmaan. Casen yleistettävyyteen voidaan vaikuttaa monilla tutkimuksen aikana tehtävillä valinnoilla. Laadullisen case-tutkimuksen yleistettävyyttä voidaan parantaa hyödyntämällä kvantitatiivisia mittareita, valitsemalla tarkoitushakuisesti todennäköisiä tutkimuksen tuloksia tukevat (purposive sampling) tai tutkimuksen teoreettiseen viitekehukseen parhaiten sopivat (theoretical sampling) case-tapaukset. Äärimmillen vietyä yleistettävyyttä voidaan tavoitella käyttämällä kielelliseen esittämiseen perustuvia analysointimalleja, joissa yleistettävyyks kuuluu perusoletuksiin, ellei sitä ole nimenomaisesti kielletty. (Silverman 2005, 128-135.)

Tutkimus on kvalitatiivinen, koska sen tavoitteena on tutkia nimenomaan ilmiön eli yritysraportoinnin vertailtavuutta kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistyksiin vaan ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen (Kananen 2008, 24). Datankeruu ja analysointi ovat vahvasti sidoksissa kontekstiin, sillä ilmiöstä ei ole mahdollista muodostaa holistista kuvaa ymmärtämättä kontekstia (Eriksson & Kovalainen 2008, 5). Tutkimuksessa ei pyritä objektiiviseen analysointiin, vaan tiedostetaan, että tutkijan omat näkemykset vaikuttavat tutkimuksen kulkuun, toteuttamistapaan ja tuloksiin. Tyypillisimpiä tässä tutkimuksessa toteutuvia kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä ovat edellä mainittujen lisäksi laadullisten tiedonkeruumetodien käyttö, kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta sekä tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen edetessä (Hirsjärvi et al. 2009, 164 mukailen).

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista tutkimuskohteen kompleksisuus ja objektiivisen totuuden puuttuminen, minkä takia tutkimuksen perimmäinen tavoite on usein luoda uusia tai kehittää jo olemassa olevia malleja ja teorioita. Tutkimuksessa kuvaillaan kohdetta monesta näkökulmasta, mutta eri näkökulmia leimaavat subjektiivisuus ja kontekstisidonnaisuus. Tutkijan tehtävä on hahmottaa eri näkökulmien vuorovaikutus. Tutkijan toiminta vuorovaikutuksessa tutkimuskohteen kanssa on osa tutkimusmateriaalia, ja tutkijan onkin hyvä dokumentoida vuorovaikutuksessa ilmenneitä seikkoja ja tunnetiloja esimerkiksi tutkimuspäiväkirjaan. (Flick 2009, 15-16.) Kvalitatiivista tutkimusta on hyödynnetty liiketoimintatieteissä joko sellaisenaan tai kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän ohessa. Kvalitatiivisia menetelmiä on sovellettu esimerkiksi selvittämään kvantitatiivisen tutkimuksen jäljiltä epäselviksi jääneitä seikkoja tai täydentämään ja varmentamaan

kvantitatiivisen osan tuloksia. Tutkijoiden mukaan laadukas kvalitatiivinen tutkimus on kuitenkin yksinäänkin riittävä tiedon tuottamisen keino. (Eriksson & Kovalainen 2008, 5.)

Vaivio (2008) esittää kolme näkemystä, jotka puoltavat kvalitatiivista johdon laskennan tutkimusta ja soveltuvat myös tähän pro gradu -tutkielmaan: Ensimmäkin kvalitatiivisella tutkimuksen avulla voidaan saavuttaa nopeasti ymmärrystä ilmiöstä, vaikka ei varsinaisesti oltaisi mukana organisaation toiminnassa. Tätä Vaivio kutsuu termillä "beyond textbook view", sillä todellisuudessa yritykset toimivat monissa eri ympäristöissä eikä päätöksenteko ole aina rationaalista. Toiseksi kvalitatiivinen tutkimus toimii vastapainona taloudelliselle näkemykselle, jossa ilmiöt esitetään usein matemaattisina malleina eikä paikalla ja ajalla ole merkitystä lopputulokseen. Kolmanneksi tutkimustyyppi hidastaa konsulttien näkemysten ja tarjoamien pakettien implementointia yrityksiin, sillä kvalitatiivisten tutkimusten avulla on todistettu, että yritykset saattavat jopa menettää kilpailuetua liian nopeiden ja harkitsemattomien muutosten takia.

5.2 Vertailututkimus

Tutkimuksen ensimmäinen osa toteutetaan vertailututkimuksena, jonka avulla pyritään löytämään yritysvastuuraportoinnin yleistä trendiä case-yrityksissä sekä selvittämään parhaita käytäntöjä. Vertailevaan case-tutkimukseen valitaan neljä yritystä: KONE ja sen kilpailija ThyssenKrupp sekä Metso ja Ahlstrom. Yritysvastuuraportointia arvioidaan ennen kaikkea kauden 2012 vastuuraporttien ja integroitujen raporttien perusteella, mutta tarpeen vaatiessa käytetään aiempienkin vuosien raportteja. Tarvittaessa hyödynnetään myös yritysten Internet-sivuja, mikäli olennaisia tietoja on esitetty vain niissä. Tutkimuksessa vertailuyrityksistä selvitetään ja arvioidaan samat näkökulmat, jotka ovat raportoinnin teoriat, GRI:n sisältö- ja laatutekijät, sertifiointit ja standardit, sisällön jatkuvuus ja lukujen esittäminen sekä ulkoinen varmennus. Näkökulmat ja arviointimenetelmät esitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Benchmarking-menetelmä on monipuolinen ja laajasti käytetty johdon työväline, jota yritykset hyödyntävät hahmottaakseen operationaalisia ja strategisia epäkohtia sekä etsiessään parhaita käytäntöjä epäkohtien korjaamiseksi. Se on myös olennainen osa kokonaisvaltaista laatujohtamista. (Yasin 2002.) Benchmarking on keino löytää uusia näkökulmia yrityksen toimintaan ja vahvistaa jatkuvan parantamisen mentaliteettiä. Menetelmä tarjoaa teoriapohjan, johon turvautuen yritykset voivat implementoida uudet konseptit osaksi ydintoimintojaan. (Evans, Tisak & Williamson 2012.) Perinteisesti benchmarkingissa mitataan ja määritetään ensimmäiseksi, kuka tekee parhaiten. Sen jälkeen vertaillaan, miten kehitettävä yritys toimii suhteessa parhaaseen yritykseen. Lopuksi arvioidaan, mitä kehitettävä yritys voisi tehdä samalla tavalla kuin paras yritys. Kehitystavoitteet ovat siis taval-

laan jo olemassa muiden saavuttamina ja etukäteen testaamina. (Presley & Meade 2010.) Benchmarking-analyysin konkreettista hyötyä on vaikea arvioida, mutta yritysten on havaittu parantaneen operationaalista tehokkuutta, prosessiymmärrystä ja saavuttavan kustannussäästöjä (Yasin 2002).

Benchmarking tulee suorittaa aina organisaation tarpeisiin perustuvalla menetelmällä, joka on mahdollisimman yksinkertainen ja etenee loogisesti. Mallit voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: teorialähtöiset akateemiset mallit, käytäntöön suuntautuvat konsulttimallit ja organisaatiolähtöiset mallit, jotka ovat yksilöllisiä riippuen organisaation alasta, markkinoista, tuotteista ja prosesseista. (Anand & Kodali 2008.) Tämä tutkimus noudattaa konsulttimallia, koska tutkimusta tehdään organisaation ulkopuolelta eikä organisaation prosesseja tunneta syvällisesti, mutta tarkoitus on kuitenkin tuottaa käytäntöön sovellettavia kehitysehdotuksia. Tutkijat ovat kritisoineet benchmarkingia resursseja ja aikaa vieväksi kalliiksi menetelmäksi, jonka loppuunsaattaminen eli tulosten omaksuminen käytäntöön jää monesti toteuttamatta täysimääräisesti. Lisäksi menetelmä mittaa menneisyydessä tapahtuneita asioita eikä niinkään itse prosessia. Kritiikkiä nousee myös parhaiden käytäntöjen määrittämisestä ja miten käytännöt voidaan todistaa parhaiksi. (Anand & Kodali 2008.) Perinteinen benchmarking onkin murroksen alla. Jatkuva kilpailuympäristön muutos ajaa myös teknologista kehitystä eteenpäin, ja benchmarking-menetelmän siirtyä lähitulevaisuudessa Internet-pohjaiseksi ja muuttuu siten luotettavammaksi ja täsmällisemmäksi työkaluksi, jossa voidaan hallita laajempia kokonaisuuksia. (Evans et al. 2012.)

5.3 Kehittämistutkimus

Tutkimuksen toinen osa on kehittämistutkimus, jonka tavoitteena on case-yrityksen eli KONE Oyj:n yritysvastuuraportin vertailukelpoisuuden ja laadun kehittäminen ensimmäisen osion empirian, haastattelujen ja kirjallisuuden perusteella. Tutkimusotteena käytetään kehittämistutkimusta, koska tutkimustyyppin päämäärä on ensisijaisesti muuttaa paikallisia käytäntöjä ja tuoda jo käytännössä toimivaksi todettuja parannuksia yrityksen toimintaan. Kehittämistutkimus on toimintatutkimuksen alalaji. (Järvenpää & Pellinen 2005). Tutkimus jatkaa siitä, mihin vertailututkimus parhaiden käytäntöjen etsinnässä jää. Kehittämistutkimuksen onnistumisen kannalta on olennaista tutkimuskohteen syvälinen ymmärrys, jotta tuloksiksi voidaan saada oikeasti yrityksen tarpeita vastaavia ja uniikkeja kehitysehdotuksia. Tulkinta on myös vahvassa roolissa, sillä ilman sitä on vaikea ymmärtää tutkimuksella saavutettuja parannuksia. (Järvenpää & Pellinen 2005). Kehittämistutkimuksen idean kiteyttämiseksi voidaan sanoa, että tutkimuksella pyritään löytämään uniikki ratkaisu tutkimuskohteen olevalle yritykselle ja erilaisten tulkintojen vallitessa näitä ratkaisumalleja voi olla useita.

Kehittämistutkimus kuuluu siis toimintatutkimuksen kenttään. Toimintatutkimusta voidaan soveltaa tutkimuksissa, joiden tavoite on muutos- tai kehitysprojektin avulla tuottaa ratkaisu johonkin todelliseen ongelmaan. Tutkijan ja tutkimuskohteena olevan ryhmän tai organisaation välinen raja hämärtyy, sillä tutkijan on oltava jossain määrin mukana tutkimuskohteen toiminnassa. Tutkijan osallistumisaste vaihtelee tutkimuksittain, ja osallistumisesta on aina neuvoteltava ja sovitettava tutkimuskohteen kanssa. Tutkijalta vaaditaan myös hyvän eettisen toimintatavan noudattamista ja keskinäistä luottamusta, kun hän työskentelee läheisesti tutkimuskohteen parissa. Toimintatutkimuksessa tutkijan tehtäväksi nähdään monesti yrityksen ulkopuolisena avustajana toimiminen, sillä tutkija tuo muutosideat yritykseen ja edistää muutosta organisaation sisällä. Tutkimuksen luonne mahdollistaa tutkijan ja tutkimuskohteen keskinäisen vuorovaikutuksen ja mielipiteiden vaihdon tutkimuksen edetessä. Toimintatutkimus voidaan luokitella lähestymistavaksi, jossa osallistuminen ja kohteen tunteminen ovat tärkeitä sopivien tutkimusmetodien valinnan kannalta. Tutkimus on luonteeltaan hyvin interaktiivinen. (Eriksson & Kovalainen 2008, 194-196.)

Silverman (2005, 63, 122-123) varoittaa monen tutkimusmetodin käyttämisestä samassa laadullisessa tutkimuksessa, koska se saattaa harhaanjohtavasti luoda illuusion, että tutkimuskohteesta saadaan automaattisesti kattavampi kuva. Metodivalintojen taustalla saattaa piillä ongelmia jo aiemmin kerätyn datan analysoinnissa, jolloin uudella aineistolla pyritään korjaamaan puutteita, tai alunperinkin liian laajassa tutkimusaiheessa. Haastetta lisää kahden tai useamman aineiston yhdistäminen, vaikka datan analysointi ja tutkimuksen rajaus onnistuisivat. Silverman kuitenkin myöntää, että usean metodin käyttö ei ole poissuljettu, jos datan analysointi suoritetaan laadukkaasti. Eriksson & Kovalainen (2008, 116) huomauttavat, että case-tutkimuksen aineistoa on syytä analysoida ensisijaisesti tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimuskysymyksiin parhaiten soveltuvalla tavalla, sillä empiiriselle datalle ei aseteta ennakkorajoituksia. Tässä tutkimuksessa kahden metodin hyödyntämistä puoltaa tutkimuksen käytännön tavoite KONEen vastuuraportoinnin kehittämiseksi, sillä eri metodeilla tutkimuskohdetta lähestytään useammasta näkökulmasta ja toteuttamiskelvottomia ideoita voidaan karsia matkan varrella.

5.4 Case-yritysten esittely ja aineiston kuvaus

KONEen lisäksi valittujen case-yritysten valinnassa painotettiin yritysten toimialan ja maantieteellisen toiminta-alueen samankaltaisuutta. Alun perin tarkoitus oli valita KONEen kilpailijoita, mutta suurimpien kilpailijoiden vastuuraportoinnin kehittymättömyys ei olisi luonut toivottua perustaa benchmarkingille. Kriteeriksi nousi siten myös GRI-ohjeiston soveltaminen raportoinnin viitekehystenä. Valinnoissa pyrittiin pysymään teollisuuden kentällä. Jokaisella case-yrityksellä on

huomattavan pitkät perinteet KONEen historian jäädessä lyhimmäksi valittujen yritysten keskuudessa.

5.4.1 KONE

KONE on maailmanlaajuisesti alansa johtavia yrityksiä hissi- ja liukuporrastoi- mialalla. Se tarjoaa hissejä, liukuportaita ja automaattiovia sekä näiden huolto- ja modernisointipalveluja. Vuonna 2012 KONEen liikevaihto oli 6,3 miljardia euroa ja taseen loppusumma 5,1 miljardia euroa. Yrityksellä on 40 000 työntekijää ympäri maailman ja yrityksen pääkonttori sijaitsee Espoossa. Yhtiön B-sarjan osake noteerataan NASDAQ OMX Helsinki Oy:ssä. (KONE 2013a, 4, 7-9.)

KONEella on yli 1000 toimipistettä globaalisti, kahdeksan tuotantolaitosta, jotka sijaitsevat Euroopassa, Pohjois-Amerikassa ja Aasiassa, sekä seitsemän tutkimus- ja tuotekehitysyksikköä. Yrityksen vastuulla on yli 900 000 hissien ja liukuportaan huolto. Liikevaihto jakautuu melko tasaisesti uusien toimitusten ja huolto- ja modernisointitoiminnan välille. Yrityksen keskeisimmät asiakasryhmät ovat rakennusurakoitsijat, rakennusten omistajat, kiinteistöhallintayhtiöt sekä arkitehdit, viranomaiset ja rakennuskonsultit, joilla on vaikutusvaltaa ostoprosessissa. KONEen visio on tarjota ”paras käyttäjäkokemus yhä kaupungistuvammassa maailmassa”. Yritys tähtää visioonsa yrittämällä ymmärtää paremmin asiakkaitaan sekä ympäröivää maailmaa ja siten luomaan kestäviä asiakassuhteita. Yrityksen menestyksen merkittävimpänä tekijänä on pidetty systemaattista tutkimus- ja tuotekehitystyötä, jonka innovatiivisuus on kerännyt tunnustuksia ja ennen kaikkea tuottanut yhä parempia laitteita. KONE on nimennyt megatrendejä, jotka ohjaavat alaa: kaupungistuminen, ikääntyvä väestö, turvallisuus ja ympäristö. (KONE 2013b, 2-3, 6.) Megatrendien pohjalle rakentuu myös yrityksen vastuuraportointi.

Yrityksen historia on ollut värikäs. KONE perustettiin vuonna 1910 ja sen toiminnan jalusta on aina ollut hissi- ja liukuporrasliiketoiminta, vaikka yritys on toiminut myös muun muassa tekstiili- ja lääketieteellisyydessä. KONEen yhtenä merkittävimmistä menestystekijöistä on pidetty omistussuhteiden vakautta, koska yrityksen johdossa on toiminut Herlinin suku jo neljän sukupolven verran. Vahva omistus pohja on auttanut sopeutumaan muuttuvassa maailmassa, jonka seurauksena KONEesta tuli ensimmäinen suomalainen globaali menestystarina kansainvälisen toiminnan alkaessa 1970-luvulla. (KONE 2013c.)

KONE on julkaissut yritys vastuuraportteja vuodesta 2008. Yritys vastuuraportti julkaistaan erillisenä raporttina touko-kesäkuussa. KONE noudattaa GRI-ohjeistoa B-tasolla. Yrityksellä ei ole erillistä yhteiskuntavastuun organisaatiota vaan vastuuraportointi suoritetaan ulkoisen viestinnän johdolla. Yrityksestä puuttuu myös yhteiskuntavastuujohtajan toimi. Vastuuraportointi on käytännössä eri vastuullisuuden osa-alueiden – ympäristö, henkilöstö ja talous - osastoilta kootun projektitiimin vastuulla, jota johtaa ulkoisen viestinnän johtaja. Vastuuraportoinnissa auttavat myös konsulttiyritykset ja viestintätoimisto, joka vastaa raportin ulkoasusta.

5.4.2 ThyssenKrupp

ThyssenKrupp on saksalainen yli 150 000 työntekijää yli 80 maassa työllistävä teollisuusalan konserni, jonka tilikauden 2011/2012 kokonaisliikevaihto kipusi 48 miljardiin euroon. Yrityksen liiketoiminta-alat ovat komponenttitekniologia, hissitekniologia, teolliset ratkaisut, materiaalit ja teräs. ThyssenKrupp Elevator on yksi KONEen pääkilpailijoista. ThyssenKrupp Elevator työllistää lähes 48 000 työntekijää ympäri maailman 900 toimipaikassa ja sen liikevaihto edeltävällä tilikaudella oli 5,7 miljardia euroa. Yhtiön pääkonttori sijaitsee Essenissä, Saksassa. ThyssenKruppin osakkeilla käydään kauppaa sekä Düsseldorfin että Frankfurtin pörseissä. (ThyssenKrupp 2012, 36, 51, 65.)

ThyssenKrupp on määritellyt strategiansa demografisten muutosten, kaupungistumisen ja globalisaation kautta ja toteaa markkinoiden tarvitsevan paitsi enemmän hyödykkeitä, infrastruktuuria ja energiaa myös parempia ratkaisuja näiden toteuttamiseksi. Yrityksen strategiassa näkyy vahva kestävän kehityksen suuntaus, jossa painotetaan tehokkaampia ja ympäristöystävällisempiä tuotantomenetelmiä sekä energiaratkaisuja. (ThyssenKrupp 2012, 37-38.) ThyssenKrupp ei julkaise erillistä vastuuraporttia vaan tuottaa integroidun raportin, joka sisältää koko konsernin taloudellisen ja ei-taloudellisen informaation. GRI-taulukkoa ei ole integroidussa raportissa, mutta se löytyy erillisenä yrityksen Internet-sivuilta. Yrityksen Internet-sivut sisältävät vastuullisuusosion, jonka sisältö täyttää GRI-raportoinnin vaatimukset ja yritys toteaaakin sivujen olevan vastuullisuusraportoinnin ydin. ThyssenKrupp noudattaa myös GRI-ohjeiston B-tasoa.

5.4.3 Metso

Metso on yli 30 000 työntekijää yli 50 maassa työllistävä teknologia- ja palvelutoimittaja. Yrityksen liiketoiminta-alat ovat kaivos ja maanrakennus, automaatio sekä massa, paperi ja voimantuotanto. Suurin osa työntekijöistä on Suomessa, Yhdysvalloissa, Kiinassa, Ruotsissa ja Brasiliassa. Metson asiakkaat ovat ennen kaikkea prosessiteollisuudessa. Yrityksen liikevaihto vuonna 2012 oli 7,5 miljardia euroa ja sen pääkonttori sijaitsee Helsingissä. Metson osakkeet ovat kaupankäynnin kohteena NASDAQ OMX Helsinki Oy:ssä. (Metso 2013.)

Metso tunnustaa kestävän kehityksen ja ilmastonmuutoksen globaaleiksi megatrendeiksi, jotka ohjaavat yrityksen strategiaa. Metso on integroinut vastuullisuuden tärkeäksi osaksi strategiaa ja huolehtii vastuullisuuden valvonnasta ja mittaamisesta. Yritys käy aktiivista sidosryhmädialogia ja panostaa tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen, jotka vähentävät ympäristörasitusta ja parantavat asiakkaiden prosessien laatua. Vastuullisuus rakentuu neljän pilarin varaan, jotka ovat työntekijät, ympäristö, yhteiskunta ja markkinat. (Metso 2013.) Metson raportointi on varmennettu olevan B+-tasolla GRI-ohjeiston mukaan. Yritys ei tuota erillisiä vastuuraportteja vaan vastuullisuustiedot on integroitu muun raportoinnin yhteyteen. Yritysvastuuosio on kuitenkin mahdollista ladata erillisenä pdf-tiedostona online-vuosikertomuksesta.

5.4.4 Ahlstrom

Ahlstrom on suomalainen pitkät perinteet omaava korkealaatuisten kuitumateriaalien valmistaja. Sen asiakkaat ovat alojensa johtavia yrityksiä ja Ahlstromilla on myös johtava markkina-asema aloilla, joilla se toimii. Yrityksellä on kolme liiketoiminta-alueita, jotka ovat Building and Energy, Filtration sekä Food and Medical. Toimialoille valmistettavia tuotteita ovat esimerkiksi tuulimyllyjen siipilavat, rakennuspaneelit, erilaiset suodattimet, leikkaussalivaatteet sekä leivontapaperit. Ahlstrom teki vuonna 2012 liikevaihtoa 1 miljardia euroa ja työllisti yli 3800 työntekijää (luvut jatkuvien toimintojen osalta). Työntekijät jakaantuvat 40 eri maahan kuudelle maanosalle; 34 tuotantolaitokselle ja 31 myyntitoimistolle. Yrityksen pääkonttori sijaitsee Helsingissä. Ahlstromin osakkeet noteerataan NASDAQ OMX Helsinki Oy:ssä. (Ahlstrom 2013, 1, 3.)

Ahlstromin vastuustrategia on tuottaa korkealaatuisia kuitumateriaaleja, jotka auttavat vähentämään raaka-aineiden käyttöä ja ihmisen vaikutusta ympäristöön. Samalla pyritään vähentämään valmistuksesta aiheutuvia ympäristörasituksia. Strategiaa voidaan lähestyä myös toimialojen mukaan: Ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden suojele turvallisten lääketieteen materiaalien avulla, ilman ja nesteen puhdistaminen suodattimilla sekä uusiutuvan energian tuotantoon soveltuvien ratkaisujen kehittäminen. Strategia rakentuu yrityksen nimeämien megatrendien varaan, jotka ovat ympäristötietoisuuden kasvu, resurssien niukkuus sekä demografiset muutokset ja kaupungistuminen. Vuoden 2012 yritysraportti on Ahlstromin kolmas. Vastuuraportti on varmennettu olevan GRI-ohjeistolla tasolla B+. (Ahlstrom 2013, 9-10.)

5.5 Haastattelut

Haastatteluja tehtiin yhteensä neljä (4) kappaletta. Kehittämistutkimuksen kannalta oli olennaista selvittää KONEen yritys vastuun osa-alueiden johtajien, ympäristö-, sijoittajasuhde- ja henkilöstöjohtajan, näkemyksiä nykyisestä vastuuraportoinnista ja raportoinnin käytäntöjä. KONEella haastatteluja tehtiin siis kolme (3) kappaletta kasvokkain. Haastateltaville lähetettiin kysymykset etukäteen, jotta he saivat aikaa valmistautua haastatteluun. Haastattelutilanteessa kysyttiin kuitenkin vielä täydentäviä kysymyksiä, joita ei ollut haastattelurungossa. Lisäksi haastateltiin Finnish Business and Society (FIBS) yhteiskuntavastuun asiantuntijaa. FIBS on Suomen johtava vastuullisen yritystoiminnan verkosto, jolla on näköalapaikka yrityskentällä vallitseviin asenteisiin ja käytäntöihin. Haastattelut suoritettiin huhti-toukokuussa 2013 puolistrukturoituina temahaastatteluina.

Haastattelu voidaan määritellä ennalta määräytyksi ja päämäärähakuiseksi informaation keräämiseksi, joka tapahtuu haastattelijan ja haastateltavan keskinäisessä vuorovaikutustilanteessa. Se etenee haastattelijan ehdoilla ja johtamana. On

huomattava, että haastattelu ei tapahdu tyhjiössä vaan osapuolet tuovat tilanteeseen aiemmat kokemuksensa, ja tulkinta niin kysymysten kuin vastaustenkin osalta tapahtuu tässä kontekstissa. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 41-42.) Haastattelut on järkevää kohdistaa niin sanottuihin avaintiedonantajiin, jotka tietävät kiinnostuksen kohteena olevista asioista erityisen paljon. Tutkija voi työstää haastattelurunkoa esimerkiksi tutkimuspäiväkirjassa toistuvasti esiintyvistä teemoista. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 110.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu tarkoittaa haastattelumuotoa, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin ja osa tekijöistä, kuten aihe-alueet, ovat kaikille samat. Puolistrukturoitu haastattelu sijoittuu siten lomake- ja avoimen haastattelun välimaastoon. Haastattelutyypissä edetään ennalta määrättyjen teemojen varassa, ja keskiössä ovat haastateltavan henkilökohtaiset tulkinnat ja määritelmät ilmiöistä. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa ei pyritä heikentämään haastateltavan ääntä vaan ollaan nimenomaan kiinnostuneita hänen kokemuksistaan. (Hirsjärvi & Hurme 2007, 47-48.) Haastattelutyypin suurin etu on haastattelujen melko epävirallinen ja keskusteleva sävy, vaikka keskustelu eteneekin systemaattisesti suunnitelman mukaan (Eriksson & Kovalainen 2008, 82). Flick (2009, 160) toteaa, että puolistrukturoidun haastattelun tavoite on saada haastateltava kertomaan hiljaista, implisiittistä tietoa. Puolistrukturoitu menetelmä antaa siihen parhaimmat lähtökohdat, sillä menetelmä sallii niin avoimet, teoriapohjaiset kuin tarkoituksellisesti hyökkäävätkin kysymykset. Eri kysymystyypeillä aihetta voidaan lähestyä eri näkökulmista ja saada haastateltava vastaamaan ja kertomaan tietoa tutkijan tulkittavaksi. (Flick 2009, 156-157.)

5.6 Tutkimuspäiväkirja

Tutkimusprosessin etenemisen ja tutkimuksen sisällön muodostumisessa kohdeyrityksen kanssa pidetyillä tapaamisilla ja käydyllä sähköpostikeskustelulla oli merkittävä rooli. Tapaamisia pidettiin yhteensä kahdeksan (8) kappaletta KONEen konttorilla Espoon Keilaniemessä. Tapaamisilla oli aina jokin selkeä teema; esimerkiksi vertailtavien tekijöiden ja muiden case-yritysten päättäminen tai haastattelukysymysten läpikäynti, jotta tutkimus vastaisi mahdollisimman hyvin kohdeyrityksen tarpeita ja siitä saataisiin paras mahdollinen hyöty. Tutkija valmistautui tapaamisiin huolellisesti, jotta kykeni esittämään oman perustellun suunnitelmansa ja keskustelemaan myös vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa tutkimus. Tapaamiset loivat tutkijalle mahdollisuuden esittää kysymyksiä ja keskustella vapaamuotoisesti yrityksen vuorokertoinnista, sen käytänteistä, asenteista sekä tulevaisuudesta ja siten yrittää ymmärtää yrityskulttuuria. Tapaamiset dokumentoitiin tutkimuspäiväkirjaan.

Tutkimuspäiväkirja on väline tallentaa tutkijan ja osallistujien havaintoja ja mielipiteitä sekä niiden pohjalta tapahtuvaa toiminnan suunnittelua. Päiväkirjaan

voidaan myös koota tietoa tutkimuksen etenemisestä, tunnelmia, palautetta sekä esille nousevia kysymyksiä. Se on hyödyllinen tutkimusprosessin dokumentoinnissa, koska nauhurin käyttö kaikissa tilanteissa ei ole soveliaista eikä se ole välttämättä aina mukana. Aineiston tallettaminen auttaa tutkijaa jäsentelemään ajatuksia ja mahdollistaa tapahtumiin palaamisen. Tutkimuspäiväkirja helpottaa teorian, empirian ja tutkijan näkemysten vuoropuhelua, ja tutkijalla on mahdollisuus kirjata ylös oivalluksia niiden suhteesta ennen varsinaista kirjoitusprosessia. (Heikkinen et al. 2007, 106-108.)

6 VASTUURAPORTOINTI CASE-YRITYKSISSÄ

6.1 Näkökulma 1: Raportoinnin selittävät teoriat

Yrityksen vastuuraportointia ei tavallisesti voida luokitella vain yhden laskenta-toimen raportointia selittävän teorian alle vaan raportoinnista löytyy piirteitä useasta teoriasta. Piirteiden voimakkuus kuitenkin vaihtelee ja tulkinnan avulla voidaan hahmotella vastuuraportoinnin takana vaikuttavia motiiveja.

KONEen vastuuraportti rakentuu ajatukselle sidosryhmien tiedontarpeiden tyydyttämisestä sidosryhmäteorian periaatteisiin pohjautuen. Raportissa asioihin on otettu melko kertova, tarinallinen, lähestymistapa: Se sisältää neljä globaalia megatrendiä, joiden varaan raportti rakentuu. Megatrendeistä kerrotaan informatiiviseen sävyyn ja samalla esitetään KONEen ratkaisu kyseiseen kehitykseen. Raportissa pyritään kattamaan kaikki yritys vastuun osa-alueet, jotta se palvelisi tasaisesti eri sidosryhmiä, ja siinä onnistutaan. KONE kertoo vertailuyrityksistä laajimmin taloudellisesta vastuustaan jo tilinpäätöksestä tutuin luvuin. Suurimman sivumäärän vievät kuitenkin oikeutetusti ympäristöasiat ja energiatehokkaat innovaatiot, sillä energiatehokkuus on yksi KONEen merkittävimmistä kilpailueduista. Vastuuraportissa kerrotaan useista KONEen sisäisistä kehitysohjelmista ja järjestelmistä, joilla vastuullista toimintatapaa viedään eteenpäin. Sidosryhmiä kiinnostavista sitoumuksista erilaisiin periaatteisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin ei ole mainintoja. Kerronnallinen esitystapa tuo ajoittain mieleen myös tilivelvollisuuden vaatimuksen, sillä raportointi keskittyy kertovasta tyylistä huolimatta kovien faktojen tiiviiseen esittämiseen. Vastuuraportista saa itsessään hyvän kuvan yrityksen toiminnasta ilman, että pitäisi esimerkiksi lukea vuosikertomusta.

ThyssenKruppin raportoinnissa näkyy viitteitä erityisesti tilivelvollisuus- ja legitimointiteorioista. Yritys ei ole ennen edeltävää raportointikautta noudattanut GRI-ohjeistoa tai julkaissut erillisiä vastuuraportteja. Viimeisin integroitu raportti sisältää lyhyen ei-taloudellisen osion, kuten sitä edeltäväkin vuosi, mutta GRI-taulukko löytyy vain yrityksen Internet-sivuilla. Internet-sivuilla mainitaankin, että vastuuraportointi keskittyy sivuston Sustainability-osioon ja muualla yrityksen sivuilla ja integroidussa raportissa on lisätietoa. GRI mainitaan integroidussa raportissa, mutta taulukon ja edellisvuosien raportointia täydentävien tietojen poijättäminen herättää ihmetystä, sillä vastuuraportin ydinkohdat olisi ollut helppo lisätä integroituun raporttiin. Mainittujen seikkojen perusteella vastuuraportointia ei ainakaan nosteta taloudellisen raportoinnin rinnalle. Yritys noudattaa myös Global Compact -aloitteen periaatteita ja mainitsee sen toiseksi raportoinnin viitekehukseen. Internet-sivuilla tuodaan esille absoluuttisia lukuja ja taulukoita, kun taas integroidun raportin suurimmat panokset ovat tekstiosioissa, joissa hehkutetaan uusia menetelmiä ja työntekijöille suunnattuja ohjelmia. Selkeät tavoitteet kuitenkin puuttuvat ja raportti antaa mielikuvan yrityksestä, joka yrittää mahdolli-

simman pienessä palstatilassa kertoa, mitä kaikkea hyvää ja ympäristöystävällistä se tekee.

Metson vastuuosio on myös integroidun raportin osa, mutta erittäin laaja sisältäen 120 sivua. Vastuuosioista nousee päällimmäisenä esiin sidosryhmälähtöisyys ja pyrkimys tyydyttää monien erilaisia odotuksia asettavien sidosryhmien tiedontarpeet. Metso on raportoinut yritys vastuun periaatteista ja tavoitteista jo vuodesta 2002 lähtien, joten asiat ovat olleet yrityksessä esillä keskimäärin vuosia ennen muita. Yritys kuuluu teollisuusalan vastuullisuuden edelläkävijöihin ei vain Suomessa vaan kansainväliselläkin tasolla, ja se on päässyt maailman vastuullisimpia yrityksiä mittaaviin indekseihin. Vastuullisuus on juurrutettu osaksi yrityksen strategiaa ja sen merkitys liiketoiminnan menestykselle on tunnustettu. Vastuullisuuden osa-alueet huomioidaan raportoinnissa perusteellisesti. Eri osioissa kerrotaan läpinäkyvyyden periaatteiden mukaan tavoitteista ja miten niihin onnistuttiin vastaamaan, vaikka tavoitteita ei olisi saavutettukaan. Yritys panostaa sidosryhmädialogiin ja tukee aktiivisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tärkeitä julkisia hankkeita.

Ahlstromin vastuuraportin voidaan myös todeta noudattavan sidosryhmäteorian piirteitä. Raportissa on pyritty kertomaan asioista, jotka ovat nousseet esille sidosryhmätutkimuksissa. Raportista huokuu yleinen huoli ilmastonmuutoksen seurauksista ja yritys selostaakin, miten se osaltaan osallistuu ilmiön hillitsemiseen omien energiansäästöratkaisujensa kautta. Erityinen huomio kiinnitetään Ahlstromin tuotteisiin ja siihen, miten niiden tuotanto ja käyttö muodostavat ympäristöystävällisen kokonaisuuden. Raportti tuntuu olevan suunnattu erityisesti ulkoisille sidosryhmille, sillä siinä selostetaan runsaasti tuotteiden ominaisuuksia, jotka sisäisten sidosryhmien voidaan olettaa jo tuntevan. Ahlstromin yritystoiminnan pääraaka-aine on kuidut, joiden saamiseksi on tehtävä metsänhakkuita, joka on viime vuosina herättänyt keskustelua. Painottamalla vahvasti lopputuotteidensa ympäristöystävällisyyttä yrityksen voidaan arvioida hakevan legitimointia puun käytölle. Vastuuraportissa avataan metsäsertifiointeja, jotka varmentavat metsänhoidon noudattavan kestävä kehityksen kriteerejä, ja kerrotaan toimitusketjun valvonnasta ja hallinnasta.

Yritysten viestinnästä saa käsityksen, että vastuuraportoinnin tarkoitus on aina ensisijaisesti antaa tietoa sidosryhmille. KONEen, Metson ja Ahlstromin vastuuraporttien voidaankin uskoa perustuvan sidosryhmäteorian periaatteisiin. ThyssenKruppin raportoinnista puolestaan huokuu tilivelvollisuuden ja legitimoinnin tarve, koska yritys ei avaa esimerkiksi tavoitteita, menettelytapoja ja riskejä. Kunkin yrityksen vastuuraportoinnin voidaan kuitenkin olettaa pohjautuvan osin tilivelvollisuuteen, koska tietoja vaaditaan usean tahon toimesta ja yrityksillä on velvollisuus kertoa muita kanavia pitkin vastuuraporttissakin esitetyistä asioista, vaikka eivät julkaisisi vastuuraportteja.

6.2 Näkökulma 2: GRI sisältötekijät

GRI-ohjeisto sisältää sisällön- ja laadunmäärittelyn periaatteet, jotka on esitelty jo aiemmin GRI:tä käsittelevässä osassa. Jokaiseen periaatteeseen liittyy testejä, jotka on tarkoitettu lähinnä organisaation itsearvioinnin välineeksi, mutta tässä tutkimuksessa testejä käytetään soveltuvin osin vastuuraportoinnin arvioinnin kriteereinä (Liite 1). Seuraavaksi arvioidaan raportointia sisällönmäärittelyn periaatteiden mukaan ja jäljempänä laadunmäärittelyjen periaatteisiin pohjautuen. Arvioinnissa keskitytään niihin raportteihin tai Internet-sivujen osioihin, jotka yritykset mainitsevat vastuuraportoinnin ensisijaisiksi viestintäkanaviksi.

6.2.1 Olennaisuus

Toimialojen keskeiset yhteiskuntavastuuteemat ja tulevaisuuden haasteet sekä riskit ja mahdollisuudet tulevat esille KONEen, Metson ja Ahlstromin yritysraporteissa. Yritykset ovat nimenneet elinympäristöön vaikuttavia megatrendejä ja myös kertovat, miten yritys aikoo trendeihin vastata. ThyssenKrupp kertoo keskeisistä yhteiskuntavastuuteemoista, mutta haasteita ja riskejä kuvaillaan vain erittäin yleisellä tasolla. Raporteissa toistuvia teemoja ovat muun muassa työntekijät, turvallisuus, ympäristö sekä toimitus- ja jakeluketju. Metson ja Ahlstromin vastuuraportointi sisältää osion, jossa nostetaan esille keskeiset sidosryhmät ja miten niiden asemaa ja sidosryhmädialogia, jonka avulla saadaan tietoa sidosryhmien intresseistä, parannetaan. KONE ei sisällytä vastaavaa taulukkoa vastuuraporttiin, vaan se löytyy yrityksen Internet-sivuilta. ThyssenKrupp vain nimeää tärkeimmät sidosryhmät, joten sidosryhmien esille nostamia teemoja ei raportoinnin perusteella voi päätellä. Ahlstromilla on muista poiketen selkeitä taulukoita, joista yhdessä esimerkiksi käydään läpi koko toimitusketju ja sen jokaiselle vaiheelle määritellään visio, strategia, tavoitteet, saavutettu menestys ja ongelmat sekä riskit ja mahdollisuudet.

Olennaisuuden kannalta on tärkeää hahmottaa, mitkä lait sekä kansainväliset ja vapaaehtoiset sopimukset ovat yrityksen toiminnassa keskeisiä. ThyssenKrupp, Metso ja Ahlstrom painottavat vastuullisuustyötä ohjaavana ja sitoutumisen osoittavana viitekehyksenä YK:n Global Compact -aloitetta, jonka ne ovat allekirjoittaneet. Metso on laajimmin sitoutunut toimimaan erilaisten toimialasta riippumattomien aloitteiden mukaan, kuten ILO:n ihmisoikeusjulistus, OECD:n ja ICC:n (International Chamber of Commerce) vastuullisuusaloitteet. ICC:ssä on mukana myös ThyssenKrupp. Ahlstrom ja Metso ovat myös wbcSD:n (World Business Council for Sustainable Development) jäseniä. KONE ei kerro vastuuraportissa sitoutumisesta vapaaehtoisiin sopimuksiin.

Yrityksen olennaisten sisäisten tekijöiden määrittelyä ei voi unohtaa, koska ne luovat toiminnan lähtökohdat ja suuntaviivat. KONEen raportti on rakennettu megatrendien varaan, jotka ohjaavat myös yrityksen strategiaa. Eri sidosryhmien

tarpeita ja odotuksia ei eritellä, kuten ei myöskään yritykseen kohdistuvia keskeisiä riskejä. Tavoitteiden asettamisessa ollaan varovaisia eikä niitä tuoda laajasti julki, vaikka yrityksellä varmasti on tavoitteita. Menestyksen kannalta kriittiset tekijät sekä osaamisalueet sen sijaan tulevat ilmi ja niissä painottuu toiminnan luonteen innovatiivisuus. ThyssenKrupp mainitsee Internet-sivuilla yhdeksän (9) prioriteettia, jotka muodostavat yritysvastuun pohjan. Yritys kertoo prioriteettien nousevan sidosryhmädialogin kautta hankitusta informaatiosta, mitä sidosryhmät pitävät olennaisena. ThyssenKrupp summaa erittäin lyhyesti ympäristöön ja henkilöstöön liittyvät riskit konsernin riskiraportissa. Keskeiset osaamisalueet ja niiden vaikutus kestäväan kehitykseen tulee esille integroidussa raportissa, jossa esitellään yrityksen kehittämää energiatehokkaita teknologisia ratkaisuja.

Ahlstrom puolestaan kokoaa raportissa yhdelle sivulle brändilupauksen, päätehtävän, tavoitteet ja vision sekä toimintatavat, joilla se uskoo parhaiten toteuttavan toimintaansa. Yritys esittelee myös tärkeimmät sidosryhmät ja kertoo, miten sidosryhmädialogia käydään, jotta odotukset saataisiin selville. Keskeisiä osaamisalueita esitellään laajasti, sillä Ahlstromin osaaminen perustuu nimenomaan kestäväan kehityksen mukaisten tuotteiden valmistukseen. Ahlstrom viestii selkeimmin organisaatioon kohdistuvista keskeisistä riskeistä erilaisissa taulukoissa, kun esimerkiksi Metsolla riskit hukkuvat laajaan kokonaisuuteen. Metso esittelee kuitenkin ainoana vertailuyrityksistä kestäväan kehityksen johtamismallin, joka kattaa koko organisaation. Malli todistaa, että kestäväan kehityksen periaatteet otetaan huomioon strategian mukaisesti kaikilla tasoilla. Metsolla on erillinen riskit ja mahdollisuudet -osio, mutta se sisältää riskit melko yleisellä tasolla.

Vertailuyritykset kertovat, miten niiden osaamisalueet vaikuttavat kestäväan kehitykseen. Yksi vastuuraportoinnin vaiettu tavoite varmasti onkin vakuuttaa sidosryhmille yrityksen toiminnan olevan kestäväa kehitystä edistäväa. Teemojen tärkeysjärjestystä voidaan arvioida niiden esittämisjärjestyksen perusteella: Metso ja ThyssenKrupp nostavat ensimmäiseksi käsiteltäväksi vastuun alueeksi ihmiset, kun taas Ahlstrom kertoo tuotteistaan ja KONE alaansa vaikuttavista megatrendeistä, kuten kaupungistumisesta ja ympäristövastuusta. Ahlstromin vastuuraportissa keskitytään GRI-ohjeiston perusteella arvioiden parhaiten olennaisiin asioihin. Metson, ThyssenKruppin ja KONEen raporteissa ei uskalleta ottaa yksityiskohtaisesti kantaa riskitekijöihin, vaikka ne mainitaankin yleisellä tasolla. KONEen ja ThyssenKruppin vastuuraporttien olennaisuutta heikentää myös sidosryhmätaulukoiden puuttuminen.

6.2.2 Sidosryhmätoiminta

KONE ei enää esitä vastuuraportissa taulukkoa, joka kokoaa keskeiset sidosryhmät ja sidosryhmätyön tulokset. Hallituksen puheenjohtajan kirjeessä mainitaan sidosryhmistä asiakkaat, työntekijät, toimittajat ja yhteiskunta. Kyseisten sidosryhmien oletetaan ensisijaisesti lukevan raporttia. Sidosryhmätyöstä on enemmän tietoa yrityksen Internet-sivuilla, josta löytyy myös sidosryhmätaulukko. Sellaisenaan

vastuuraportin sidosryhmätoiminnan kuvaus ei riitä vastaamaan laajuudeltaan raportin laajuutta ja rajauksia. ThyssenKrupp mainitsee suurimmat sidosryhmät Internet-sivuilla ja kertoo sidosryhmädialogin muodostavan pohjan niin yrityksen strategialle kuin ympäristöjohtamiselle. Dialogi painottuu koulutukseen ja yhteisöjen auttamiseen. ThyssenKruppin sidosryhmätoiminnan kuvaus on suppea, vaikka kaikki vastuuraportoinnin muodot otetaan huomioon.

Metso on määritellyt kahdeksan (8) sidosryhmää ja kertoo aktiivisen sidosryhmädialogin muodoista, tavoitteista ja tuloksista. Yritys huomauttaa yhdeksi muodoksi myös oman asiantuntemuksensa jakamisen ja ekotehokkaiden tuotteiden tunnettavuuden kasvattamisen. Ahlstrom on koonnut seitsemän (7) tärkeintä sidosryhmäänsä taulukkoon, jossa se kertoo jokaisen ryhmän kohdalla esimerkkejä sidosryhmädialogista, arviointimenetelmät, keskeiset raportointivuonna esille nousseet asiat sekä oma reagointinsa kysymyksiin. Lisäksi se mainitsee tärkeimmät innovaatiopartnerit ympäri maailmaa. Yritys osallistui ensimmäistä kertaa raportointikaudella toimitusketjun CDP-projektiin (Carbon Disclosure Project), mikä tehtiin yhden merkittävimmän asiakkaan ehdotuksesta. Metson ja Ahlstromin sidosryhmätoiminnan kuvaukset vastaavat laajuudeltaan raportoinnin laajuutta ja rajauksia; Metso tuo esille paljon erilaisia caseja, mutta toisaalta yrityksen raportti on myös hyvin laaja. Yksikään yritys ei raportoi tiedonkeruuta varten luoduista sidosryhmäyhteyksistä.

Metson ja Ahlstromin sidosryhmätoimintaa kuvaavat osiot ovat vertailuyrityksistä parhaimmat. KONEen sidosryhmätaulukon julkaisu Internet-sivuilla herättää kysymyksiä, sillä se luo mielikuvan, että sidosryhmäyhteistyötä ei koeta tärkeäksi. Sama tilanne on ThyssenKruppin raportoinnissa, jossa sidosryhmäyhteistyön muotoja käsitellään niukasti.

6.2.3 Kestävän kehityksen viitekehys

KONEelle kestävä kehitys merkitsee innovaatioiden ja kilpailuedun lähdeä, joka näkyy kaikessa yrityksen toiminnassa ja sidosryhmäsuhteissa. Yritys kuvailee kestävä kehityksen haasteita toimialansa megatrendien muodossa. Megatrendit ja niissä esiintyvät kestävä kehityksen teemat luovat pohjaa myös yrityksen pitkän aikavälin strategialle. Vastaamalla kaupungistumisesta ja demografisista muutoksista syntyneeseen kysyntään KONE pyrkii osaltaan edistämään kestävä kehitystä energiatehokkailla ratkaisuilla. Kestävä kehityksen teemojen kehittymisestä raportoidaan objektiivisten mittareiden avulla eniten ympäristöosiossa, jossa tarjotaan paljon numeerista tietoa ja kerrotaan esimerkiksi elinkaarilaskennan kattavuuden lisääntymisestä ja hiilijalanjäljen laskemisesta. Lisäksi esitellään energiatehokkuutta parantavia ja hiilidioksidipäästöjä vähentäviä ratkaisuja. Ainoastaan ympäristövastuulle ja turvallisuudelle asetetaan selkeät tavoitteet. Sosiaalisen vastuun osalta KONE kertoo työstään henkilöstön tyytyväisyyden ja motivaation kehittämiseksi, mutta paikallisella tasolla tehtävästä työstä mainitaan vain lyhyesti johdon puheenvuorossa. Taloudellisen vastuun keskeinen tavoite on pitkän aika-

välin kasvu ja raportissa kuvataan prosesseja, joiden avulla siihen pyritään. Organisaation toiminnan maantieteellinen laajuus ulottuu yli 50 maahan. Kestävän kehityksen teemojen vaikutuksia yrityksen riskeihin ei kuvata yksiselitteisesti.

ThyssenKruppin raportin innovaatio-osiossa mainitaan jokaisen innovaation kohdalla sen mahdollistama energiansäästö. Ilmaston suojeleminen kustannukset mainitaan absoluuttisina lukuina. Internet-sivuilla ympäristöasioita käsitellään laajemmin ja kerrotaan esimerkiksi päästötavoitteista. Ilmastonmuutoksessa yrityksen päästötavoite on parantaa tuotantoketjun resurssi- ja energiatehokkuutta sekä logistiikkaa. Se on myös julkaissut ympäristöön ja ilmastoon liittyvät menettelytapaohjeet. ThyssenKruppin kestävään kehitykseen liittyvän toiminnan kuvaus rajoittuu kuitenkin ympäristöön.

Metso raportoi kestäväan kehityksen viitekehiksestä huomattavasti laajemmin. Ilmastonmuutokseen vastaaminen on ollut jo vuosia integroituna yrityksen strategiaan, ja yritys kuvailee monipuolisesti näkemystään ja toimintaansa suhteessa kestäväan kehityksen olosuhteisiin. Se myös asettaa selkeät tavoitteet ja raportoi objektiivisesti muun muassa energiansäästöä ja päästöjen vähentämisestä sekä absoluuttisina että prosenttimäärinä. Yritys suorittaa tuotteidensa elinkaarianalyysiä ja kehittää metodia koko ajan kattavammaksi. Metso kuvailee laajasti sosiaalisia kestäväan kehityksen aspekteja, kuten palkitsemisen perusteita, monimuotoisuuden edistämistä tuotantolaitoksilla, suorittamaansa HIV/AIDS-ohjelmaa Etelä-Afrikassa sekä SOS-lapsikylien tukemista maailmanlaajuisesti. Organisaation toiminnan maantieteellinen laajuus tulee myös esille toimitusketjun kestäväyden kehittämistä kuvaavassa osiossa, jossa mainitaan asiakkaita olevan yli 140 maassa.

Ahlstrom tunnustaa planeetan kestokyvyn rajoitteiden (planetary boundaries) olemassaolon ja kertoo keinot, miten se minimoi ympäristövaikutuksensa. Ahlstrom kuvailee erikseen panoksensa sekä paikallisella tasolla yhteisöjen kehittämiseksi että maailmanlaajuisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Yritys kertoo toimenpiteet toimitusketjun veden- ja energiankulutuksen vähentämiseksi, päästöjen pienentämiseksi, ja miten se varmistaa raaka-aineena käyttämänsä puun tulevan kestäväan kehityksen mukaan hoidetuista metsistä. Se on alkanut tehdä elinkaarilaskentaa vuonna 2011 ja laajentaa menetelmän käyttöä jatkossa. Tähänastisesta kehityksestä esitetään vertailutietoja sisältäviä taulukoita. Ahlstromin kestäväan kehityksen osuuden laajuus on suurin piirtein samassa suhteessa raportin pituuteen kuin Metson vastaava osuus.

Kestäväan kehityksen – erityisesti sosiaalisten aspektien – raportointi objektiivisten ja mitattavien tietojen avulla on osassa yrityksiä vielä kehityksensä alussa. Sen sijaan kaikki yritykset raportoivat toiminnasta suhteessa yleisesti tunnustettuihin kestäväan kehityksen tavoitteisiin ja olosuhteisiin. ThyssenKrupp on selvästi jäljessä muita vertailuyrityksiä, joiden kestäväan kehityksen mukainen raportointi on melko hyvällä tasolla. KONEen vastuuraportti sisältää vähemmän esimerkkejä kestäväan kehityksen mukaisesta toiminnasta casejen muodossa kuin Metson ja Ahlstromin raportit.

6.2.4 Kattavuus

KONEen vastuuraportissa kerrotaan yrityksen toimitus- ja jakeluketjussa käytössä olevista sertifioinneista ja työkaluista sekä toimittajien toimisäännöstä ja vaadittavista standardeista. Raportista löytyvät keskeiset olennaisuuden ja kestävän kehityksen kontekstin periaatteiden mukaiset tiedot. Sidosryhmätoiminnan ja olennaisuuden periaatteiden kattavuutta heikentää tärkeimmät sidosryhmät, sidosryhmädialogin muodot ja arviointimetodit kokoava taulukko, joka kuitenkin sisältyi vuoden 2011 raporttiin, mutta julkaistaan nyt Internetissä. Raportti kattaa merkittävät paikallis- ja alueorganisaatiot sekä kaikki tuotantolaitokset. Erityisesti ympäristöosiossa kerrotaan tarkemmin raportoinnin laajuuden muutoksesta. Raportista ei ole jätetty pois keskeisiä jakson tapahtumia, jotka tulevat esille tilinpäätöksessä. Aikaisemman toiminnan tulevia vaikutuksia arvioidaan lähinnä kohdassa, jossa kerrotaan kilpailukyvyn parantamiseen johtavien toimien vaativan noin 550 työntekijän vähentämistä. Sidosryhmiä voisi kiinnostaa yrityksen toiminta yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämiseksi lahjoitusten, sponsoroinnin ja projektien muodossa, joista ei ole vastuuraportissa mainittu.

ThyssenKruppin yritys vastuuraportoinnissa huomioidaan toimitus- ja jakeluketjun vastuullisuuteen liittyviä näkökohtia, mutta tiedot on ripoteltu eri puolille integroitua raporttia ja Internet-sivuja, joten kokonaisuuden hahmottaminen on vaikeaa. Raportoinnista ei käy ilmi keskeisiä sidosryhmiä ja niihin kohdistuvia toimenpiteitä, saattikka toiminnan tuloksia. Integroitua raporttia käytetään vastuuraportoinnin yhtenä kanavana, sillä se sisältää ei-taloudellisen osion, joten kaikkien jakson keskeisten toimintojen ja tapahtumien voidaan olettaa tulleen raportoiduksi. ThyssenKrupp toteaa, että raportti sisältää lähtökohtaisesti kaikki konsernitilinpäätökseen yhdisteltyt yksiköt.

Metson raportissa huomioidaan perusteellisesti yrityksen toimitus- ja jakeluketju ja siihen liittyvät muut sisällön määrittelyn periaatteet. Raportissa kerrotaan alihankkijoilta vaadittavista kriteereistä, tarkastuksista ja tavoitteista. Olennaisuusmatriisi puolestaan kattaa Metson sidosryhmien tärkeinä pitämät tekijät suhteessa vastuullisuuden johtamisen painopisteisiin ja siten auttaa eri tekijöiden olennaisuuden hahmottamisessa kokonaisuuden kannalta. Yrityksen panos kestävän kehityksen projekteihin esitetään kattavasti casejen muodossa. Metson raportoinnin viitekehys on Metso-konserni, joten yhteis- ja osakkuusyritykset eivät sisälly raporttiin. Tiedot esitetään konserni- tai segmenttitasolla ellei toisin ole mainittu. Metson vastuuraportointi tapahtuu taloudellisen raportoinnin yhteydessä, joten olennaiset raportointikauden tapahtumat tulevat esille vähintään siinä.

Ahlstromin vastuuraportissa on esitetty toimitus- ja jakeluketju aina alku tuotannosta loppuasiakkaille. Siinä viitataan arvoketjun eri vaiheisiin liittyviin toimintoihin, joita käsitellään raportissa myöhemmin. Yritys mainitsee, että raportissa ovat mukana kaikki sen määräysvallassa olevat tai joihin sillä on merkittävä vaikutusvalta. Yritysjärjestelyiden johdosta tapahtuneet muutokset on kerrottu ja samalla mainittu, mistä lähtien ja miltä osin yksiköt on otettu mukaan tiedonkeruuseen

tai jätetty sen ulkopuolelle. Vastuuraportista ei ole jätetty pois olennaisia keskeisiä toimintoja tai tapahtumia, jotka olisi esitetty yrityksen tilinpäätöksessä. Ahlstromin raportissa on käsitelty melko vähän taloudellista vastuuta, mutta toiminnan luomat rahamääräiset taloudelliset vaikutukset sidosryhmille on yllättäen raportoitu. Vertailuyrityksistä vain Ahlstrom kertoo ruoanpakkaustuotteidensa ympäristövaikutuksista käytön jälkeen, sillä ne ovat biohajoavia, ja synnyttää siten positiivisen mielikuvan kuluttajien keskuudessa. Muut yritykset eivät kerro tuotteidensa ympäristövaikutuksia sen jälkeen, kun tuotteet eivät ole enää käyttökelpoisia. Tiedolla saattaisi olla merkitystä ympäristötietoisille sidosryhmille.

Vertailuyritykset kertovat avoimesti raportointipohjan laajuudesta ja tiedonkeruussa tapahtuneista muutoksista. Raportointijakson keskeisten toimintojen ja tapahtumien käsittelyä vastuuraporteissa arvioitiin vertaamalla vastuuraporteissa esiintyneitä tapahtumia vuosikertomukseen. Vertailuissa ei tullut esille uusia merkittäviä tapahtumia. KONEen ja ThyssenKruppin sidosryhmätoiminnasta kertovan raportoinnin puutteet kertautuvat jälleen kattavuuden arvioinnissa. Ahlstrom puolestaan avaa melko vähän taloudellista vastuuta. Aikaisemman toiminnan tulevien vaikutusten arviointi ja ennakointi on yrityksissä melko heikolla tasolla. Seuraavaksi esitettävään taulukkoon 2 on koottu GRI:n sisältöperiaatteiden pääkohdat yrityksittäin sekä niiden perusteella tehdyt johtopäätökset, joiden avulla KONEen vastuuraportointia voidaan kehittää.

Näkökulmat	Kone	ThyssenKrupp	Metso	Ahlstrom	Johtopäätökset Koneelle
Olennaisuus	<ul style="list-style-type: none"> • esitellään megatrendit • osaamisalueet 	<ul style="list-style-type: none"> • esitellään osaamisalueet • sidosryhmille tärkeät asiat • kansainväliset aloitteet 	<ul style="list-style-type: none"> • esitellään megatrendit • osaamisalueet • luku sidosryhmistä • kansainväliset aloitteet • vastuullisuuden johtamismallin esittely 	<ul style="list-style-type: none"> • esitellään megatrendit • osaamisalueet • sidosryhmätaulukko • kansainväliset aloitteet • riskit selkeästi 	<ul style="list-style-type: none"> • sidosryhmätaulukon lisääminen • toiminnan riskien erittely selkeästi • vastuullisuuden johtamismallin esittely • kansainvälisiin aloitteisiin sitoutuminen
Sidosryhmätoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • sidosryhmätaulukko Internetissä • sidosryhmätoimintaa ei esitellä raportissa 	<ul style="list-style-type: none"> • mainitaan suurimmat sidosryhmät • keskeisimmät sidosryhmädialogin muodot 	<ul style="list-style-type: none"> • oma lukunsa sidosryhmistä: määritellään sidosryhmät sekä sidosryhmädialogin muodot, tavoitteet ja 	<ul style="list-style-type: none"> • sidosryhmätaulukko sisältäen dialogin muodot, esille nousseet kysymykset, yrityksen reagoinnin ja 	<ul style="list-style-type: none"> • sidosryhmien määrittely ja toiminnan avaaminen painetussa vastuuraportissa

			tulokset	sidosryhmätoiminnan arviointimenetelmät	
Kestävän kehityksen viitekehys	<ul style="list-style-type: none"> • kerrotaan kestävän kehityksen periaatteiden vaikutuksesta strategiaan • objektiivista raportointia kehityksestä ympäristö- ja talousosiossa • selkeät tavoitteet ainoastaan ympäristövastuussa ja turvallisuudessa 	<ul style="list-style-type: none"> • kestävään kehitykseen tähtäävän toiminnan kuvaus rajoittuu ympäristöosioon • asetetaan tavoitteita 	<ul style="list-style-type: none"> • toimintaa kuvaillaan monipuolisesti suhteessa kestävään kehitykseen olosuhteisiin • selkeät tavoitteet ja objektiiviset mittarit • sosiaalisen vastuun näkökulmat tuodaan esille ympäri maailmaa 	<ul style="list-style-type: none"> • kerrotaan resurssirajoitusten vaikutuksesta toimintaan • kuvaillaan toimintaa niin paikallista kuin globaalillakin tasolla kestävään kehityksen edistämiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> • kestävään kehityksen mukaisten tavoitteiden asettaminen • paikallisen tason esimerkkejä, caseja, sosiaalisen vastuun puolelle • riskien hahmottelu kestävään kehityksen näkökulmasta ja vaikutus yritystoiminnalle
Kattavuus	<ul style="list-style-type: none"> • toimitus- ja jakeluketjun vastuullisuudesta oma osio • olennaisuuden ja kestävään kehityksen kontekstin mukaiset tiedot löytyvät • sidosryhmätoiminnan esittämisessä puutteita • raportti kattaa lähes kaikki paikallis- ja alueorganisaatiot sekä kaikki tuotantolaitokset 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitus- ja jakeluketjun vastuullisuustiedot ripoteltu eri viestintäkanaviin • sidosryhmätoiminnan esittämisessä puutteita • raportti kattaa lähtökohteisesti koko konsernin 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitus- ja jakeluketju avataan perusteellisesti • olennaisuusmatriisin avulla hahmotetaan sidosryhmien tärkeinä pitämiä asioita suhteessa yhtiön fokukseen • lukuisat caset tuovat syvyyttä • raportti kattaa Metso-konsernin 	<ul style="list-style-type: none"> • esitellään arvoketju • kerrotaan raportin kattavuuden muutoksista yritysjärjestelyistä johtuen • taloudellisen vastuun aspekteja avataan suhteellisen niukasti • kerrotaan ympäristövaikutuksista tuotteen käyttöään päätyttyä • raportti kattaa määräysvallan alla olevat yksiköt 	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnan tulevien vaikutusten arviointi kuuluu hyvän kattavuuden periaatteisiin • sidosryhmätoiminnan raportoinnin kattavuuden/laajuuden parantaminen erillisessä vastuuraportissa

TAULUKKO 2 Case-yritysten vertailu GRI:n sisältöperiaateittain.

6.3 Näkökulma 3: GRI laatutekijät

6.3.1 Tasapuolisuus

KONEen vastuuraportin ympäristöosiossa käsitellään sekä toiminnan myönteisiä että kielteisiä tuloksia, koska esimerkiksi hiilijalanjäljen kasvusta kerrotaan rehellisesti myös tekstissä. Kuvioissa tiedot esitetään kolmen (3) vuoden ajalta. Toiminnan vuositason kielteisten kehitystrendien syyt mainitaan, joten raportin lukija voi asettaa kehityksen oikeaan kontekstiin; polttoaineiden kulutuksen kasvu selittyy raportoinnin laajuuden kasvulla. Sosiaalisen vastuun raportoinnista on puolestaan vaikea hahmottaa myönteisiä ja kielteisiä kehitystrendejä vuositasolla, sillä graafit kuvaavat pääasiassa vain raportointikautta. Tekstissä viitataan muutamia kertoja 2011 tuloksiin, mutta selkeät vertailukohdat puuttuvat. Taloudellisen vastuun osiossa käy ilmi, että henkilöstöä aiotaan vähentää reilusti tulevana vuonna, mutta henkilöstöosiossa siitä ei mainita. Taloudellisen vastuun tietojen vertailu onnistuu edeltävään kauteen nähden, mutta kehitystrendien arviointiin on vain rajalliset mahdollisuudet. Raportointiteemojen painotuksen verrannollisuus olennaisuuteen toteutuu muilta osin paitsi henkilöstön kohdalla, sillä henkilöstöön liittyvää absoluuttista numerotietoa ja kehityskaarta paljastetaan niukasti.

ThyssenKruppin vastuusivuista käy ilmi, että yrityksen energiankulutus ja vaarallisten jätteiden määrä on taulukoiden perusteella kasvanut viimeiset kolme (3) vuotta, mutta tekstiosioissa kerrotaan vain saavutetuista säästöistä ja energiatehokkuuden parantamisesta. Energiankulutuksen kasvulle voi olla luonnollinen selitys toiminnan pienentämisen johdosta finanssikriisin seurauksena, mutta syyt olisi aina mainittava. Linja jatkuu läpi raportoinnin, sillä toiminnan kielteisiin tuloksiin ei kiinnitetä huomiota. On kuitenkin hyvä, että kielteisen kehitystrendin osoittavat taulukot ylipäättään esitetään Internet-sivuilla. Integroidusta raportista ne puuttuvat. ThyssenKrupp on painottanut sosiaalisen vastuun teemoja, mikä näkyy kyseisen osa-alueen laajuudessa ja oikea-aikaisuudessa verrattuna muuhun raportointiin.

Metso antaa avoimesti vertailuluvut esimerkiksi poissaolojen osalta ja mainitsee kuolemantapauksesta ja sen seurauksena suoritetuista toimenpiteistä. Yritys kertoo rehellisesti terveys ja turvallisuus (health and safety) työssä olevan vielä reilusti parantamisen varaa. Metson ympäristötilinpäätös luo erinomaisen pohjan ympäristöön liittyvien lukujen arvioinnille, sillä tilinpäätös sisältää viiden (5) vuoden tiedot. Tuotannon ja samalla materiaalinkulutuksen ja päästöjen pudotus vuosien 2008 ja 2009 välillä tulee selkeästi esille ja paljastaa siten "parantuneiden" lukujen taustan, joka johtaa yleiseen maailmantalouden lamaan. Metsolla sosiaalisen vastuun aspektit on huomioidaan laajimmin, mikä on linjassa yrityksen määrittelemien olennaisuustekijöiden kanssa. Metso, kuten useat muutkin yritykset, eivät anna vertailutietoja sponsoroinnin ja lahjoitusten kehityksestä.

Ahlstromin vastuuraportissa esitetään heti toimitusjohtajan viestin jälkeen tietokenttä, jossa yksilöidään vastuullisuuden näkökulmasta vuoden kohokohdat ja alueet, joissa tavoitteita ei ole saavutettu tai on vielä parantamisen varaa. Raportissa summataan taulukkomuodossa myös tuotekehityksen, toimitusketjun ja tuotejohtamisen sekä työturvallisuuden, ihmisoikeuksien ja johtamistapojen onnistumiset ja epäonnistumiset. Raportin ympäristöosio sisältää useita kuvioita, jotka selventävät kehitystrendejä viiden (5) vuoden jaksolla. Teollisuusalalla suurinta huolta aiheuttavat ympäristöriskit ja niiden olennaisuus tuleekin esille vastuuraportoinnin painotuksessa, sillä ympäristöön liittyvät riskit avataan tarkasti.

Metson ympäristötilinpäätös tarjoaa parhaat lähtökohdat ympäristötietojen kehityksen arviointiin. Myös Ahlstromin vertailujakso on pitkä, mutta tietoja ei anneta yhtä pitkältä ajalta. KONEen raportin tasapuolisuutta horjuttaa sosiaalisen vastuun osa, jossa annettujen tietojen pohjalta kehitystrendejä ei ole mahdollista arvioida. ThyssenKruppin heikkous on se, että negatiivisen kehityksen syitä ei avata vaikka kehitys tulee selkeästi esille graafeissa. Eri teemojen painotuksen mukaan voidaan päätellä, että ympäristöasiat ovat jokaiselle yritykselle merkittävin osa-alue.

6.3.2 Vertailukelpoisuus

KONEen raportin vertailukelpoisuus vaihtelee osa-alueittain. Yritys tarjoaa ympäristötiedot taulukoissa vuodesta 2010 eli vertailutiedot kahdelta (2) aiemmalta raportointijaksolta ja tekstin sisällä olevista numeerisista arvoista vertailutiedon edelliseltä kaudelta. Sosiaalisen vastuun kuvioissa työntekijämäärä kuvataan kolmen (3) vuoden jaksolla, mutta muut graafit, jotka kuvaavat työntekijöiden jakautumista esimerkiksi maittain, alueittain tai työnkuvan perusteella, sisältävät vain raportointikauden tiedot. Tekstissä ei mainita vertailutietoja. Vuositason vertailua ei siis voida tehdä sosiaalisen vastuun luvuissa. Taloudellisen vastuun tiedoissa puolestaan kerrotaan vertailutieto edelliseltä kaudelta niin tekstissä kuin kuvioissa. Muutokset raportin rajauksessa ja laajuudessa on tuotu esille erityisesti ympäristöosiossa, jossa raportoitavan tiedon kattavuus on parantunut. Lisäksi mainitaan GiantKONEen osalta loppuun suoritetusta yhtiöjärjestelystä. Raportin GRI-taulukossa on mukana vain ne indikaattorit, jotka yritys raportoi kokonaan tai osittain ja loput on jätetty kokonaan pois, mikä saattaa aiheuttaa hämmennystä pikaisella silmäyksellä, koska näyttää, että kaikki kohdat olisi raportoitu. Siten myöskään raportoimatta jätetyille indikaattoreille ei tarjota selitystä.

ThyssenKrupp tarjoaa vuositason vertailukelpoista informaatiota ympäristöosiossa, joka sisältää suhteellisesti eniten graafeja. Sosiaalisen vastuun puolella kuvat ja taulukot keskittyvät pääasiassa raportointikauden olosuhteisiin, kuten sukupuolijakaumaa kuvaava pylväsdiagrammi alueittain, ja vuositason muutos raportoidaan vain olennaisimmista tekijöistä, kuten onnettomuuksien määrässä. Organisaation toiminnan vertailu muihin organisaatioihin onnistuu laajimmin

kahden (2) raportointikauden ajalta, mutta pidemmän ajan kehityksen seuranta on hankalaa. Ihmetystä herättää myös ympäristöosion viimeisimmän raportointijakson lukujen jättäminen päivittämättä Internet-sivuille, koska muut osiot ovat ajan tasalla. ThyssenKrupp ei raportoi kaikkia GRI-taulukon indikaattoreita, mutta ei myöskään anna selityksiä muuten kuin toteamalla osan indikaattoreista epärelevantteiksi.

Metso on kiinnittänyt erityistä huomiota raportoinnin vertailukelpoisuuteen, sillä se tarjoaa lähes jokaisesta numeerisesti ilmaistemastaan tiedosta vähintään vertailutiedon edelliseltä raportointikaudelta. Kaikki ympäristötiedot sisältävät vertailutiedot vuodesta 2008. Energiatehokkuusprojektin tiedot esitetään sekä säästettyinä megawatteina että rahana ja kerrotaan investoinnin arvo, jolloin hankkeen konteksti selkiintyy. Sosiaalisen vastuun tekstin sisällä mainitut vertailutiedot kiinnittävät myös positiivisesti huomiota ja helpottavat hahmottamaan kehitystä yhtiön sisällä yhdellä vilkaisulla. Vuositason ja organisaatioiden välinen vertailukelpoisuus on tehty helpoksi. Metson raportissa myös selitetään syyt lukujen merkittäville muutoksille ja perustellaan raportoinnin rajaus ja laajuus tarkasti. Metso antaa selityksen lähes jokaiselle GRI-taulukon mukaan raportoimatta jätetyille indikaattoreille.

Ahlstrom raportoi sosiaalisen vastuun vertailutietoja vaihtelevalla ajanjaksolla, joko kahden (2) tai neljän (4) vuoden ajalta. Kuitenkaan työntekijämääriä esimerkiksi maittain tai koulutustasoittain ei avata vuositason. Ympäristötiedot on Metson tavoin kerrottu viiden (5) vuoden ajalta lukuun ottamatta energiankäyttöä, joka on yksilöity eri energiamuodoille vain raportointijakson ajalta. Kuvioiden havainnollistamat muutokset on tekstissä kerrottu prosenttimääräisinä, mutta ilman vertailutietoa. Ahlstromin raportissa kerrotaan heti alussa melko yksityiskohtaisesti yhtiöjärjestelyistä ja niiden vaikutuksesta raportointiin sekä raportin rajauksesta. Raportin GRI-taulukossa on mukana vain ne indikaattorit, jotka yritys raportoi kokonaan tai osittain, joten selitystä raportoimatta jättämiselle ei tarjota.

Yritysten raportoinnin rajauksessa tai laajuudessa tapahtuneet muutokset kerrotaan jokaisessa vastuuraportissa melko selkeästi. Metson raportti erottuu joukosta ylivoimaisesti parhaiten vertailutietoja tarjoavana. Sen sijaa ThyssenKruppin raportti tarjoaa heikoimman mahdollisuuden vuositason ja organisaatioiden keskinäiseen vertailuun. Myös KONEen sosiaalisen vastuun osiossa on paljon parantamisen varaa. Vertailuyrityksistä vain Ahlstrom ja Metso tarjoavat vertailukelpoista tietoa lukuina sponsoroinnin ja lahjoitusten määrästä vuositason. Aihe näyttää olevan arka. Yritysten GRI-taulukoiden esittämistavassa on myös eroja, sillä vain Metso kertoo syyt raportoimatta jättämilleen indikaattoreille muiden tyytyessä poistamaan taulukon turhat kohdat. Vertailuyritykset eivät ole soveltaneet GRI:n toimialakohtaisia liitteitä eikä liitteitä mainita. Sovellettaviksi sopisivat tiettyjen liiketoimintojen osalta kaivostoiminnan sekä rakentaminen ja kiinteistöt – toimialojen liitteet. Toimialakohtaisten liitteiden käyttö vaatisi lisäresursseja, ja ongelmaksi saattaisi muodostua myös se, että yrityksillä on monia liiketoimintalueita eikä yhden raportointi eri periaatteilla olisi järkevää.

6.3.3 Täsmällisyys

KONE kuvailee taloudellisen sekä merkittävän osan työntekijöihin liittyvästä datasta kerättävän resurssihoitamisen ja taloudellisen raportoinnin järjestelmien kautta. Henkilöstöön liittyvä data kattaa koko KONEen konsernin, kun taas ympäristötiedon osalta saavutetaan 85 % kattavuus. Kerätty ympäristödata yleistetään koko organisaatioon arvioinnin avulla, joka heikentää datan tarkkuutta. Ympäristödatan täsmällisyyttä parantaa vuonna 2011 käyttöönotettu ympäristötiedonkeruun järjestelmä. Laskentaperiaatteissa selitetään, miten tiedot johdetaan konsernitason tasolle. KONEen vastuuraportin taloudellinen tieto ja ympäristötiedot ovat kolmannen osapuolen varmentamia, mikä takaa olennaisilta osin tiedon täsmällisyyden.

ThyssenKrupp kertoo melko niukasti raportoinnin periaatteista. Yritys toteaa, että tiedot kerätään konserniraportointijärjestelmien kautta ja laskelmat perustuvat kansainvälisiin standardeihin. Mittaustekniikoita ja laskentaperusteita ei kuvailla. ThyssenKrupp varmentaa kaiken raportoidun tiedon sisäisesti. Lisäksi tilinpäätöstiedot ja osa vastuullisuusosion tiedoista varmennetaan ulkoisesti, mutta yritys ei kerro, mikä osio on kyseessä.

Metson raportissa esitetyt taloudellisen vastuun tiedot perustuvat tilintarkastettuun tietoon ja muissa tapauksissa tiedon alkuperä selvitetään raportointiperiaatteissa. Metsolla on käytössä raportointityökalu, jonka avulla se kerää tietoa työterveys-, työturvallisuus- ja ympäristötekijöistä. Tiedon keräyksen ja käsittelyn prosessi avataan sekä kerrotaan muista raportoinnissa käytetyistä työkaluista, kuten HSE Monitorista ja GHG protokollasta, jotka auttavat tiettyjen osa-alueiden tiedonkeruussa. Henkilöstötiedot kerätään myös globaalin järjestelmän avulla. Mittausjärjestelmät on kuvattu sillä tasolla, että tulokset voidaan tarvittaessa toistaa. Arviointia ei tarvitse oleellisesti tehdä, koska sisäinen raportointijärjestelmä kattaa aina vähintään 95 % operaatioista. Metsolla on sisäisen tarkastuksen järjestelmä, joka valvoo erityisesti työterveyttä ja -turvallisuutta sekä ympäristöasioita. Sisäisen valvonnan piiriin kuuluu myös yrityksen toimitusprosessit. Kvantitatiivisen tiedon täsmällisyyttä parantaa ulkoinen varmennus.

Ahlstromin raportin kuvioiden alla selvitetään kuvion periaate, mikäli kuvio ei ole helposti luettavissa tai perustuu kaavaan, kuten työturvallisuutta kuvaavat mittarit. Datankeruun mittaustekniikoita ja laskentaperusteita ei kerrota, vaan todetaan, että keruu ja arvioinnit on tehty GRI:n mukaisesti. Ahlstromin raportista puuttuukin kokonaan datankeruun periaatteet ja tietojärjestelmät kokoava sivu, joka yleensä löytyy raporteista. Raportin ulkoinen varmennus kuitenkin parantaa täsmällisyyttä, sillä se kertoo, että tiedonkeruujärjestelmät ovat luotettavia.

Metso ja KONE kuvailevat laajimmin raportoinnin periaatteita ja käytössä olevia datankeruujärjestelmiä. Yritykset kertovat myös tiedonkeruun kattavuudesta ja arviointien osuudesta loppuluvuissa. Toisessa ääripäässä ThyssenKrupp ja Ahlstrom avaavat vastaavia tietoja todella niukasti. Kyseisten yritysten kohdalla mittaustulosten toistaminen vastuuraportissa selvitetyn menetelmien avulla ei onnistuisi.

Ahlstromin vastuuraportti käy kuitenkin läpi ulkoisen varmennuksen prosessit, joten tiedon voidaan olettaa täyttävän laatuvaatimukset.

6.3.4 Oikea-aikaisuus

KONEen raportointikausi on sama kuin taloudellisessa raportoinnissa eli kalenterivuosi. Vastuuraportti kuitenkin julkaistaan vasta seuraavan vuoden touko-kesäkuussa, joten tiedot ovat jo julkaisuhetkellä melko vanhoja. Edellisen raportin julkaisu mainitaan ajoittuneen toukokuulle 2012. Muiden vertailuyritysten vastuuraportointi tapahtuu melko lailla samassa rytmissä tilinpäätöksen kanssa. Avainluvut on kerätty kyseiseltä kaudelta tai poikkeuksista ei ainakaan ole mainintaa. Raportissa tulee selkeästi esille, että tiedot kuvaavat nimenomaan vuotta 2012. Yrityksen Internet-sivujen vastuullisuustiedot kuvaavat tutkimushetkellä vielä vuotta 2011, koska vuoden 2012 raporttiakaan ei ole julkaistu. Viimeisimmän päivityksen päivämäärää tai tietoa seuraavasta päivityksestä ei anneta.

ThyssenKrupp suorittaa vastuuraportointia taloudellisen raportoinnin kanssa samassa rytmissä, joten raportointikausi alkaa aina lokakuun alusta. Internet-sivujen päivittäminen aiheuttaa ihmetystä, sillä vain henkilöstöosio taulukoineen ja kuvioineen on päivitetty vastaamaan vuotta 2011/2012. Yhteiskunta- sekä ympäristö-, energia- ja ilmasto-osioiden graafeissa on edelleen viimeisinä 2010/2011 tiedot. Myös tekstiosuudet viittaavat edeltävään tilikauteen. Avainlukuja ei siis ole esitetty raportointikaudelta. Raportoinnissa ei ole missään mainintaa Internet-sivujen eri osioiden raportointijaksojen vaihtelusta, sivujen päivittämisestä ajan tasalle eikä raportoitavaa jaksoa ilmoiteta selkeästi. Internet-sivuilla kerrotaan kuitenkin, milloin mikäkin sivu on viimeksi päivitetty, vaikkakin päivittämisajankohdan ja sivujen antamien tietojen oikea-aikaisuuden välillä ei ole yhteyttä.

Metso raportoi vastuullisuudesta kalenterivuoden mukaan, ja viimeisessä raportissa julkaistut tiedot kuvaavat ensisijaisesti kyseistä jaksoa. Raportissa ilmaistaan niin tekstissä kuin taulukoissa selkeästi vuosi, jonka aikana tiedot on kerätty. Raportointiperiaatteissa yksilöidään vielä yleisistä laskentaperiaatteista poikkeavat mittarit, kuten t&k-toiminnot, joiden tiedot kerätään puolivuositain. Raportin viimeistä päivituspäivää ei mainita, mutta raportissa todetaan, että sisältöä ei ole muutettu ulkoisen varmennuksen jälkeen, joka on päivätty maaliskuun alkuun.

Ahlstromin raportti kattaa myös kalenterivuoden, ja yritys mainitsee lisäksi julkaiseensa edellisen, vuoden 2011, raportin maaliskuussa 2012. Uusimmassa raportissa kerrotaan jatkuvasti tietojen ja taulukoiden kuvaavan vuotta 2012. Yrityksen Internet-sivujen vastuullisuus-osiossa ei mainita päivituspäivämäärää, ja osa tiedoista onkin vuodelta 2011. Verkossa ei julkaista tarkkoja vuosikohtaisia tietoja, vaan vain muutamia esimerkkejä.

Metson raportoinnin oikea-aikaisuus on vertailuyrityksistä paras, koska yritys raportoi vastuullisuudesta tilinpäätöksen yhteydessä. Ahlstrom seuraa nopeasti perässä, sillä se julkaisee erillisen vastuuraportin vielä ensimmäisen kvartaalin aikana. ThyssenKruppilla on liian pitkä viive vastuuraportoinnin pääkanavan, In-

ternet-sivujen, päivittämisessä. KONEen raportin oikea-aikaisuus herättää myös hieman kysymyksiä, sillä tiedot ovat julkaisuhetkellä jo vähintään puoli vuotta vanhoja. Vertailuyrityksillä on parannettavaa seuraavan päivityksen ajankohdan ilmoittamisessa ja Internet-sivujen viimeisimmän päivityspäivämäärän antamisessa sivukohtaisesti.

6.3.5 Selkeys

KONEen raportin laajuus noudattaa keskimääräistä vastuuraporttien laajuutta 50 sivullaan. Raportista puuttuvat vastuuraportoinnille ominaiset caset, jotka tuovat numeerisen tiedon käytännön tasolle havainnollistaen sen merkitystä ja helpottavat siten ymmärtämistä. Caset saattavat olla joillekin sidosryhmille olennaisia tiedon ymmärtämisen kannalta. KONEen vastuuraportissa on sisällysluettelo, joka auttaa huomattavasti tietojen etsimisessä, sillä raportti ei jakaudu perinteisesti vastuun osa-alueiden mukaan. Raportti sisältää sanaston, joka kattaa keskeisen terminologian. Raportti julkaistaan sekä suomen- että englanninkielisenä ja on saatavilla niin paperisena kuin Internetistäkin.

ThyssenKruppin raportoinnin laajuus sellaisenaan on vertailuyrityksistä suppein, mutta Internet-sivun laidassa on lähes jokaiseen osioon lisälinkkejä, jotka johtavat joko vastuuosion muihin kohtiin tai kokonaan sen ulkopuolella olevaan informaatioon. Linkit ovat hieman hämääviä, koska niissä ei lue, kuuluuko lisätieto varsinaisesti vastuuosion sisältöön vai onko se lisämateriaalia. Sivukartta on kuitenkin jaoteltu selkeästi vastuullisuuden painopisteiden mukaan. Raportissa ei ole sanastoa, mikä saattaa heikentää merkittävästi raportin informatiivisuutta asiaan perehtymättömille sidosryhmille. Termien selityksiä löytyy kuitenkin tekstin sisältä pitkin raporttia. GRI:n mukainen raportointi on saatavilla vain yrityksen Internet-sivuilla englanniksi ja saksaksi.

Metson raportti on vertailuyrityksistä laajin. Se sisältää paljon yksityiskohtaista tietoa, joka saattaa olla suurimmalle osalle sidosryhmiä turhankin tarkkaa ja vie tarpeettomasti huomiota keskeisistä kohdista. Toisaalta useilla caseilla on ehkä yritetty muokata raportin tiedot helpommin ymmärrettävään muotoon. Sivukartta kokoa keskeiset osa-alueet, mutta eri otsikoiden alla on paljon alaotsikoita ja kolmannen tason alaotsikoita. Tiedonhakijan pitää olla tutustunut raporttiin etukäteen, jotta tietyt tiedot löytäisi heti. Raportti on tarkoitettu käytettäväksi lähinnä online-versiona, koska GRI-taulukon viittaukset ovat linkkeinä eikä raportissa ole sisällysluetteloja, jos sen lataa verkosta. Raportti on saatavana vain englanninkielisenä versiona. Raportista puuttuu sanasto.

Ahlstromin raportissa on sisällysluettelo, joka selkeyttää raportin rakennetta. Yritys kattaa vastuuraportoinnissa keskeiset asiat ja pitää kokonaisuuden melko kompaktina. Eri osa-alueiden tiedot on helppo löytää tarkan sisällysluettelon avulla. Raportti sisältää taulukon, jossa ainoana vertailuyrityksistä kootaan eri tuotantolaitoksilla käytössä olevat sertifioinnit. Ahlstrominkaan raportti ei sisällä termejä

avaavaa sanastoa. Vastuuraportti on saatavana vain englanninkielisenä, mutta kuitenkin sekä paperisena että Internetistä ladattavana versiona.

Raporttien selkeys vaihtelee huomattavasti. Vain KONE ja Ahlstrom julkaisivat paperiversion, jossa on myös selkeä sisällysluettelo. Metso ja ThyssenKrupp tyytyvät pelkkään Internet-versioon, mikä rajoittaa heti raportin saatavuutta teknologiavaatimusten takia. Metson ja ThyssenKruppin raportit sisältävät paljon linkkejä, jotka vievät raportin muihin kohtiin tai antavat kokonaan uutta lisätietoa. Yritysten vastuuraportit ovat saatavilla englanninkielisenä, KONEen myös suomenkielisenä sekä ThyssenKruppin saksaksi. Ainoastaan KONE on sisällyttänyt raporttiin sanaston.

6.3.6 Luotettavuus

KONE on päättänyt varmentaa ulkoisesti vain ympäristöosion tietoja, sillä varmennuksen kohteena ovat hiilidioksidipäästöt. Raportista puuttuu alkuperäisiä lähteitä megatrendejä esittelevistä osioista, kuten esimerkiksi ympäristötrendin kohdalla rakennusten energiakulutusta kuvaavista luvuista. Datankeruujärjestelmiä vastuullisuuden eri osa-alueiden takana avataan ja kerrotaan keräyksen kattavuudesta eri järjestelmillä. ThyssenKruppin raportoinnissa ei tule esille tarkasti ulkoisen varmennuksen laajuutta, vaan raportti on osittain kolmannen osapuolen varmentama. Tietojen todetaan perustuvan konserniraportointiin eikä tiedonlähteitä avata enempää.

Metson raportin ulkoinen varmennus kattaa kaiken kvantitatiivisen tiedon. Yritys kertoo avoimesti laskentaperiaatteista ja järjestelmistä, joiden kautta dataa kerätään. Raportista syntyy mielikuva, että yritys pystyy tarvittaessa helposti antamaan enemmän todisteita laskutoimitusten ja tekemiensä oletusten perusteiksi, vaikka se jo nyt antaa informaatiota muita vertailuyrityksiä laajemmin. Ahlstromin vaatima ulkoisen varmennus kattaa myös vastuuraportoinnin kvantitatiivisen tiedon. Datankeruuprosesseja ei suurimmilta osin selitetä vaan niiden todetaan perustuvan GRI:n hyväksymiin menetelmiin. Elinkaarilaskennan menetelmiin kiinnitetään kuitenkin huomiota ja sen hyödyt ja tulokset esitellään. Megatrendejä esittelevällä sivulla ei ole mainittu tietolähdettä.

KONE, Metso ja Ahlstrom määrittelevät raporttiansa ulkoisen varmennuksen laajuuden. Metso ja KONE avaavat myös tiedonkeruujärjestelmiä ja virhemarginaaleja. Ahlstromin ja ThyssenKruppin tiedonkeruun menetelmiä ei kerrota. Megatrendejä esittelevistä kohdista puuttuvat alkuperäiset lähdetiedot. Seuraavaksi taulukossa 3 kuvataan case-yritysten GRI:n laatuperiaatteiden mukaisen raportoinnin keskeisimmät kohdat. Taulukossa annetaan myös kehitysehdotuksia KONEelle yritysten välisen benchmarkingin pohjalta.

Näkökulmat	Kone	ThyssenKrupp	Metso	Ahlstrom	Johtopäätökset Koneelle
Tasapuolisuus	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristövastuun kehityskaari tulee selkeästi esille • sosiaalisen vastuun kehitystrendiä vaikea hahmottaa vertailutietojen puuttuessa • eri teemojen painotus melko onnistunut suhteessa olenaisuuteen 	<ul style="list-style-type: none"> • kielteisistä kehitystrendeistä ei mainita tekstiosioissa • sosiaalinen vastuu painottuu 	<ul style="list-style-type: none"> • vastuura-portissa kerrotaan avoimesti kielteisenkin kehityskaaren kohteista ja syyt selvitetään sanallisesti • ympäristötilinpäätös mahdollistaa tietojen pidemmän aikavälin kehityksen arvioinnin 	<ul style="list-style-type: none"> • kootaan rehellisesti vuoden kohokohdat ja epäonnistumiset • ympäristöriskit saavat eniten painoarvoa 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen vastuun kehitystrendien esiin tuominen lukujen ja kehitystä kuvaavien graafien avulla • vuoden kohokohdat ja epäonnistumiset -taulukko • yhtenäisyys raportointikausien määrässä eri vastualueilla
Vertailukelpoisuus	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristötiedoissa vertailutiedot 2 edelliseltä vuodelta, taloudellisessa 1 vuodelta, sosiaalisessa vaihtelevasti • muutokset raportin rajauksessa ja laajuudessa kerrottu 	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristötiedoissa ja sosiaalisen vastuun osalta vertailutiedot 2 edelliseltä kaudelta, mutta tietoja niukasti • viimeisimmän raportointijakson lukuja ei ole päivitetty ympäristön osalta 	<ul style="list-style-type: none"> • raportissa lähes jokaisesta numerisesti ilmaistusta luvusta vertailutieto, myös tekstin sisällä • muutokset esitetään erilaisissa yksiköissä, kuten wateina, rahana ja prosenttimääränä • rajaus ja laajuus perustellaan tarkasti 	<ul style="list-style-type: none"> • vertailutiedot joko 2 tai 4 edelliseltä vuodelta • kuvioiden havainnollistamat muutokset kerrottu myös prosenttimääräisenä • raportin rajaukseen ja laajuuteen vaikuttavat tekijät avattu 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen vastuun tietojen raportointi niin, että vuositason vertailu ja organisaatioiden välinen vertailu mahdollista • prosentuaalisten muutosten esittäminen absoluuttisten ohella • tekstissä annettuihin lukuihin vertailutiedot perään • syy kullekin raportoimatta jätetylle GRI-indikaattorille
Täsmällisyys	<ul style="list-style-type: none"> • henkilöstöä kuvaavassa datassa 100 % kattavuus • ympäristö- 	<ul style="list-style-type: none"> • tiedonkeruu tapahtuu konserniraportointijärjestelmien kautta, prosesse- 	<ul style="list-style-type: none"> • esitellään eri raportointityökälyt • kuvaillaan 	<ul style="list-style-type: none"> • datankeruu-järjestelmiä ja mittaus-tekniikoita ei esitellä 	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristötietojärjestelmien kattavuuden parantaminen • raportin ulkoi-

	<p>datassa 85 %</p> <ul style="list-style-type: none"> • taloudellinen tieto perustuu tilinpäätökseen • tiedonkeruujärjestelmät kuvattu melko suppeasti • ympäristötiedot ulkoisesti varmennettu 	<p>ja ei avata enempää</p> <ul style="list-style-type: none"> • osa vastuullisuusosion tiedoista varmennetaan ulkoisesti, ei kerrota mitä 	<p>mittausjärjestelmät</p> <ul style="list-style-type: none"> • raportointijärjestelmät kattavat aina vähintään 95 % operaatioista • vastuuraportti ulkoisesti varmennettu 	<p>vaan tode-taan keruun tapahtuvan GRI:n mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • raportin ulkoinen varmennus parantaa luotettavuutta 	<p>sen varmen-nuksen tarpeen pohdinta</p> <ul style="list-style-type: none"> • datankeruujärjestelmien selostaminen syvemmin
Oikea-aikaisuus	<ul style="list-style-type: none"> • raportin julkaisu touko-kesäkuussa • tiedot melko vanhoja jo julkaisuhetkellä • verkkosivujen viimeisimmän päivityksen päivämäärä puuttuu 	<ul style="list-style-type: none"> • osa vastuutiedoista integroidussa raportissa tilinpäätöksen yhteydessä • Internet-sivut osittain edelleen päivittämättä vaikka tilikausi päättynyt syyskuussa 2012 	<ul style="list-style-type: none"> • raportti julkaistaan vuosiker-tomuksen yhteydessä verkkojulkaisuna • tiedonke-ruun ajan-kohta mainittu mittarien yhteydessä 	<ul style="list-style-type: none"> • raportti julkaistaan vuosiker-tomuksen jälkeen maaliskuussa • Internet-sivujen tie-dot osittain päivittämät-tä • ei mainita viimeistä päivityspäivämäärää 	<ul style="list-style-type: none"> • raportin jul-kaisuajankohdan aikaista-minen 1. kvartaalille • samalla tietojen oikea-aikaisuus pa-ranee • Internet-sivujen päivi-tyksen aikais-taminen • viimeisimmän päivityksen päivämäärän ilmoittaminen
Selkeys	<ul style="list-style-type: none"> • selkeä sisällysluettelo • rakenne poikkeaa perinteisestä kolmoistilin-päätökseen perustuvasta raportista • sanasto • vähän case-esimerkkejä • kielet suomi ja englanti • saatavilla paperisena ja Internetis- 	<ul style="list-style-type: none"> • selkeä sivukartta • ei sanastoa • vastuutiedot esitetään tiiviisti, paljon lisätietoa linkkien takana • kielet saksa ja englanti • tiedot vain Internet-sivuilla, ei ladattavaa pdf-raporttia 	<ul style="list-style-type: none"> • erittäin laaja raportti • sivukartta, jonka otsikoiden takana usein toisen ja kolmannen tason alaot-sikoita • ei erillistä sanastoa • runsaasti selkeyttäviä caseja • kielenä vain englanti 	<ul style="list-style-type: none"> • selkeä sisällysluettelo • runsaasti taulukoita, joissa esitetään asiakokonaisuu-den ydintekijät • ei sanastoa • kielenä vain englanti • saatavilla paperisena ja Internetis-tä 	<ul style="list-style-type: none"> • case-esimerkkien lisääminen toisi tiedot käytännön tasolle ja helpottaisi tietojen ymmärtämistä • raportti todella tiivis, sivumäärän kasvattaminen nykyisellä tietomäärällä selkeyttäisi ulkoasua

	tä		•online-versio, mutta voidaan ladata myös pdf- dokumenttina		
Luotettavuus	<ul style="list-style-type: none"> • ulkoisen varmennuksen laajuus määritellään • alkuperäisiä lähteitä puuttuu megatrendeistä • datankeruumenetelmät avataan 	<ul style="list-style-type: none"> • ulkoisen varmennuksen laajuutta ei määritellä tarkasti • datankeruuprosesseja ei avata 	<ul style="list-style-type: none"> • ulkoisen varmennuksen laajuus määritellään • laskentaperiaatteista ja -prosesseista kerrotaan avoimesti 	<ul style="list-style-type: none"> • ulkoisen varmennuksen laajuus määritellään • datankeruuprosesseja ei avata laajasti • alkuperäisiä lähteitä puuttuu megatrendeistä 	<ul style="list-style-type: none"> • megatrendien liittyvien faktojen tietolähteiden lisääminen • ulkoisen varmennuksen arviointi raportin ja raportointiprosessien luotettavuutta parantavana tekijänä

TAULUKKO 3 Case-yritysten vertailu GRI:n laatuperiaateittain.

6.4 Näkökulma 4: Sertifiointit ja standardit

Kaikki KONEen merkittävät tuotantolaitokset on sertifioitu ISO 9001-, 14001- ja OHSAS 18001-standardeilla. KONE on ollut mukana Carbon Disclosure Project:ssä vuodesta 2011 lähtien, ja se raportoi hiilijalanjäljen Scope 1-3 mukaisesti. Yritys pääsi myös Nordic Carbon Disclosure -indeksiin, johon hyväksytään vain hyvin ammattimaisesti ilmastonmuutokseen liittyvistä tiedoista raportoivat Pohjoismaissa pörssilistatut yritykset. KONE suorittaa elinkaarilaskentaa ISO 14040-standardin periaatteita noudattaen ja ympäristötiedot raportoidaan CDP-ohjeistuksen lisäksi ISO 14064 kasvihuonepäästöjen raportointia ja auditointia kuvaavan standardin mukaan. Yritys pyrkii itse aktiivisesti parantamaan energiatehokkuuttaan ja edistämään ekotalojen suosiota toimimalla esimerkkinä ja rakennuttamalla energiatehokkaita rakennuksia, joille se on saanut LEED-sertifioinnin. KONE saavutti korkeimman A-luokan saksalaisessa VDI 4704-sertifioinnissa, joka luokittelee hissejä energiatehokkuuden perustella. Yritys on myös saanut ensimmäisenä hissivalmistajana meksikolaisen FIDE-sertifioinnin, jossa mittaa tuotteiden energiatehokkuutta. Toimitusketjun hallinnassa auttavat Six Sigma ja Lean, joiden käyttöä pyritään tulevaisuudessa kasvattamaan niin, että ne kattaisivat kaikki asennusoperaatiot aina alihankkijoista lähtien.

ThyssenKrupp raportoi 90 konsernin yhtiöllä olevan käytössä ISO 14001-standardin mukainen sertifioitu ympäristöjärjestelmä. Sertifiointia vaaditaan vain

niiltä konsernin yhtiöiltä, joilla on merkittäviä ympäristövaikutuksia. Euroopan teräs-liiketoiminta-alue on saanut myös ISO 50001-sertifioinnin, joka on standardi energianhallintajärjestelmistä. ISO 50001 tukee organisaatioiden energiatehokkuutta ja auttaa vähentämään kustannuksia sekä taistelemaan ilmastonmuutosta vastaan (ISO 2013). ThyssenKrupp on sitoutunut YK:n Global Compact -ohjelmaan. Se on ollut mukana myös CDP-aloitteessa vuodesta 2009, missä yritys raportoi vuosittain päästötiedot CDP:n organisaatiolle, joka kerää, tekee yhteenvetoja ja jakaa tietoa maailmanlaajuisesti ilmastonmuutoksesta. ThyssenKrupp työskentelee lisäksi yhteistyössä erilaisten vastuullisuutta korostavien yhdistysten kanssa, kuten German Federation of Industries, International Chamber of Commerce (ICC) ja World Steel Association.

Metso on myös sitoutunut Global Compact -aloitteeseen. Metsolla käytetyistä ISO-sertifioinneista suosituin on ISO 9001, jonka mukaan toimi vuonna 2012 jo 82 % operaatioista. Toiseksi yleisin on 57 % määrällä ISO 14001. OHSAS 18001-standardia noudatetaan 42 % Metson operaatioista. Yritys on sitoutunut useaan kansainväliseen aloitteeseen Global Compactin lisäksi: OECD:n monikansallisten yritysten ohjeet (Guidelines for Multinational Enterprises), Kansainvälisen työjärjestön Perusoikeuksien julistus (ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work) ja Kansainvälisen kauppakamarin Elinkeinoelämän peruskirja kestävän kehityksen edistämiseksi (ICC Business Charter for Sustainable Development). Metso on mukana myös monissa yksityiskohtaisemmissa indekseissä. Metso on raportoinut CDP:lle vuodesta 2007, ja viime vuonna yritys pääsi mukaan Carbon Disclosure Leadership -indeksiin. Se on listattuna myös seuraavissa indekseissä: SPP Global Topp 100 Fund, FTSE4GOOD Index, Ethibel Sustainability Index, OMX GES Ethical Finland Index, OMX GES Sustainability Finland Index, Kempen SNS SRI Universe Index, ECPI Ethical EMU Equity Index, Vigeo rating ja German oekem Research AG. Metso on myös wbcasd:n jäsen.

Ahlstromin toiminta perustuu Global Compact -aloitteen periaatteisiin ja se on myös wbcasd:n jäsen. Kaikissa tuotantolaitoksissa on tai niihin implementoidaan seuraavien vuosien aikana ympäristöjohtamisjärjestelmät, jotka ovat ISO 14001 sertifioituja. Järjestelmä puuttuu vielä uusilta Kiinan ja Intian tehtailta. Myös ISO 9001-standardin mukaista laadunhallintajärjestelmää sovelletaan säännönmukaisesti kaikissa laitoksissa. Yritys pyrkii saamaan OHSAS 18001-sertifioinnin kaikille tuotantolaitoksilleen. Tähän mennessä 17 tuotantolaitosta (kaikkiaan 34) on sertifioitu. Elinkaarianalyysia suoritetaan ISO 14040- ja ISO 14044-standardien alla. Ahlstromin tärkein raaka-aine on puukuuti, jota yritys hankkii vastuullisilta toimittajilta. Ahlstromin vaatii kaikilta selluntoimittajilta kansainvälistä metsäsertifiointia (FSCTM tai PEFCTM), joka on kolmannen osapuolen varmentama. Ahlstrom on raportoinut CDP:lle vuodesta 2008 lähtien.

Yllättäen KONE on vertailuyrityksistä ainoa, joka ei ole sitoutunut Global Compact -aloitteeseen. Toisaalta yritys on edelläkävijä ISO- ja OHSAS-standardissa, koska yrityksen kaikki merkittävimmät tuotantolaitokset on sertifioitu yleisimmillä standardeilla. Vertailuyritykset raportoivat säännöllisesti CDP:lle.

KONE ja Metso on valittu CDP-listauksissa erillisiin indekseihin, joihin pääsevät vain parhaiten menestyneet yritykset. Metso ja Ahlstrom ovat wbcSD:n jäseniä ja ThyssenKrupp on mukana useassa muussa vastuullisuusjärjestössä. Huomiota kiinnittää myös Metson pääsy lukuisiin vastuullisen sijoittamisen indekseihin.

6.5 Näkökulma 5: Sisällön jatkuvuus ja lukujen esittäminen

KONEen yritysraportin ympäristöosio sisältää paljon numeerista tietoa, jossa raportoitavat taulukot ja graafit kattavat pääsääntöisesti kolme (3) kautta. Hiilijalanjalan laskentaan liittyen tarjotaan useita taulukoita, jotka kuvaavat yksityiskohtaisesti päästöjen lähteitä. Tiedon laatua parantaa se, että samat tiedot esitetään myös pylväsdiagrammina, jossa eri tekijöiden merkitys kokonaisuudelle tulee paremmin esille. Ympäristötiedot on myös koottu yhdelle sivulle ympäristötilinpäätöstä muistuttavaan muotoon. Tekstin sisällä esitetään muutosprosentteja ja vertailutiedot vuodelta 2011. Sosiaalisen vastuun graafeissa ei esitetä vertailutietoja eikä tekstissä esitetä 2011 lukuja vertailun parantamiseksi lukuun ottamatta koko työntekijämäärää, josta kerrotaan kehitys vuodesta 2010. Työturvallisuudesta paljastetaan saatujen vammojen määrä vuodesta 2006, mutta se on ainoa turvallisuutta kuvaava mittari. Taloudellisesta vastuusta taas löytyvät vertailutiedot niin tekstin sisältä kuin graafeista. KONEen vastuuraportissa sisällön jatkuvuudessa ja lukujen esittämisessä on eniten parannettavaa sosiaalisen vastuun puolella, kun taas ympäristövastuu on esitetään erittäin hyvin.

ThyssenKruppin Internet-sivujen yritysraportti sisältää taulukoita, joissa esitetään vertailuvuoden tiedot sekä prosentuaalinen muutos edellisestä raportointijaksosta. Henkilöstöosiossa ja ympäristötiedoissa annetaan vertailutiedot taulukoissa aina vuodesta 2008. Henkilöstön jakautumista kuvataan kattavasti eri näkökulmista, kuten liiketoiminta-alueittain, sukupuolittain ja maantieteellisesti alueittain, mutta vertailutietoja ei anneta. Toisaalta taas työturvallisuuteen liittyviä mittareja raportoidaan viiden (5) vuoden ajalta. Henkilöstöpolitiikka sisältää myös paljon esittelyjä yrityksen tarjoamista erilaisista ohjelmista, kuten harjoittelupaikoista, johdon koulutusohjelmista ja työnantajan tarjoamasta lasten päivähoidosta, ja niissä on mainittu osallistujien määrä. Vertailutietoja tai muutosprosentteja ei tarjota. Ympäristötiedoissa esitetään pylväsdiagrammit eri päästölajeista kolmen (3) vuoden jaksolta, mutta viimeisimmät tiedot kaudelta 2011/2012 on päivittämättä. Ympäristönsuojelun kustannuksista kerrotaan tarkasti viisi (5) kautta kokoavassa taulukossa. T&k-toiminnasta on raportoitu vain edeltävän kauden tiedot ja prosentuaalinen muutos. Sanalliset osiot eri innovaatioiden vaikutuksista sisältävät prosentuaalisen kulutuksen vähenemisen (energiänsäästön), mutta niissä ei ole kerrottu, miten laajasti teknologiaa hyödynnetään. Luvuissa esitettävää tietoa ja taulukoita vertailutietoineen on kaiken kaikkiaan melko vähän.

Metso tekee ainoana vertailuyrityksistä ympäristötilinpäätöksen, johon se kokoaa tiedot vuoden aikana kulutetuista materiaaleista, energiasta ja vedestä, päästöistä ilmakehään sekä kertyneistä jätteistä. Tiedot esitetään tarkasti eritellen esimerkiksi eri materiaalit, kuten kartonki, puu, paperi, muovi, liuotteet, maalit sekä rautapitoiset ja ei-rautapitoiset metallit omiksi kohdiksi. Vertailutiedot esitetään vuodesta 2008 lähtien. Lisäksi tietoja käsitellään pylväsdiagrammeina, jolloin muutokset pystytään havainnollistamaan selkeämmin. Eri liiketoimintasektoreiden välistä kulutusta kuvataan sektoridiagrammeina. Tekstissä tulevat esiin prosentuaaliset muutokset edeltävästä kaudesta. Raportissa selvitetään esimerkiksi, miksi ISO-sertifiointien määrä on lisääntynyt vuodesta 2011: Raportointijärjestelmät ovat kehittyneet ja sertifioinnin rajat ovat muuttuneet joissain maissa. Ympäristötilinpäätös osoittautui erittäin hyväksi keinoksi varmistaa ympäristölukujen sisällön jatkuvuus.

Henkilöstöosiossa avataan useita eri kehitysohjelmiä ja lähes kaikissa kohdissa esitetään myös ohjelmiin osallistuneiden prosentuaalinen määrä koko henkilöstöstä tai absoluuttinen lukumäärä vertailutietoineen. Osio sisältää runsaasti taulukoita, joissa lähestytään työntekijöitä eri näkökulmista. Taulukoissa esitetään muun muassa työntekijöiden koulutustausta ja ikäjakauma sekä liiketoimintasektoreittain että konsernitason ja useita sukupuolijakaumaa kuvaavia tietoja esimerkiksi maittain ja työn vaatavuustasoin. Perustietoa ovat työntekijöiden jakautuminen eri liiketoiminta-alueille ja tehtäviin, vaihtuvuusprosentti ja henkilöstömäärän kasvu alueittain. Metso antaa tiedot myös vakituisten ja määräaikaisten työntekijöiden määrästä sekä edellä mainittujen ryhmien sisällä päätoimisten ja osa-aikaisten välillä. Henkilöstöstä esitetään aina myös vertailutiedot, mikä helpottaa kehityksen arviointia. Työturvallisuudesta kertovassa tekstissä annetaan vertailutiedot. T&k-kulut esitetään pylväsdiagrammina vuodesta 2008 ja energiansäästötoimenpiteiden vaikutukset ilmoitetaan sekä prosentuaalisina että absoluuttisina määrinä. Hyväntekeväisyydestä ei anneta vertailutietoja, mutta summat mainitaan euromääräisinä ja prosentuaalisesti kuvaten kokonaissumman jakautumista eri kohteille. Metso asettaa tavoitteet osalle toimintapaikoista absoluuttisina ja osalle prosentuaalisina – toimintatavan syyksi selitetään se, että kaikille kohteille absoluuttiset tavoitteet eivät sovellu liiketoimintamallista johtuen. Vastuuosio sisältää erittäin paljon caseja, joissa kerrotaan Metson projekteista tuotekehittelyistä lasten koulutuksen tukemiseen.

Ahlstromin turvallisuuteen liittyvistä mittareista esitetään tiedot vuodesta 2008 (5 vuotta). Lisäksi selvitetään sanallisesti erittäin hyvin lukujen taustaa ja esitetään sekä absoluuttinen että prosentuaalinen muutos edellisvuodesta. Työntekijämäärä on jaoteltu eri aspektien mukaan sektoridiagrammeihin prosenttimääriä havainnollistavasti ja vertailutiedot löytyvät kahdelta edelliseltä vuodelta. Esille nostetaan ikäjakauma, koulutustaso ja maat. Naisten määrästä eri hallintoelimissä on oma taulukkonsa. Ympäristöosiossa esitetään päästöt niin veteen, ilmaan kuin maaperäänkin taulukoissa, jotka sisältävät vertailutiedot vuodesta 2008. Lisäksi kerrotaan puukuidun alkuperästä ja prosenttiosuudet sertifioidun kuidun määrä-

tä, mutta ei mainita vertailutietoja edelliseen vuoteen. Eri energiamuotojen käyttö esitetään yksityiskohtaisesti niin määrällisesti kuin prosentuaalisestikin ja esimerkiksi polttoaineiden osalta erotellaan hiili, öljy, kaasu, jäte ja muut polttoainelähteet. Yhteenvetona voidaan todeta, että Ahlstromin raportin sisällön jatkuvuus ja lukujen esittäminen on erittäin hyvällä tasolla.

Metso ja Ahlstrom raportoivat kattavimmin vertailutietoja ja raportointitipoikkeuksien ja -muutosten syitä. Metso antaa absoluuttisen muutoksen lisäksi lähes aina myös suhteellisen muutoksen. KONEen raportoinnin voidaan arvioida olevan lähes samalla tasolla lukuun ottamatta sosiaalisen vastuun näkökulmia, joista vertailutiedot usein puuttuvat. Metso julkaisee myös ympäristötilinpäätöksen, joka parantaa merkittävästi ympäristötiedon vertailtavuutta.

6.6 Näkökulma 6: Ulkoinen varmennus

Vertailuyrityksistä vain Metso ja Ahlstrom varmennuttavat vastuuraportin ulkopuolisella toimijalla. Varmenijan lausunto on vakiomuotoinen ja varmennuksissa noudatetaan ISAE 3000-standardia. Metso on varmennuttanut raporttinsa jo vuodesta 2010, kun taas Ahlstromille vuosi 2012 oli ensimmäinen kerta. ThyssenKrupp noudatti raportointikaudella vasta ensimmäistä kertaa GRI-viitekehystä, joten varmennus saattaa tulla ajankohtaiseksi myöhemmin. Ensimmäisiä raportointikierroksia voidaan pitää vielä harjoitteluna ja prosessien vakiintuessa resursseja ja kiinnostusta luulisi riittävän myös varmennukseen. KONEella koko yritys vastuuraportin varmentamista ei ole koettu tarpeelliseksi, vain ympäristöosio varmentetaan ulkopuolisella toimijalla. Varmennuksen koetaan vievän liikaa resursseja. Vastuuraporttia ja GRI-taulukkoa tarkastellaan kuitenkin yhdessä varmennuspalveluja tarjoavan tahon kanssa ja raportin taso käydään läpi yleisellä tasolla. KONEen raportointiprosesseja ja informaationtuottamisjärjestelmien validiteettia ja reliabiliteettia ei siten tarkasteta kuten varmennuksessa.

Taulukkoon 4 on koottu case-yritysten noudattamat sertifioinnit ja standardit, sisällön jatkuvuuden ja lukujen esittämisen pääkohdat sekä kerrottu raportin ulkoisesta varmennuttamisesta. Lisäksi taulukossa annetaan edellä mainittujen näkökulmien perusteella kehitysehdotuksia KONEelle.

Näkökulmat	Kone	ThyssenKrupp	Metso	Ahlstrom	Johtopäätökset Koneelle
Sertifioinnit ja standardit	<ul style="list-style-type: none"> • laajasti mukana ISO- ja OHSAS-standardeissa • CDP Leadership • saavuttanut useita energiatehokkuutta kuvaavia sertifiointeja 	<ul style="list-style-type: none"> • sitoutunut Global Compact -aloitteeseen • ISO-standardeita mainitaan vain 2 • CDP • yhteistyötä vastuullisuusjärjestöjen kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> • Global Compact • yleisimpien ISO-standardien käyttöaste vaihtelee • CDP Leadership • sitoutunut useaan kansainväliseen aloitteeseen • listattuna lukuisissa vastuullisen sijoittamisen indekseissä 	<ul style="list-style-type: none"> • Global Compact • pyrkimys saada yleisimmät ISO-sertifioinnit seuraavien vuosina kaikille tuotantolaitoksille • CDP • metsäsertifiointeja 	seuraavien sitoumusten/liittymisen selvittäminen: <ul style="list-style-type: none"> • Global Compact • vastuullisen sijoittamisen indeksit, kuten DJSI • vastuullisuusverkostot, kuten wbcSD tai FIBS
Sisällön jatkuvuus ja luvut	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristö vastuun tiedot koottu ympäristölinpäätöstä muistutetaan muotoon • raportissa käytetään erityyppisiä graafisen esittämisen keinoja • taloudellisesa vastuussa vertailutiedot löytyvät myös tekstin sisältä • sosiaalisen vastuun tiedoissa eniten parannettavaa 	<ul style="list-style-type: none"> • osassa graafeja tiedot sekä absoluuttisina määrinä että muutosprosentteina • sosiaalisen vastuun taulukoita runsaasti, tiedot 5 vuoden ajalta • ympäristö-osion tiedot puolestaan 3 vuodelta, viimeisimmät päivittämättä • kaikkiaan niukasti informaatiota 	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristölinpäätös • samoja tietoja käsitellään myös pylväsdiagrammeina, muutokset paremmin esille • prosentuaaliset muutokset esillä tekstissä • suurten muutosten syyt selitetty sanallisesti • tietoja käsitellään monesta näkökulmasta ja annetaan mahdollisuus kontekstin hahmottamiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen vastuun tietoja käsitelty monesta näkökulmasta • tiedot laajasti 5 vuoden ajalta niin ympäristöstä kuin sosiaalisestakin vastuusta • energiamuutosten osalta esitetty tiedot niin absoluuttisesta kuin prosentuaalisestakin käytöstä • lukijalle luodaan kontekstia ymmärtää luvut 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen vastuun mittareita raportoitava lisäksi • tietojen käsittely useasta toisistaan tukevasta näkökulmasta yhden mittarin sijaan • vertailutietojen esittäminen aina myös tekstin sisällä • kontekstin hahmottaminen lukijalle tarjoamalla sekä absoluuttisia että prosentuaalisia lukuja
Ulkoisen varmennus	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristöosio 	<ul style="list-style-type: none"> • ei kerrota varmennuksen laajuutta 	<ul style="list-style-type: none"> • koko raportti 	<ul style="list-style-type: none"> • koko raportti 	<ul style="list-style-type: none"> • koko raportin varmennuksen harkinta

TAULUKKO 4 Case-yritysten vertailu standardien, jatkuvuuden ja varmennuksen osalta.

7 VASTUURAPORTOINNIN KÄYTÄNNÖT KONEELLA JA VASTUURAPORTOINNIN TULEVAISUUS

Tässä luvussa tuodaan esille haastattelujen avulla kerättyä tietoa KONEen vastuuraportoinnin käytännöistä ja vastuullisuuden eri osa-alueiden painopisteistä. Lisäksi kerrotaan haastatteluihin perustuen suomalaisissa yrityksissä vallitsevasta vastuuraportoinnin kulttuurista ja asenteista yleisellä tasolla sekä hahmotellaan vastuuraportoinnin tulevaisuutta.

7.1 Yritysvastuuraportoinnin käytännöt

Vastuuraportoinnin keskeisin tavoite KONEella on antaa tietoa laajalle sidosryhmäjoukolle, kuten omille työntekijöille, asiakkaille, alihankkijoille, osakkeenomistajille, analyytikoille ja yhteiskunnalle. Vastuuraportti nähdään tärkeänä työvälineenä yrityksen läpinäkyvyyttä edistävässä toiminnassa ja hyvän yrityskansalaisuuden velvollisuuksien täytäntöönpanossa. Siinä kootaan yhteen yrityksessä tehty työ kestävän kehityksen edistämiseksi ympäri maailmaa. Kuvainnollisesti vastuuraportointia luonnehditaan yrityksen "sisäiseksi selkärangaksi", jolla tarkoitetaan kerran vuodessa vastuuraportin muodossa tehtävää yhteenvetoa yrityksen kehityksestä. Yrityksen sisäiset ohjelmat ja tavoitteet laaditaan taulukoiden ja kuvioiden muotoon, kootaan onnistumisia ja epäonnistumisia sekä selitetään niiden syyt. Merkittävänä osa-alueena on myös maailman muutoksen pohdinta megatrendien muodossa ja KONEen suhtautuminen ja reagointi muutoksiin. Kiinnostus vastuulliseen sijoittamiseen kasvaa jatkuvasti, minkä vuoksi yrityksen aineettomia tekijöitä painotetaan enemmän ja yritysvastuuraportin painoarvon tiedonlähteenä uskotaan kasvavan. Vastuuraportin kautta saadaan myös palautetta omasta toiminnasta, sillä jos yritys ei viesti asioita ulospäin niin sidosryhmät eivät välttämättä osaa kertoa, missä on parannettavaa. Lisäksi vastuuraportti tarjoaa lähtökohdat benchmarkingille.

Yleisesti suomalaisten organisaatioiden vastuuraportoinnin motiivit voidaan jakaa kolmeen tekijään: Ensinnäkin valtio-omisteisille yrityksille vastuuraportointi on ollut pakollista vuodesta 2006 lähtien. Toiseksi asiakas- tai kilpailijapaine johtaa raportoinnin aloittamiseen. Kolmanneksi vastuuraportointi on osalle yrityksistä olennainen osa sisäistä yritys vastuutyötä ja keino kertoa tästä työstä. Erityisesti suur- ja pörssiyrityksissä vastuuraportointi on jo vakiinnuttanut asemansa. Vastuuraportteja vaativat ennen kaikkea sijoittajat, analyytikot, B2B-asiakkaat, kansalaisjärjestöt ja tutkijat. Monille suuremmille yrityksille vastuuraportointi on myös brändinhallinnan keino, kuten FIBS:in yhteiskuntavastuun asiantuntija toteaa:

”Se on sellanen hygieniatekijä. Se, että kuinka niitä luetaan ja mikä niiden sisältö on ei ole niinkään... Mutta se, jos sä et yritys vastuusta raportoi, herättää automaattisesti kysymyksen, miksi näiden asioiden eteen ei ole tehty mitään?”

KONEen vastuuraportointiin liittyvät haasteet vaihtelevat jonkin verran vastuualoittain, mutta päälimmäiseksi nousevat olennaisuuden hahmottamiseen ja tiedonkeruuseen liittyvät prosessit. Olennaisuuden osalta pohditaan etenkin raportin laajuutta ja laajuuden mukanaan tuomaa lisäarvoa; onko tarpeen avata suurta määrää yksityiskohtia ja miten asiat pystytään kertomaan tiivistetysti niin, että annetaan kuitenkin oikea ja riittävä kuva usein monimutkaisista prosesseista? Raportin rajaus on loppujen lopuksi ”linjanveto”, jota on ohjannut sisäinen tarkastelu ja olennaisuusmatriisin kanssa tehty työ. Yritysvastuuraportin rajauksessa on tehty kompromisseja ja osa tiedoista on raportoitu Internetissä. Tiedonkeruu varsinkin henkilöstö- ja ympäristöpuolella on ennen laajaa softapohjaisiin järjestelmiin siirtymistä aiheuttanut paljon manuaalista työtä. Lisäksi tiedon kattavuudessa ja tiedon laadussa on edelleen kehittämistä. Henkilöstöjohtaja selventää tilannetta ja yrityksen varovaisuutta raportoinnin suhteen:

”Kun meillä ei aiemmin ollut (softapohjaista järjestelmää), niin joidenkin tietojen kerääminen vaati valtavasti työtä, niinku käsityötä. --- Mut aina, kun lähdetään hakemaan manuaalisesti jotain dataa niin sen luotettavuus on sitten semmosta... Kun jotain printataan niin sen pitäisi olla täysin luotettavaa, solidia dataa. Ja jos itsellä on sellainen tunne, että onko tämä nyt aivan varmasti kahden prosenttiyksikön tarkkuudella niin semmosta ei halua julkaista.”

Ympäristöosiossa haasteena on myös alan nopea kehitys, jossa pysytään mukana benchmarkingin, konsulttiavun ja oman asiantuntijuuden turvin. Tulevaisuudessa resursseja vaativat materiaalivirtojen ja niiden aiheuttamien vaikutusten kerääminen ja raportointi. Kaiken kaikkiaan tiedon keräykseen, konsolidointiin ja analysointiin kuluva aika ja henkilöresurssit aiheuttavat haasteita. Taloudellisen vastuun puolelta esiin nousee raportin kohderyhmien välinen tasapainottelu, sillä eri tahojen intressit ja mielenkiinnon kohteet vaihtelevat. Raportoinnin varovaisuutta kommentoidaan muun muassa rajan pitämisenä siihen, mitä tietoa kilpailijoille pääsee esimerkiksi omasta kehitystyöstä sijoittajien kautta. Lisäksi koko organisaatiossa halutaan olla varmoja julkaistavien tietojen tarkkuudesta ja virhemarginaaleista eikä kattavuudeltaan rajoittunutta tietoa julkaista. KONEella tiedostetaan, että varovaisuuden periaatetta noudatetaan tarkemmin kuin keskimäärin muissa yrityksissä.

Laajemmalti yrityskentältä kantautuvat haasteet noudattelevat pitkälti KONEenkin kohtaamia ongelmia, vaikka haasteet ovatkin yrityskohtaisia. Erityisesti vastuuraportointia aloittelevien yritysten haasteena ovat liiketoiminnan kannalta olennaisten tekijöiden ja GRI-indikaattorien hahmottaminen, jotta yritykset eivät raportoisi ensisijaisesti helpoiten saatavilla olevia indikaattoreita. Suuremmat yritykset puolestaan painivat raportoinnin valtavan laajuuden kanssa, sillä eri raportointiohjeistukset vaativat erilaista tietoa eikä dataa välttämättä saada olemassa

olevista järjestelmistä. Yleisesti tiedonkeruujärjestelmät eivät ole vielä tarpeeksi kehittyneitä, jolloin tietoa joudutaan keräämään ja kokoamaan manuaalisesti.

KONEen vastuuraportin selkeys painottuu nykyisen vastuuraportin vahvuutena jokaisessa haastattelussa. Raportin selkeyteen vaikuttavia tekijöitä on useita: Muutama vuosi sitten suoritettu kokonaisvaltainen vastuuraportin rajausta ja tiivistäminen, raportin rakentuminen megatrendien varaan ja linjanveto, että jo kertaalleen esimerkiksi tilinpäätöksessä esitettyjä tietoja ei laajamittaisesti toisteta vastuuraportissa. Selkeyden taustalla nähdään keskittyminen olennaisiin tekijöihin, vaikka hyvää työtä jääkin raportoimatta tiukan rajauksen takia. Erityishuomiota saa ympäristöosio, jossa annetaan kattava kuvaus yrityksen ympäristötekijöistä, ja se, miten osiosta välittyy, että ympäristöystävällisyys on tärkeä tavoite. Ympäristöjohtaja kommentoi raportin selkeyttä:

”Meidän toimialalla verrattuna isoihin globaaleihin yrityksiin on kuitenkin suhteellisen helppo määrittää, mikä on olennaista. Mutta siihen helppouteen ei saa tuudittautua mitenkään, silti pitää katsoa, mitä maailmalla tapahtuu ja mitkä painotukset sinne tulee jatkossa vahvemmin. --- (Raportissa) kerrotaan meille vakiintuneista asioista ja missä on selkeä linkki meidän ympäristöohjelmaan. Ja sitten tietysti miten tavoitteisiin on päästy, mitä tavoitteita on ollut ja millaisia haasteita siellä on matkan varrella ollut. Puhutaan meidän palveluliiketoiminnasta, meidän tuotteista ja KONEesta kokonaisuudessaan. Pyritään puhumaan niistä globaalissa mittakaavassa ja antamaan lokaaleja esimerkkejä niin Euroopasta, Aasiasta kuin Amerikastakin.”

Yritysvastuuraporttia pyritään kehittämään KONEella joka vuosi. Tällä hetkellä suurimmat kehityskohteet löytyvät graafisesta esityskyvystä ja GRI:n indikaattori-puolelta. Indikaattoreita pitäisi raportoida lisää erityisesti sosiaalisen vastuun osalta jo GRI:n uudistustakin silmällä pitäen. Sosiaalisen vastuun tietojärjestelmien kehittyessä tullaan jatkossa saamaan parempaa trendidataa, jolloin numeerisen tiedon ja sitä kautta indikaattorien raportointi helpottuu. Ympäristöpuolella kehitettävää löytyy grafiikasta ja kuvista, sillä spesifioitujen ja samalla ymmärrettävien kuvien löytäminen esimerkiksi energiatehokkuudesta on haastavaa. Taloudellisen vastuun puolella vastuuraportti pyritään suunnittelemaan vuosittain ”out of the box” eli nollatilanteesta, sillä omistajilta tai sijoittajilta ei ole tullut palautetta, jonka perusteella selkeitä kehityskohteita pystyttäisiin nimeämään. Sijoittajat lukevat edelleen ensisijaisesti tilinpäätöstä ja kvartaaliraportteja, mutta yritys vastuusta kuitenkin keskustellaan paljon. Sijoittajakeskustelussa useimmiten esille nousevat aiheet ovat ympäristöasiat ja globaalisti sovellettava code of conduct. Yrityksen sisällä keskustelua herättävät edelleen koko raportin olennaisuuteen ja rajaukseen liittyvät näkökulmat: Kenelle raporttia tehdään? Mitkä asiat ovat kohderyhmälle relevantteja? Millä tarkkuudella tietoja vaaditaan? Luetaanko Internetissä julkais-tavia vastuullisuustietoja?

KONE tekee vastuuraportointia GRI-ohjeiston B-tasolla eikä raportoinnin laajuuteen ole lähitulevaisuudessa odotettavissa suuria muutoksia. Ympäristöraportoinnissa on ensisijaisesti sovellettu CDP-ohjeistusta. Raportointia tehdään olennaisuuden ehdoilla sidosryhmälähtöisesti eli pyritään hahmottamaan sekä yrityk-selle että sidosryhmille tärkeät asiat, joista halutaan viestiä ja joista sidosryhmät

haluavat lisätietoa. Yrityksessä on eriäviä näkökulmia siitä, mihin suuntaan raportointia viedään pidemmällä aikavälillä, vaikka vastuuraportoinnin myönnetäänkin tulleen jäädäkseen. Global Compact -aloitteeseen ja Dow Jones Sustainability -indeksiin liittymiset ovat toiveissa, mutta toisaalla niiden kautta tulevaa lisäarvoa ei nähdä resurssiuhrauksen arvoisena. Sijoittajasuhdejohtaja kertoo indekseihin liittyneistä keskusteluista ja pohdinnasta:

”Mä oon jutellut aika monien vastuullisen sijoittamisen ihmisten kanssa, miten he näkee, olisko tämmöissä indekseissä hyvä olla mukana. Toistaiseksi kukaan ei ole mulle sanonut, että se indeksiin kuuluminen olis itseisarvo. Mä sanoisin, että meillä on ehkä siinä mielessä onnellinen tilanne, että meillä on aika paljon tehty näiden vastuullisuusasioiden ympäriltä. --- Tietyllä tapaa meidät ehkä mielletään jo vastuullisesti toimivaksi yritykseksi niin siinä mielessä meidän ei ehkä tarvitse hakea lisäpotkua niiden indeksien kautta.”

Keskusteluissa ilmenee myös kriittinen mielipide, jonka mukaan yritysten vastuullisuudesta on tehty uusi teollisuudenala, jossa pyritään myymään mahdollisimman paljon asiantuntijapalveluja. Eri indekseihin tai ohjeistoihin liittymistä ei nähdä itseisarvona ja siten niiden tuoma lisäarvo suhteessa vaadittaviin resursseihin on kyseenalaistettu. KONEella seurataan aktiivisesti raportoinnin viitekehysten kehitystä ja reagoidaan tarpeen tullen. Esimerkiksi G4-ohjeistoa odotetaan julkaittavaksi ja suunnittelutyö sen vaatimusten täyttämiseksi aloitetaan todennäköisesti tulevana kesänä.

KONEella ei ole lähdetty kehittämään toimintaa erilaisten järjestelmästandardien ja sertifiointien kautta. Standardit ja sertifikaatit koetaan saavutetuiksi jatkuvan parantamisen ideologian sisältävän organisaatiokulttuurin avulla. Ympäristöjohtaja kuvailee jatkuvan parantamisen kulttuurin ja standardien saavuttamisen yhteyttä näin:

”Se tapa, joka meillä organisaatiossa on, että asetetaan tavoitteita ja systemaattisesti mennään niihin tavoitteisiin ja ollaan samalla innovatiivisia, fiksuja, kekseliäitä ja osataan optimoida asioita. Nämä kaikki on siellä organisaation selkärangassa ja siitä systemaattisesti aikakellon kanssa viedään eteenpäin ja ne sit täyttää standardien vaatimukset. Elikkä ei me siellä niiden standardien kanssa puljata päivittäin vaan me mennään prosessien mukaisesti ja katsotaan, et prosessit täyttää standardit.”

Yritykselle on myönnetty perinteiset ISO 14000, ISO 9001 ja OHSAS 18001-sertifiointit ja se noudattaa ISO 50001 energianhallintajärjestelmästandardia. Lisäksi tuotannossa hyödynnetään kokonaistehokkuuteen tähtääviä Lean- ja Six Sigma-metodeja, t&k:ssa elinkaarianalyysiin ja ympäristöselostuksiin liittyviä ISO-standardia sekä energiatehokkuuden CDE-standardia. Turvallisuuspuolelta ovat käytössä muun muassa CE-merkinnät ja 5S. Standardien ja sertifiointien valtava määrä koetaan osittain harhaanjohtavaksi ja niihin ollaan kiinnitetty huomiota lähinnä ympäristöpuolella. Esimerkiksi sosiaalisessa vastuussa sidosryhmiltä tulleet kysymykset ovat liittyneet aina itse aiheen sisältöön eikä standardien käyttöön, joten niille ei ole nähty tarvetta. Ajoittain nousee esiin ajatus, että standardit vievät huomiota ja aikaa itse vastuullisuuden eteen tehtävältä työltä. Standardien ja serti-

fiointien tuoma lisäarvo kytkeytyy kuitenkin asiakkailta tulevaan arvostukseen. Yrityksen laajalla markkina-alueella standardit kuuluvat usein asiakaspinnan vaatimuksiin ja niitä arvostetaan suuresti. Lisäksi ne ohjaavat oman toiminnan kehittämistä.

Globaalisti GRI-ohjeiston ja ISO 26000 koetaan helpottavan yritysvastuun kokonaisuuden hahmottamista, kun taas AA1000 auttaa sidosryhmien tunnistamisessa ja osallistamisessa. AA1000-standardi on vielä Suomessa ja ylipäätään Skandinaviassa melko vähän käytetty, mutta anglosaksisissa maissa hyvin suosittu, sillä se sisältää ohjeistuksen olennaisuusanalyysin suorittamiseksi. ISO 9001 (68 %) ja ISO 14000 (66 %) puolestaan ovat todella suosittuja suomalaisten yritysten keskuudessa (FIBS 2013). ISO-standardien suosio nähdään positiivisena, koska standardien kieli on samanlaista ja siten kynnyksien uusien standardien saattamiseksi osaksi prosesseja standardeihin tottuneissa yrityksissä helpottuu. Standardien ja sertifiointien tuoma lisäarvo korostuu B2B-toiminnassa, koska alihankkijoilta vaaditaan usein näyttöä standardien soveltamisesta. Lisäksi asiakkailta tulee vaatimuksia myös kuluttajamarkkinoilla. Toisaalta yritys voi saada standardeista merkittävää kilpailuetua, mikäli muut toimialan yritykset eivät käytä niitä. Laajemmasta näkökulmasta standardit mahdollistavat yritysten vertailun ja jopa helpottavat yritysten omaa vastuullisuustyötä, sillä osassa aloitteista esimerkiksi tehdasauditoinnit suoritetaan ulkopuolisen tahon toimesta ja siten vähennetään yritysten oman seurannan tarvetta.

KONEen vastuuraportin ympäristöosio on ulkoisesti varmennettu, mutta koko raportin varmennukseen ei ole vielä nähty tarvetta. Ympäristödatan varmennuksen suurin hyöty on ollut siirtyminen excel-pohjaisesta järjestelmästä softapohjaiseen systeemiin ja varmuuden saaminen siitä, että muutos on tehty oikein ja järjestelmä tuottaa luotettavat tulokset. Lisäksi varmennus tuo ulkopuolisen näkökulman raportoinnin kehittämisprosessiin. Myös ympäristöosion raportoinnin uskottavuuden nähdään parantuneen, sillä varmennuksen jälkeen voidaan olla varmoja siitä, että raportointi tapahtuu ohjeiden mukaan, on luotettavaa, systemaattista, rajattu oikein ja että maaorganisaatioista raportoivat ovat asiantuntijoita. Koko raportin ulkoiseen varmennukseen suhtaudutaan KONEella melko epäilevästi. Nykytilanteessa varmennus ei toisi riittävästi lisäarvoa, mutta mikäli sitä aletaan sidosryhmien taholta vaatia, on se tehtävä. Lisäksi pohdinnan alla on G4-ohjeistoon siirtyminen ja ulkoisen varmennuksen asema kyseisessä prosessissa, sillä varmennuksen avulla varmistuttaisiin siitä, että uusi ohjeisto on ymmärretty ja saatettu käytäntöön oikein.

KONEellakin esille tulleet näkökulmat ovat yleisiä suomalaisten yritysten suhtautumisessa ulkoiseen varmennukseen. Hyöty-haitta-suhteen arvioinnista nousevien melko korkeiden kustannusten ja toisaalta varmennuksesta saatavan lisäarvon punnitseminen on keskeisellä sijalla. Ulkoisesta varmennuksesta saadaan lähinnä sisäinen varmuus, että prosessit ovat kunnossa, sillä asiat eivät ole sellaisia, missä tiedon vääristelystä olisi erityistä hyötyä. Paine varmennukseen tulee yrityksen sisältä, ei sidosryhmiltä, koska prosessien hyvän hallintotavan mukaisesti tie-

dot pitäisi varmennuttaa ulkopuolisella taholla. Se on joillekin yrityksille myös uskottavuuskysymys, sillä vastuuraportit halutaan samalle viivalle tilintarkastettujen tilinpäätösten kanssa.

7.2 Raportoinnin tulevaisuus ja uudet ohjeistot

Vastuuraportoinnin tulevaisuus näyttää valoisalta, mutta tällä hetkellä sisältövaatimuksiltaan melko sekavalta. Kentällä on paikoin rinnakkaisia ja kilpailevia aloitteita ja uusia kehitetään jatkuvasti. Yhteisenä toiveena olisi, että raportoinnin kenttää yhdenmukaistettaisiin ja kaikki alkaisivat raportoida samojen käytäntöjen mukaisesti. Nykyisellään GRI on suurin ohjeisto, jonka mukaan raportoidaan, ja se tulee vahvistamaan asemaansa vielä tulevina vuosina. Toisaalta G4-ohjeiston pelättään johtavan jopa raportoinnista luopumiseen, sillä raportointivaatimusten uskotaan uuden version myötä kasvavan. Lisäksi Euroopan unioni ajaa omaa ohjeistustaan. Myös integroitu raportointi kasvattaa hiljalleen suosiotaan. On ennustettu, että erillisten vastuuraporttien aika tulee vähitellen olemaan ohitse ja vastuullisuudesta aletaan raportoida vuosikertomuksen yhteydessä.

G4-ohjeiston suurin muutos nykyisiin vastuuraportoinnin käytäntöihin on arvoketjuajattelun jalkauttaminen. Arvoketjuajattelun mukaan koko yrityksen arvoketju on analyysin pohjana ja vastuullisuutta arvioidaan koko arvoketjun näkökulmasta. Haasteena tuleekin olemaan arvoketjun määrittely ja rajaus. Lisäksi indikaattorimäärä todennäköisesti kasvaa, mutta vastapainona olennaisuusanalyysi vahvistuu, jolloin raportoidaan vain liiketoiminnan kannalta olennaiset indikaattorit. Raportointitasot poistuvat, mikä on otettu yrityksissä hyvin vastaan, koska siten olennaisuusanalyysin kautta päästään paremmin kuvailemaan omalle liiketoiminnalle tärkeitä indikaattoreita ja raportoimaan niistä. Ennen raportoinnissa saatettiin päätyä indikaattoreihin, joihin oli helpoin löytää tietoa eivätkä ne välttämättä olleet toiminnan kannalta relevantteja. Yrityksissä uuteen ohjeistoon suhtaudutaan odottavaisin mielin, mutta huolena on ollut vaatimusten ja työmäärän lisääntyminen, sillä vastuuraportointia tehdään melko pienillä resursseilla. FIBS yritysvastuuverkostosta kommentoidaan:

”Kaikki ketkä mä oon tavannut ja pöydissä keskustelua käyty, niin paljon kysymyksiä liittyy siihen, miten paljon tulee lisää vaatimuksia ja raportointityötä. Yritykset pohtivat, että miten me tämä hanskataan ja onko mahdollisuuksia ollenkaan. Jossain tapauksissa se (raportoinnin lisääntyminen) voi olla siltä työltä pois.”

Muiden uusien ohjeistojen ja standardien kohdalla vallitsee vielä suurempi epätie-toisuus. Euroopan unionin kannanotto näyttää pakottavan lähes kaikki yritykset raportoimaan vastuullisuudesta, mutta raportoinnin mallia ei ole vielä määritelty. Integroidun raportoinnin ohjeistuksen kehitystyö on jäljessä aikataulustaan, joten siitä on vielä hyvin niukasti tietoa. GRI ja IIRC toimivat kuitenkin yhteistyössä ei-

vätkä raportointiohjeistukset sulje pois toisiaan. Vuonna 2011 julkaistu ISO 26000 Yhteiskuntavastuuopas ei saanut Suomessa laajaa kannatusta, mutta esimerkiksi Ruotsissa standardin noudattamista vaaditaan hankintapoliitikoissa, jotta yritys saa osallistua tarjouskilpailuihin. Suomessa ISO:a hyödynnetään eniten tukidokumenttina, sillä se sisältää yritys vastuun 7 ydinaluetta, jotka yrityksen tulisi huomioida vastuullisessa toiminnassa. ISO 26000 tarjoaa ennen kaikkea viitekehyksen toiminnan kehittämiseksi. Standardin ydinalueet eivät suoraan vastaa GRI:n indikaattoreita, mutta tietojen selvittäminen helpottaa huomattavasti GRI-raportointia. Se onkin herättänyt eniten kiinnostusta pk-yrityksissä, jotka vasta aloittelevat vastuuraportointia. Epätietoisuus vastuuraportoinnin tulevaisuudesta - mikä on tarkoituksenmukaista, kannattavaa, palvelisi sidosryhmiä ja yritysten keskinäistä vertailtavuutta - heijastuu myös kentältä yrityksiltä tulevissa kysymyksissä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuus

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten yritys vastuuraportoinnin vertailtavuutta voidaan parantaa. Käytännön tasolla tavoite merkitsi yritys vastuuraportoinnin vertailukelpoisuutta parantavien tekijöiden hahmottamista. Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuus on monen tekijän summa. Lähtökohtaisesti sen arviointiin vaikuttaa niin lukijan tausta kuin raportoivan yrityksen raportoinnin tavoitteet: Ulkoisen varmennuksen asiantuntija, yrityksen vastuullisuudesta kiinnostunut kansalainen kuin vastuullisen sijoittamisen yksikön analyytikkokin lukevat vastuuraportteja eri näkökulmista ja hakevat niistä tietoa itselleen tärkeistä asioista. Toisaalta yrityksen vastuuraportoinnille asettamat tavoitteet määrittävät pitkälti raportoinnin tyyliä, sillä täydellistä läpinäkyvyyttä tavoittelevat yritykset tarjoavat valtavan määrän yksityiskohtaista tietoa verrattuna kompaktiin, yritys vastuutyön keskeisimmät tulokset kokoavaan raportointimuotoon. Raportointiteoriat ohjaavat yrityksen tavoitteiden arviointia ja sidosryhmäteorian piirteitä noudattavan raportoinnin voidaan todeta tarjoavan tukevimmän pohjan vertailukelpoisuudelle. Yritysten aktiivisuus ja raportoinnin painopisteet riippuvat pitkälti siitä, kenelle raportointia tehdään ja kenen intressejä pyritään ajamaan.

Yritykset sitoutuvat mielellään erilaisiin kansainvälisiin vastuullisen liiketoiminnan aloitteisiin, jotka luovat pelisääntöjä vapaaehtoisuuteen perustuvalla alalla. YK:n Global Compact on laajimmalle levinnyt sitoumustyyppinen aloite, johon sitoutuminen takaa yhdenlaisen vertailukohdan, sillä yritykset lupautuvat noudattamaan kaikille yhteisiä yleismaailmallisia periaatteita riippumatta yrityksen sijaintipaikasta. Sitoutuminen kansainvälisten aloitteisiin vahvistaa mielikuvaa yrityksestä vastuullisena toimijana, sillä aloitteet tunnustetaan ympäri maailmaa. Aloitteiden ulkopuolelle jättäytyminen saattaa puolestaan herättää ihmetystä, sillä niitä pidetään keinona osoittaa yrityksen vastuullisuus yleisellä tasolla. Aloitteet ohjaavat vastuuraportointia, sillä luovathan ne pohjan itse vastuullisuustyölle.

Aloitteisiin perustuvat vastuuraportoinnin viitekehykset ja raportointiohjeistot ovat keskeisimpiä vastuuraportoinnin vertailukelpoisuutta takaavia tekijöitä. Saman ohjeiston mukaan raportoivia yrityksiä voidaan vertailla helpoiten, koska raportointiohjeisto vaatii kaikilta samojen periaatteiden noudattamista. Tällä hetkellä GRI-ohjeisto on johtava raportointiviitekehys. Yritysten valittavana on kuitenkin useita eri ohjeistoja, joita voidaan käyttää sekä ainoana viitekehyksenä että GRI-raportointia tukevana järjestelmänä. Esimerkiksi AA1000-standardin käyttö helpottaa olennaisesti sidosryhmiä koskevaa raportointia, koska GRI:n vaatimat tiedot on kerätty valmiiksi toisen järjestelmän puitteissa. Eri ohjeistuksia noudattavien yritysten vertailu ei aiheuta suuria hankaluuksia, sillä käytännössä yrityksiltä odotetaan samoja tietoja, mutta hieman eri muodossa. GRI-ohjeiston vaatimusten

ja soveltuville osin toimialakohtaisten liitteiden mukainen mahdollisimman kattava raportointi luo kuitenkin laajuudeltaan parhaat lähtökohdat yritysten keskinäiselle vertailulle. GRI:n periaatteita soveltava raportointi takaa sen, että vastuullisuuden eri osa-alueita käsitellään monipuolisesti, riskeistä puhutaan avoimesti ja yrityksen todelliset teot vastuullisuuden edistämiseksi nostetaan esiin oikeassa mittakaavassa.

GRI-raportoinnin sisällönmäärittelyä ohjaavat olennaisuuden, sidosryhmätoiminnan, kestävän kehityksen viitekehysten ja kattavuuden periaatteet. Raportoinnin sisällön voidaan olettaa vastaavan yritys vastuun keskeisimpiä osa-alueita, mikäli yritys ottaa periaatteet suunnittelutyössä tarkasti huomioon. Yrityksillä on parannettavaa erityisesti olennaisuuden piiriin kuuluvassa riskitekijöiden analysoinnissa, sillä ne vaikuttavat yrityksen tulevaisuudenkuvan hahmottamiseen. Sidosryhmätoiminnan vertailukelpoisuutta keskeisesti parantava tekijä on sidosryhmätaulukko, jossa kootaan yrityksen tärkeimpinä pitämät sidosryhmät ja niiden hyväksi tehty toiminta. Kestävän kehityksen viitekehys puolestaan vaatii, että yritykset raportoivat kaikista vastuunäkökulmista astetta laajemmassa mittakaavassa suhteessa kestävän kehityksen tavoitteisiin ja mittareihin. Raportoinnin kattavuudella viitataan raportoinnin rajaukseen niin toimitus- ja jakeluketjun kuin määräysvallassa olevien yritysten osalta, laajuuteen suhteessa yhteiskuntavastuuteemojen käsittelyyn ja muiden sisältöperiaatteiden toteuttamiseen sekä aikaan raportointijakson tapahtumien käsittelyn suhteen.

Laadunmäärittelyä ohjaavat periaatteet ovat tasapuolisuus, vertailukelpoisuus, täsmällisyys, oikea-aikaisuus, selkeys ja luotettavuus. Laatuperiaatteet määrittelevät tiedon tarkoituksenmukaista esitystapaa. Tasapuolisuudessa on keskeistä, että organisaation sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia tarkastellaan niin, että kehityskaari voidaan havainnoida. Vertailukelpoisuutta parantavia tekijöitä ovat kattava laskentamenetelmien ja poikkeusten selostaminen sekä vertailutietojen antaminen vuositason useamman vuoden ajalta. Tiedon täsmällisyyden vertailukelpoisuuteen keskeisesti vaikuttava tekijä on datankeruujärjestelmien kattavuus eli kuinka suuri osa yrityksen toimipaikoista raportoi järjestelmien kautta. Oikea-aikaisuuden periaatteessa on olennaista raportin aikajänne eli tiedonkeruun ja julkaisun välinen aika, koska pitkällä aikajänteellä julkaistavat tiedot ovat vanhentuneita. Raportteja selkeys vaatii tietojen esittämistä ymmärrettävässä muodossa niin, että tiedot ovat helposti löydettävissä. Yritykset voivat helposti parantaa raportin luotettavuutta avaamalla raportoinnin rajauksen ja laajuuden määrittelyn periaatteet sekä teettämällä ulkoisen varmennuksen.

Erilaisten sertifiointien ja standardien noudattaminen tekee yritykset vertailukelpoiksi sertifiointien kattamalla alueella. On olemassa laajoja yleisstandardeja ja toisaalta pientä osa-aluetta sääteleviä erityisalojen standardeja. Yritykset pohtivat jatkuvasti standardien tuomaa lisäarvoa ja tekevät päätökset sertifiointien tavoittelusta standardikohtaisesti. Yleisstandardit, kuten ISO 9001, ISO 14001 ja OHSAS 18001, takaavat yrityksen eettisen toiminnan laajalla kentällä, ja tunnettavuutensa vuoksi ne toimivat myös globaalisti yrityksen apuna, sillä asiakkaat kysele-

vät niitä. Standardien noudattaminen takaa tietyn toiminnan tason, parantaa sertifioidun osa-alueen läpinäkyvyyttä ja varmentaa prosessilähtöisesti käytäntöjen toimivuutta. CDP:lle raportointi tarjoaa puolestaan tietoa niin yrityksen omista kasvihuonepäästöistä kuin niiden määrästä suhteessa muiden yritysten päästöihin. Vastuullisen sijoittamisen indekseissä lopulta laitetaan yritykset paremmuusjärjestykseen. Standardeihin ja indekseihin liittyminen ei palvele pelkästään yritysten paremmuusjärjestyksestä kiinnostuneita, vaan ne auttavat yrityksiä itse kehittämään omaa työtään ja siitä raportointia, kun ne saavat selkeän ulkopuolisen vertailukohdan.

Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuuden sinetöi raportin ulkoinen varmennus. Varmennuksessa raportoinnin takana olevat tiedonkeruujärjestelmät ja -prosessit avataan, jotta voidaan saada varmuus, että järjestelmät antavat olennaisilta osin oikeita tuloksia. Varmennus parantaa erityisesti yrityksen raportoinnin reliabiliteettia ja läpinäkyvyyttä, koska yrityksen on avattava prosessinsa ulkopuoliselle toimijalle.

Vastuuraportoinnin tulevaisuuden näkymät selkenevät todennäköisesti muutaman seuraavan vuoden aikana. Tällä hetkellä raportointiohjeistukset ovat käymistilassa ja niin GRI 4-ohjeistoon kuin EU:n kannanoton täytäntöönpanoonkin on siirtymäaikaa monta vuotta. Kiinnostusta herättää myös GRI:n ja IIRC:n yhteinen hanke integroidun raportoinnin ohjeiston kehittämiseksi, jonka julkaisu on jo huomattavasti suunniteltua aikataulua jäljessä. Yrityskentällä vallitsee epätietoisuus raportoinnin tulevasta muodosta, mikä pahimmillaan jarruttaa nykyisen raportoinnin kehittämistä. On kuitenkin selvää, että raportointivaatimuksia tulee lisää ja samalla työmäärä kasvaa. Raportointi syvenee, ja yritysten kannattaisi mieluummin jo aloittaa valmistelut ja prosessien kehitystyö kuin tyytyä nykyisiin järjestelmiin, kunnes uudet vaatimukset ovat saatavilla. Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuuden kehittäminen on olennainen osa työtä, koska samalla raportoinnin laajuus ja kattavuus syvenee.

8.2 KONE Oyj:n vastuuraportoinnin kehittäminen

Tutkimuksen toinen tavoite oli tuoda tutkimus kehittämistutkimuksen avulla käytäntöön ja antaa kirjallisuuden, ensimmäisen osion tulosten ja haastattelujen perusteella KONE Oyj:lle vastuuraportoinnin kehitysehdotuksia. KONEen raportin erikoisuus ja hallitseva piirre on tarinallinen esitystapa, joka ei perustu perinteisesti kolmen pilarin varaan, vaan rakentuu megatrendeille. Esitystapa tuo raportin lähemmäksi lukijaa, mutta ei ole suotuisa GRI-indikaattorien täyttämisen kannalta. Yrityksen onkin jatkossa pystyttävä sisällyttämään tarinaan paremmin myös GRI:n vaatimat tiedot, koska vaadittavia kriteerejä kuitenkin seurataan aktiivisesti yrityksen sisällä.

Yritysten vastuuraporttien benchmarkkaus helpotti KONEen raportin vahvuuksien ja heikkouksien hahmottamista. Raportin sisällön olennaisuuden määrittelyyn on kiinnitetty yrityksessä viime vuosina erityishuomiota. GRI:n olennaisuuden periaatteen noudattamista auttaisi toiminnan riskien käsittely keskeisiltä osin sekä vastuullisuuden johtamisjärjestelmän, tavoitteiden ja toimintatapojen esittely selkeästi omassa osiossaan, sillä tällä hetkellä tiedot on ripoteltu eri osioihin ja ne hukkuvat kokonaisuuteen. Periaatteessa monien näkökulmien olennaisuus tulee raportista esille, mutta pienten informaatiolaatikoiden lisääminen kaikkein keskeisimmistä tavoitteista ja kehityskohteista kokoaisi tiedot yhteen paikkaan. Olennaisuusmatriisin lisääminen raporttiin helpottaisi lukijaa eri vastuualueiden painotuksen ymmärtämisessä, sillä olennaisuusmatriisiin olisi koottu yrityksen näkemys keskeisistä vastuullisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi olennaisuuteen liittyy ratkaisevasti sidosryhmien määrittely ja niiden tavoitteiden selvittäminen, josta kertova sidosryhmätaulukko julkaistaan tällä hetkellä Internetissä. Internet-sivuilla julkaistavat tiedot näyttävät lukijalle toissijaisilta, vaikka yritys ei olisikaan sitä tarkoittanut. KONEen raportissa on 10 viittausta Internet-sivuilla olevaan lisätietoon, mutta todennäköisesti melko harva raportin lukija sivustoille päätyy, vaikka siellä julkaistavat tiedot ovatkin GRI:n sisältö- ja laatuperiaatteiden mukaan merkittäviä. Sidosryhmätoiminnan avaaminen jää paperiversiossa melko heikolle pohjalle juuri sidosryhmätoimintaa kuvaavan taulukon puuttumisen takia ja sidosryhmädialogin muodoistakin mainitaan vain muutama. Sidosryhmätoiminnasta pitäisi ehdottomasti kertoa lisää, koska raporttia tehdään ensisijaisesti sidosryhmille.

KONEen vastuuraportti noudattaisi paremmin kestävän kehityksen viitekehysten periaatetta, jos jokaiselle keskeiselle vastuualueelle asetettaisiin ja nimenomaan kerrottaisiin myös ulospäin tavoitteita. Sama pätee kestävän kehityksen mukaisten riskien analysointiin ja niiden yritystoiminnalle aiheuttavien seurausten arviointiin, vaikka ne tulevatkin osittain esille megatrendien muodossa. Megatrendit vastaavat kansainvälisissä julkaisuissa määriteltyihin kestävän kehityksen riskeihin, ja KONE kertoo hyvin toiminnastaan vastatakseen kyseisiin haasteisiin. Kestävää kehitystä kuvaavia mittareita kaivataan lisää erityisesti sosiaalisen vastuun puolelle. Kunnollista trendidataa odottaessa paikallisen tason case-esittelyt toimitus- ja alihankintaketjusta kuvailisivat toimintaa jossain määrin. Esimerkiksi ihmisoikeuksien, ympäröivän yhteisön tai KONE Centennial Foundation -säätien toiminta toisi uskottavuutta sosiaalisen vastuun kestävän kehityksen eteen tehtävälle työlle. KONEen raportin kattavuutta parantaisi olennaisesti myös tulevaisuuteen kohdistuva arviointi, joka uupuu nyt kokonaan. Kattavuuden kenttään kuuluvat kaikki edellä mainitut sisällönmäärittelyn periaatteet ja niistä nousevat kehitysehdotukset, kuten sidosryhmätoiminnan raportoinnin laajuuden ja kattavuuden parantaminen erillisessä vastuuraportissa.

Raportoinnin laadun tasapuolisuuden kehittämiseksi sosiaalisen vastuun näkökulmia olisi tuotava paremmin esiin kehitystrendejä kuvaavien lukujen ja graafien muodossa. Sosiaalisen vastuun raportointi tunnustetaankin yrityksessä hei-

koksi kohdaksi, jossa on eniten parannettavaa. Vastuuraportoinnin kehittämistä palvelee uudehko datankeruujärjestelmä, jolla päästään pitkälti eroon manuaalisesta tiedonkeräyksestä. Myös raportissa mahdollisesti noudatettava yhtenäinen linja vertailutietojen julkaisemisen suhteen tasapäistäisi eri osa-alueita. Vastuullisuuden osa-alueiden olennaisuuden kannalta raportoinnin painotuksen tasapuolisuus on hyvällä tasolla, mutta ongelmat ovat nimenomaan sisällön laadussa. Tasapuolisuus myönteisten ja kielteisten asioiden välillä paranisi vuoden kohokohdat ja epäonnistumiset tai keskeisimmät kehityskohdat kokoavan taulukon avulla, sillä nyt näyttää siltä, että negatiivisista asioista kerrotaan vain vähän tai ei ollenkaan. Vertailukelpoisuuden periaate liittyy läheisesti tasapuolisuuteen, sillä puutteet tasapuolisuudessa heijastuvat myös vertailukelpoisuuden saavuttamiseen. Sosiaalisen vastuun tiedot eivät nykyisellään mahdollista vuositason eikä organisaatioiden välistä vertailua. Lisäksi kehitettävää on vertailutietojen julkaisussa, jotka olisi hyvä sisällyttää myös tekstiosuuksien sisällä mainittavien lukujen yhteyteen. Myös prosentuaalisesti esitettävä kehitys edellisestä jaksosta tai suhteellinen osuus jostakin kokonaisuudesta parantaa vertailtavuutta ja auttaa hahmottamaan kokonaistilannetta. Vertailukelpoisuudessa on olennaista myös raportoitujen GRI-indikaattorien määrä. Raportoimatta jätetyille indikaattoreille pitäisi mainita syyt.

KONEen vastuuraportin täsmällisyyden kehittämiseksi olisi laajennettava ympäristötietojärjestelmän kattavuutta. Täsmällisyyden suhteen myös mittausjärjestelmien ja raportointityökalujen esittely on tärkeää. Myös ulkoisen varmennuksen laajentamista koko vastuuraportille olisi harkittava. Vastuuraportoinnin oikea-aikaisuus on yksi KONEen raportin suurimmista heikkouksista ja haasteista, sillä raportin julkaisu olisi saatava vähintään ensimmäisen kvartaalin tulosjulkistuksen yhteyteen. Samalla Internet-sivut kyettäisiin päivittämään nopeammin ajan tasalle. Lisäksi sivustoille olisi hyvä lisätä maininta viimeisimmästä päivitysajankohdasta sivukohtaisesti. Raportin selkeys saa kiitosta niin yrityksen sisältä kuin sidosryhmiltäkin. Selkeyden kehittämisessä kyse onkin vain pienistä muutoksista: Raportin ulkoasu on tällä hetkellä melko tiivis, joten muutama sivu lisää samalle tietomäärälle parantaisi raportin luettavuutta. Case-esimerkkien lisääminen toisi informaation käytännön tasolle ja helpottaisi tiedon ymmärtämistä, sillä vastuuraporteissa esiintyvät luvut ja toimintajärjestelmät jäävät varsinkin asiaan aiemmin perehtymättömälle lukijalle melko irrallisiksi. Raportin tarinallinen kerronta ei poista käytännön esimerkkien tarvetta.

Raportoinnin luotettavuus on yrityksen kannalta haasteellinen näkökulma, koska käytännössä luotettavuus vaatii tiedonkeruu- ja raportointimenetelmien yksityiskohtaista avaamista, mutta toisaalta tiedot eivät ole kovin olennaisia suurimmalle osalle lukijoista. KONEen raportin luotettavuutta voidaan helposti parantaa lisäämällä alkuperäiset lähteet megatrendien yhteyteen, koska niitä ei ole kaikissa kohdissa mainittu. Yrityksessä kannattaisi harkita myös ulkoista varmennusta raportoinnin ja raportointiprosessien luotettavuutta parantavana tekijänä. Varmennus tuo ensisijaisesti sisäisen varmuuden prosessien luotettavuudesta, mutta jotkut pitävät sitä jopa uskottavuuskysymyksenä, sillä se osoittaa vastuura-

portointiin suhtauduttavan vakavasti. Ulkoisen varmennuksen hyöty-haittasuhteen arviointi on yrityksen käsissä. Vaihtoehtona olisi varmennuttaa raportti esimerkiksi muutaman vuoden välein, jolloin prosessit käytäisiin aika ajoin läpi ulkopuolisen tahon toimesta ja saataisiin sitä kautta myös kehitysehdotuksia.

KONE noudattaa useita ISO-standardeja, mutta ei ole sitoutunut kansainvälisiin aloitteisiin GRI-viitekehystä lukuun ottamatta. Global Compact -aloitteen vaatimukset täyttyvät yrityksessä melko varmasti jo nykyisenkaltaisessa toiminnassa. Aloitetta pidetään globaalisti yritys vastuutyön peruseriaatteet kokoavana sitoumuksena ja toiminnan lähtökohtana, johon sitoutuminen on monille yrityksille itsestäänselvyys. KONEella on kiinnostusta aloitetta kohtaan, joten liittymisen selvittäminen ja mahdollisesta sitoutumisesta raportointi toisi yrityksessä tehtävälle työlle laajemman globaalien viitekehyksen. Vastuullisen sijoittamisen indeksit herättävät myös kiinnostusta vastuullisen sijoittamisen trendin kasvaessa, eikä niihin liittymistä ole poissuljettu, mutta indeksien vaatimusten täyttämiseen liittyvä työmäärä arveluttaa yrityksen sisällä. Selvitystyö indeksien todellisten vaatimusten mukaiseksi raportoinniksi olisi hyvä suorittaa, sillä vaatimusten luonteesta KONEelle ei tunnu olevan yksityiskohtaista tietoa. Kansainvälisten aloitteiden ja vastuullisen sijoittamisen indeksien luomasta lisäarvosta ei ole yhtenäistä näkemystä ja merkityksen voidaan olettaa vaihtelevan sidosryhmittäin. Yksinomaan vastuuraportoinnin kannalta sitoumusten puuttuminen aiheuttaa ihmetystä ja herättää kysymyksiä, onko asioissa jotain salattavaa, koska KONEen toiminta-alue ulottuu kehittyville markkinoille saakka. Kehittyvät markkinat ovat ainoa alue, jossa esimerkiksi Global Compact:in periaatteiden mukainen toiminta ei kuulu tavallisimpien normien piiriin. Lisäksi monet yritykset liittyvät jäseniksi vastuullisuusverkostoihin, joiden kautta saadaan uusinta tietoa vastuullisuuskeskusteluissa esille nousevista aihepiireistä. Verkostot järjestävät myös koulutustilaisuuksia, joissa saa sekä tietoa että pääsee vaihtamaan näkemyksiä eri yritysten edustajien kanssa. Laajemmasta näkökulmasta KONEen vastuuraportoinnin kehittämistä palvelisi liittyminen johonkin verkostoon, koska raportointi elää muutoksen aikaa.

Vastuuraportin sisällön jatkuvuuden ja lukujen esittämisen kehittämiseksi on useita konkreettisia, jo aiemminkin esille tulleita keinoja: Vertailutietojen lisääminen tekstiin ja lukujen esittäminen niin absoluuttisina kuin prosenttimääräisinä, joko muutosprosentteina edeltävästä jaksosta tai suhteellisena osana kokonaisuudesta. Prosentuaalinen esittämistapa helpottaa lukujen ymmärtämistä ja auttaa lukijaa hahmottamaan ne oikeassa kontekstissa. KONEen pitäisi myös raportoida lisää sosiaalisen vastuun mittareita, jotta yritys välittäisi toiminnasta objektiivisen kuvan. Tietoja kannattaisi mahdollisuuksien mukaan käsitellä useasta eri näkökulmasta, jotta yksittäiset seikat eivät saa lukijan silmissä liikaa painoarvoa. Sosiaalisen vastuun GRI-indikaattorien kannalta mittarit ja vertailutiedot olisivat tärkeitä, sillä nyt uudeita indikaattoreita on ”partly”-tilassa, mutta pienillä muutoksilla nostettavissa täysimääräisesti raportoiduiksi. Monia indikaattorien täyttämiseksi vaadittavia tietoja kuitenkin kerätään ja seurataan, mutta ei aivan indikaattorien vaatimassa muodossa. Raportoinnissa noudatetaan tiukasti varovaisuuden periaa-

tetta, joka osaltaan vaikeuttaa indikaattorien saavuttamista. Varovaisuudesta voisi tinkiä kohdissa, joissa raportointi jää sidosryhmienkin tiedontarpeen kannalta vajaksi yksinomaan varovaisuudesta johtuen. Kattavuuden rajallisuuden osalta selitykseksi riittäisi raportoinnin laajuuden ja rajoitusten esittely, sillä harva muukaan yritys pystyy tarjoamaan tietoa 100 % kattavuudella. Indikaattorien saavuttamisen haaste on yrityksessä nimenomaan graafisessa esityskyvyssä, jonka niukkuutta perustellaan kattavuuden rajoituksilla ja liian suurella virhemarginaalilla tietojen julkistamiseksi.

Vastuuraportoinnin tulevaisuudesta on myös KONEella epäselvyyttä ja uusia vaatimuksia odotellaan, jotta kehitysprojekti pääsisi alkuun. Yrityksessä koetaan nykyinen raportointitaso riittäväksi eikä halukkuutta GRI:tä tukevien ohjeistojen käyttöönotolle löydy. Esimerkiksi AA1000-standardi voisi siitä huolimatta olla erittäin hyödyllinen sidosryhmätoiminnan ja siitä raportoinnin kannalta, sillä se tarjoaisi selkeät toimintaohjeet. Edellä esiteltyjen muutosten avulla KONEen vastuuraportointia voidaan kuitenkin kehittää ennen uusien ohjeistojen ja vaatimusten soveltamista eikä kehitysehdotuksista ole varmastikaan haittaa myöhemmin, koska raportoinnin vaatimukset näyttävät jatkuvasti kasvavan. Erityisesti KONEen vastuuraportoinnin sidosryhmälähtöisyyden voidaan olettaa paranevan, koska merkittävä osa kehitysehdotuksista perustuu GRI-raportointiin, joka on monisidosryhmälähtöisen kehitystyön tulos ja jossa pyritään vastaamaan tasapainoisesti eri sidosryhmien osittain ristiriitaisiin informaation tarpeisiin.

Vastuuraportoinnin muutokseen on mahdollista alustavasti varautua jo tämänhetkisten tietojen pohjalta. Helpoin keino olisi varmennuttaa koko nykyinen vastuuraportti kolmannella osapuolella, jolloin varmistuttaisiin nykyisten prosessien toimivuudesta ennen kuin prosessien laajentaminen aloitetaan. G4-ohjeiston arvoketjuajattelun jalkauttaminen yrityksen toimintaan on KONEelle haaste, jonka suunnittelu kannattaisi aloittaa ajoissa. Arvoketjumalliin perustuva raportointi vaatii koko organisaation laajuista yhteistyötä, joka poikkeaa nykyisestä mallista, jossa kustakin vastuullisuuden osa-alueesta raportoidaan itsenäisesti. Yrityksellä ei ole pelkästään yritysvastuun parissa työskenteleviä henkilöitä, joilla olisi näkemys koko arvoketjusta ja mahdollisuus koordinoida eri osien yhteistyötä. Vielä suurempi haaste vastuuraportoinnille on integroituun raporttiin siirtyminen, minkä ennustetaan olevan tulevaisuudessa väistämättä edessä. Integroidussa raportoinnissa erilliset vastuuraportit jäävät historiaan ja tiedot sisällytetään taloudellisen raportin kanssa muodostettavaan raporttiin. Monet yritykset kertovat jo raportoivansa integroidusti, mutta kyse on mieluumminkin raporttien yhdistämisestä esimerkiksi samaan verkkojulkaisuun, jossa on linkkejä talous- ja vastuullisuusosoiden välillä. Verkkojulkaisut ovat kuitenkin askel kohti todellista integroitua raportointia, sillä yrityksen on hahmoteltava eri osioiden yhteyksiä. Tulevaisuudessa yhteen verkkojulkaisuun siirtyminen voisi olla KONEellekin sopiva askel kohti tarkoituksenmukaista integroitua raportointia. Samalla kaksinkertainen raportointi vähenisi.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on osa tieteellistä tutkimusta. Tämän tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella metodien ja ajallisen reliabiliteetin valossa. Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jossa tutkimusmetodeina käytettiin vertailu- ja kehittämistutkimuksia. Aineisto koostuu case-yritysten vastuuraporteista, haastatteluista ja tapaamisista. Lähtökohtaisesti tutkimuksen reliabiliteetin pitäisi olla melko hyvällä tasolla, koska tutkimuksessa on hyödynnetty sekä menetelmä- että aineistotriangulaatiota. Tutkimuksen rajoitteena on pieni vertailuyritysten määrä, joten yleispäteviä johtopäätöksiä raportoinnin tasosta ei voida antaa. Lisäksi vertailuyrityksistä kolme (3) on suomalaisia ja kansallisilla painotuksilla saattaa olla vaikutusta raportointityyliin. Toisaalta vastuuraportoinnin taso on Suomessa korkea, ja case-yritykset ovat menestyneet myös globaaleissa vertailuisissa.

Tutkimuksen ajallista reliabiliteettia parantaa se, että vertailututkimus oli jo suurimmaksi osin suoritettu ennen haastattelujen aloittamista. Siten tutkijalla ei ollut ennakkokäsityksiä KONEen vastuuraportoinnin sisäisestä näkökulmasta vertailututkimuksen aikana, vaan vertailu suoritettiin objektiiviselta pohjalta. Tutkimuksen tulosten ja johtopäätösten kannalta tutkimuksen validiteettia heikentää vain yhden yrityksen edustajien haastatteleminen. Vastuuraportoinnin vertailukelpoisuutta käsittelevä tulososio pyrittiin kuitenkin kirjoittamaan ainoastaan vertailututkimukseen perustuen.

8.4 Jatkotutkimusaiheet

Tämän tutkimuksen aikana nousi esiin useita mielenkiintoisia tutkimusaiheita. Useiden yritysten huolena on, kuinka paljon vastuuraportteja ylipäänsä luetaan ja hyödynnetään, sillä niiden julkaisu vaatii paljon resursseja ja tuntuu jopa vievän aikaa itse vastuullisuuden eteen tehtävältä työltä. Vastuuraporttien käyttöä tarkastelevalle tutkimukselle olisi siis tilausta. Samalla voisi selvittää, onko vastuuraportit paras kanava välittää kyseistä tietoa. Yritysten raportoinnin motiiveja kartoittava tutkimus toisi puolestaan lisätietoa niin raporttien lukijoille kuin raportointiohjeistojen kehittäjille tulevaisuutta varten. Yritykset eivät osaa määritellä raportoinnin motiiveja, vaan vaikuttavat monesti julkaisevan vastuuraportteja sen takia, että kaikki muutkin raportoivat. Tutkimuksessa voisi selvittää objektiivisesti raportoinnin motiiveja ja samalla eritellä viherpesuksi luokiteltavia keinoja. Myös uusin raportointiohjeistojen tutkiminen yrityksille tulevien lisävaatimusten valossa olisi mielenkiintoista, koska esimerkiksi G4-ohjeiston uusiin vaatimuksiin ei olla ehditty globaalistikaan syvemmin perehtyä.

LÄHTEET

- AccountAbility. 2011. AA1000 Stakeholder Engagement Standard 2011. < <http://www.accountability.org/images/content/5/4/542/AA1000SES%20010%20PRINT.pdf> > Luettu 25.3.2013.
- AccountAbility. 2012. < <http://www.accountability.org/> > Luettu 25.3.2013.
- AccountAbility. 2013. AA1000 Stakeholder Survey Results. < <http://www.accountability.org/images/content/6/6/664/AA1000%20User%20Survey%20Results%20-%20In%20Full.pdf> > Luettu 26.3.2013.
- Ahlstrom Oyj. 2013. Sustainability Report 2012.
- Ahlstrom Oyj. 2013. Annual Report 2012.
- Anand, G. & Kodali, R. 2008. Benchmarking the benchmarking models. *Benchmarking: An International Journal* 15 (3), 257-291.
- Bouten, L., Everaert, P., Van Liedekerke, L., De Moor, L. & Christiaens, J. 2011. Corporate social responsibility reporting: A comprehensive picture? *Accounting Forum* 35 (3), 187-204.
- Carroll, A. B. 1979. A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *Academy of Management Review* 4 (4), 497-505.
- Carroll, A. B. 1991. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons* 34 (4), 39-48.
- Carroll, A. B. 1999. Corporate Social Responsibility. Evolution of a definitional construct. *Business & Society* 38 (3), 268-295.
- Cho, C. H. 2009. Legitimation Strategies Used in Response to Environmental Disaster: a French Case Study of Total S.A.'s Erika and AZF Incidents. *European Accounting Review* 18 (1), 33-62.
- Cohen, J. R., Holder-Webb, L. L., Nath, L. & Wood, D. 2012. Corporate Reporting on Nonfinancial Leading Indicators of Economic Performance and Sustainability. *Accounting Horizons* 26 (1), 65-90.
- Danish Commerce and Companies Agency. 2010. Corporate Social Responsibility and Reporting in Denmark. Impact of the legal requirement for reporting on CSR in the Danish Financial Statements Act. < http://www.dcca.dk/graphics/publikationer/CSR/CSR_and_Reporting_in_Denmark.pdf > Luettu 25.4.2013.
- Davis, K. 1960. Can Business Afford to Ignore Social Responsibilities? *California Management Review* 2 (3), 70-76.
- Davis, K. 1973. The Case for and Against Business Assumption of Social Responsibilities. *Academy of Management Journal* 16 (2), 312-322.
- Davis, K. 1975. Five propositions for Social Responsibility. *Business Horizons* 18 (3), 19-24.
- Delmas, M. & Burbano, V. 2011. The Drivers of Greenwashing. *California Management Review* 54 (1), 64-87.

- Eccles, R. G. & Saltzman, D. 2011. Achieving Sustainability Through Integrated Reporting. *Stanford Social Innovation Review* 9 (3), 56-61.
- Elkington, J. 2004. Enter the Triple Bottom Line. Teoksessa Henriques, A. & Richardson, J. (Eds.). (2012). *The triple bottom line: Does it all add up: assessing the sustainability and CSR*. London: Earthscan.
- Eriksson, P. & Kovalainen, A. 2008. *Qualitative Methods in Business Research*. Great Britain: SAGE Publications.
- Euroopan yhteisöjen komissio. 2001. VIHREÄ KIRJA yrityksen sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä. KOM (2001) 366. Bryssel.
- Euroopan yhteisöjen komissio. 2006. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle. Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla. KOM (2006) 136. Bryssel.
- Euroopan komissio. 2011a. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011-2014. Bryssel.
- European Commission. 2011b. *State of Play in Sustainability Reporting in the European Union 2010. Final report*. European Union 2011.
- European Commission. 2013. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the council amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC as regards disclosure of non- financial and diversity information by certain large companies and groups. COM (2013) 207. Strasbourg.
- Evans, M. T. P., Tisak, D. J. & Williamson, D. F. 2012. Twenty-first century benchmarking: searching for the next generation. *Benchmarking: An International Journal* 19 (6), 760-780.
- Finnish Business and Society (FIBS). 2013. FIBSin yritys vastuututkimus 2013. < http://www.fibsry.fi/images/TIEDOSTOT/FIBSin_yritysvastuututkimus2013.pdf > Luettu 22.5.2013.
- Fitch, H. G. 1976. Achieving Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review* 1 (1), 38-46.
- Flick, U. 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. Edition 4. Padstow: SAGE Publications.
- Flyvbjerg, B. 2006. Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry* 12 (2), 219-245.
- Freeman, R.E. 1984. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman Publishing.
- Garriga, E. & Melè, D. 2004. Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics* 53 (1-2), 51-71.
- Global Reporting Initiative (GRI). 2011a. Sustainability Reporting Guidelines, version 3.1. < <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/G3.1-Guidelines-Incl-Technical-Protocol.pdf> > Luettu 25.3.2013.

- Global Reporting Initiative (GRI). 2011b. Technical Protocol. Applying the Report Content Principles. < <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRI-Technical-Protocol.pdf> > Luettu 18.6.2013.
- Global Reporting Initiative (GRI). 2012a. Discover the Database. < <https://www.globalreporting.org/reporting/report-services/sustainability-disclosure-database/Pages/Discover-the-Database.aspx> > Luettu 18.12.2012.
- Global Reporting Initiative (GRI). 2012b. GRI Sustainability Reporting Statistics. Publication Year 2011. < <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRI-Reporting-Trends-2011.pdf> > Luettu 18.12.2012.
- Global Reporting Initiative (GRI). 2013a. Sector Guidance. < <https://www.globalreporting.org/reporting/sector-guidance/Pages/default.aspx> > Luettu 29.3.2013.
- Global Reporting Initiative (GRI). 2013b. G4 Developments. < <https://www.globalreporting.org/reporting/latest-guidelines/g4-developments/Pages/default.aspx> > Luettu 29.3.2013.
- Global Reporting Initiative (GRI). 2013c. Frequently asked questions about the G4 Exposure Draft and the second G4 Public Comment Period. < <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/G4-ED-PCP2-FAQs.pdf> > Luettu 29.3.2013.
- Gray, R., Kouhy, R. & Lavers, S. 1995. Corporate social and environmental reporting: a review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 8 (2), 47-77.
- Hahn, R. 2012. ISO 26000 and the Standardization of Strategic Management Processes for Sustainability and Corporate Social Responsibility. *Business Strategy and the Environment*, doi: 10.1002/bse.1751 (in press)
- Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Hines, R. D. 1988. Financial accounting: In communicating reality, we construct reality. *Accounting, Organizations and Society* 13 (3), 251-261.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2007. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Tammi.
- Hrasky, S. 2012. Visual disclosure strategies adopted by more and less sustainability-driven companies. *Accounting Forum* 36 (3), 154-165.
- Hudson, J. & Orviska, M. 2013. Firm's adoption of international standards: One size fits all? *Jornal of Policy Modeling* 35 (2), 289-306.
- International Organization for Standardization (ISO). 2012. *Discovering ISO 26000*. < http://www.iso.org/iso/discovering_iso_26000.pdf > Luettu 28.3.2013.
- International Organization for Standardization (ISO). 2013. *Standards*. < <http://www.iso.org/iso/home/standards.htm> > Luettu 15.4.2013

- Issakainen, E. 2011. Yhteiskuntavastuun ulottuvuudet elintarviketeollisuudessa: sisällönanalyysi yhteiskuntavastuuraporteista. Helsingin yliopisto. Elintarvike-ekonomian pro gradu -työ.
- Jones, M. J. & Solomon, J. F. 2010. Social and environmental report assurance: Some interview evidence. *Accounting Forum* 34 (1), 20-31.
- Joseph, G. 2012. Ambiguous but tethered: An accounting basis for sustainability reporting. *Critical Perspectives on Accounting* 23 (2), 93-106.
- Juholin, E. 2004. *Cosmopolis. Yhteiskuntavastuusta yrityskansalaisuuteen*. Keuruu: Otava.
- Jurmu, S. 2012. Sidosryhmälähtöisen yritysvastuuraportoinnin kehittäminen kohdeyritykselle. Lapin yliopisto. Talousjohtamisen pro gradu -työ.
- Järvenpää, M. & Pellinen, J. 2005. Teoria ja interventio suomalaisissa johdon case-tai field-menetelmillä tehdyissä akateemisissa opinnäytteissä 1997-2005. *Contributions to Accounting, Finance and Management Science. Essays in honour of Professor Timo Salmi* (eds. Laitinen, E-K. & Laitinen, T.) Acta Wasaensia, Nro 143, 65-108.
- Kananen, J. 2008. *Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.
- Kerr, M., Janda, R. & Pitts, C. 2009. *Corporate Social Responsibility. A Legal Analysis*. Canada: LexisNexis Canada Inc.
- Kirjanpitolautakunta. 2006a. Yleisohje toimintakertomuksen laatimisesta 12.9.2006.
- Kirjanpitolautakunta. 2006b. Yleisohje ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja esittämisestä tilinpäätöksessä 24.10.2006.
- Kolk, A. 2003. Trends in sustainability reporting by the Fortune Global 250. *Business Strategy and the Environment* 12 (5), 279-291.
- KONE Oyj. 2013a. Tilinpäätös 2012.
- KONE Oyj. 2013b. KONE 2012-julkaisu.
- KONE Oyj. 2013c. Historia. <
<http://www.kone.com/corporate/fi/yhtio/Historia/Pages/default.aspx> >
Luettu 11.4.2013.
- KPMG, Unit for Corporate Governance in Africa, Global Reporting Initiative & United Nations Environment Programme. 2010. Carrots and Sticks - Promoting Transparency and Sustainability. An update on trends in Voluntary and Mandatory Approaches to Sustainability Reporting. <
<https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Carrots-And-Sticks-Promoting-Transparency-And-Sustainability.pdf> > Luettu 18.12.2012.
- KPMG. 2011. KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011.
- Kuisma, M. & Temmes, A. 2011. Yritysten vastuuraportointi. Teoksessa Joutsenvirta, M., Halme, M., Jalas, M. & Mäkinen, J. 2011. *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. Tallinna: Gaudeamus.

- Laine, M. 2009. Ensuring legitimacy through rhetorical changes? A longitudinal interpretation of the environmental disclosures of a leading Finnish chemical company. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 22 (7), 1029-1054.
- Laine, M. 2009. *A Way of Seeing Corporate Sustainability Reporting*. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1486.
- Larrinaga-Gonzalez, C. & Bebbington, J. 2001. Accounting change or institutional appropriation. A case study of the implementation of environmental accounting. *Critical Perspectives on Accounting* 12 (3), 269-292.
- Laurila, M. 2008. *Yritysvastuuraportoinnin sosiaalinen ulottuvuus*. Tampereen yliopisto. Laskentatoimen pro gradu -työ.
- Lindblom, C.K. 1994. The implications of organizational legitimacy for corporate social performance and disclosure. Paper presented at the Critical perspectives on Accounting Conference, New York.
- Lämsä, A-M., Uusitalo, O. & Lämsä, V. (toim.). 2005. Pienyritykset yritysetiikan tutkimuskohteena. Teoksessa *Yritysetiikan ja johtajuuden suuntia*. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden laitoksen julkaisuja 145.
- Niskala, M. & Lovio, M. 2004. Yhteiskuntavastuuraportti. Teoksessa Juholin, E. 2004. *Cosmopolis. Yhteiskuntavastuusta yrityskansalaisuuteen*, 227-245. Keuruu: Otava.
- Niskala, M. & Tarna, K. 2003. *Yhteiskuntavastuun raportointi*. Jyväskylä: KHT-Media.
- Niskala, M., Pajunen, T. & Tarna, K. 2009. *Yhteiskuntavastuun raportointi, raportointi- ja laskentaperiaatteet*. Jyväskylä: KHT-Media.
- Norman, W. & MacDonald, C. 2004. Getting to the Bottom of "Triple Bottom Line". *Business Ethics Quarterly* 14 (2), 243-262.
- Mahoney, L. S., Thorne, L., Cecil, L. & LaGore, W. 2012. A research note on standalone corporate social responsibility reports: Signaling or greenwashing? *Critical Perspectives on Accounting*, doi:10.1016/j.cpa.2012.09.008 (in press).
- Marimon, F., del Mar Alonso-Almeida, M., del Pilar Rodríguez, M. & Alejandro, K. 2012. The worldwide diffusion of the global reporting initiative: what is the point? *Journal of Cleaner Production* 33, 132-144.
- Metso. 2013. Online Annual Report 2012. < <http://www.metso.com/reports/2012/> > Luettu 20.4.2013.
- Milne, M. J., Ball, A. & R. Gray. 2008. Wither Ecology? The Triple Bottom Line, the Global Reporting Initiative, and the Institutionalization of Corporate Sustainability Reporting. Paper presented at American Accounting Association Meeting, Anaheim, California.
- Moir, L. 2001. What do we mean by corporate social responsibility? *Corporate Governance* 2 (16), 16-22.
- Moroney, R., Windsor, C. & Aw, Y. T. 2012. Evidence of assurance enhancing the quality of voluntary environmental disclosures: an empirical analysis. *Accounting and Finance* 52 (3), 903-939.

- Mätäsaho, R. & Niskala, M. 1997. Ympäristölaskentatoimi ja valta- ympäristö. Liiketaloudellinen aikakauskirja 1/1997, 76-91.
- Mäkelä, H. 2012. Interpretations of Corporate Talk About Social Responsibility. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis : 1792.
- Mäkelä, H. & Laine. 2009. A CEO with many messages: Comparing the ideological representations provided by different corporate reports. Accounting Forum 35 (4), 217-231.
- Mäkelä, H. & Näsi, S. 2010. Social Responsibilities of MNCs in downsizing operations - A Finnish forest sector case analyzed from the stakeholder, social contract and the legitimacy theory point of view. Accounting, Auditing & Accountability Journal 23 (2), 149-174.
- Möykkymäki, J. 2012. Yhteiskuntavastuu ja sen kehittäminen julkishallinnon organisaatiossa - Verohallinto. Jyväskylän yliopisto. Yritysten ympäristöjohtamisen pro gradu -työ.
- National Standards Authority of Ireland (NSAI). 2009. NSAI OHSAS 18001:2007 detailed guide. < <http://www.nsai.ie/NSAI/files/18/18d115e9-31ce-4052-b54a-4811afc52904.pdf> > Luettu 25.4.2013.
- O'Dwyer, B., Owen, B. & Unerman, J. 2011. Seeking legitimacy for new assurance forms: The case of assurance on sustainability reporting. Accounting, Organizations and Society 36 (1), 31-52.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). 2011. OECD Guidelines for Multinational Enterprises. 2011 Edition. OECD Publishing. < <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en> > Luettu 21.12.2012.
- Patten, D. M. 2012. White Tigers, Zoos and Sustainability Reporting: A Cynical Reflection. Social and Environmental Accountability Journal 32 (1), 17-25.
- Perego, P. & Kolk, A. 2012. Multinationals' Accountability on Sustainability: The Evolution of Third-Party Assurance of Sustainability Reports. Journal Of Business Ethics 110 (2), 173-190.
- Perrini, F. 2006. The Practitioner's Perspective on Non-Financial Reporting. California Management Review 48 (2), 73-103.
- Pohjonen, M. 2012. GRI yhteiskuntavastuuraportoinnin kehittäminen - CASE: KUUSAKOSKI OY. Jyväskylän yliopisto. Yritysten ympäristöjohtamisen pro gradu -työ.
- Porter, M. E. & Kramer, M. R. 2006. Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. Harvard Business Review 84 (12), 78-92.
- Post, J. E. 2012. The United Nations Global Compact: A CSR Milestone. Business & Society 51 (4), 1-11.
- Presley, A. & Meade, L. 2010. Benchmarking for sustainability: an application to the sustainable construction industry. Benchmarking: An International Journal 17 (3), 435-451.
- PricewaterhouseCoopers. 2012. Askel eteenpäin. PWC:n yritys vastuubarometri 2012.

- Ramus, C. A. & Montiel, I. 2005. When are Corporate Environmental Policies a Form of Greenwashing? *Business & Society* 44 (4), 377-414.
- Rasche, A., Waddock, S., & McIntosh, M. 2012. The United Nations Global Compact: Retrospect and Prospect. *Business & Society* 51 (3), 1-25.
- Salmi, T. & Järvenpää, M. 2000. Laskentatoimen case-tutkimus ja nomoteettinen tutkimusajattelu sulassa sovussa. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 2/00, 263-275.
- Schaltegger, S. 2012. Sustainability Reporting Beyond Rhetoric: Linking Strategy, Accounting and Communication. Teoksessa Jones, T. & Ratnatunga, J. 2012. *Contemporary Issues in Sustainability Accounting, Assurance and Reporting*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Schwartz, B. & Tilling, K. 2009. 'ISO-lating' Corporate Social Responsibility in the Organisational Context: A Disentangling Interpretation of ISO 26000. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management* 16 (5), 289-299.
- Silverman, D. 2005. *Doing Qualitative Research*. Second Edition. Trowbridge Wiltshire: SAGE Publications.
- Spence, C. 2009. Social accounting's emancipatory potential. *Critical Perspectives on Accounting* 20 (2), 205-227.
- Sjöblom, H. & Niskala, M. 1999. *Ympäristöraportointi. Luotettava ympäristöinformaation tuottaminen ja hyödyntäminen*. Jyväskylä: KHT-yhdistyksen palvelu.
- Takala, T. 1993. Yritysetiikka ja yrityksen yhteiskunnallinen vastuu - Historiallinen tausta ja käsitteellistä pohdintaa. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden laitoksen julkaisuja 89.
- Takala, T. 2000. yrityksen yhteiskunnallisen vastuun ideologiat v. 2000 - suomalainen yritys globalisoituvassa maailmassa. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 2000 (4), 589-601.
- Teollisuuden ja Työnantajain keskusliitto (TT). 2001. *Yrityksen yhteiskuntavastuu. Työvälineitä itsearviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen*. Helsinki.
- The International Integrated Reporting Council (IIRC). 2012. Prototype of the International <IR> Framework. < <http://www.theiirc.org/wp-content/uploads/2012/11/23.11.12-Prototype-Final.pdf> > Luettu 20.3.2013.
- ThyssenKrupp AG. 2012. Annual Report 2011/2012.
- Toivonen, P. 2005. Yhteiskuntavastuu vähittäiskaupassa, case S-ryhmä. Tampereen yliopisto. Laskentatoimen pro gradu -työ.
- Tossavainen, E. 2012. Vastuullisuus ja yhteiskuntavastuuraportointi: OP-Pohjola-ryhmän ja Nordean vertailua. Jyväskylän yliopisto. Laskentatoimen pro gradu -työ.
- United Nations. The Global Compact. 2012. < <http://www.unglobalcompact.org/> > Luettu 21.12.2012.
- Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritysvastuusta, 14.4.2011. < http://www.tem.fi/files/30510/yhteiskunta-ja_yritysvastuun_periaatepaatos.pdf > Luettu 22.12.2012.

- Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta, 22.11.2012. < http://www.tem.fi/files/35049/vnp_yhteiskuntavastuu_2012.pdf > Luettu 22.12.2012.
- Van Marrewijk, M. 2001. Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability. Between Agency and Communion. *Journal of Business Ethics* 44 (2-3), 95-105.
- Vehkaperä, M. 2003. Yrityksen yhteiskuntavastuu - vastuuta voittojen vuoksi? Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden lisensiaattitutkielma.
- Vehkaperä, M. 2005. Liikemiesten sosiaalisesta vastuusta yrityksen yhteiskuntavastuuseen. Teoksessa Lämsä, A-M., Uusitalo, O. & Lämsä, V. (toim.). 2005. Yritysetiikan ja johtajuuden suuntia. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden laitoksen julkaisuja 145.
- Yasin, M. M. 2002. The theory and practice of benchmarking: then and now. *Benchmarking: An International Journal* 9 (3), 217-245.
- Vaivio, J. 2008. Qualitative management accounting research: rationale, pitfalls and potential. *Qualitative Research in Accounting & Management* 5 (1), 64-86.
- World Business Council for Sustainable Development. Corporate Social Responsibility (CSR). 2012. < <http://www.wbcsd.org/work-program/business-role/previous-work/corporate-social-responsibility.aspx> > Luettu 11.12.2012.

LIITTEET

Liite 1 GRI-ohjeiston mukaiset sisällön- ja laadunmäärittelyn periaatteet, testit

A. Sisällönmäärittelyn periaatteet

1. Olennaisuus

Ulkoiset tekijät

- Sidosryhmien esille nostamat yhteiskuntavastuuteemat ja indikaattorit.
- Vertaisryhmien ja kilpailijoiden raporteissa mainitut toimialan keskeiset teemat ja tulevaisuuden haasteet.
- Lait, määräykset sekä kansainväliset ja vapaaehtoiset sopimukset, jotka ovat organisaation ja sen sidosryhmien kannalta strategisesti olennaisia.
- Arvioitavissa olevat kestävään kehitykseen vaikuttavat tekijät, riskit ja mahdollisuudet (esim. ilmaston lämpeneminen, HIV-AIDS, köyhyys), jotka on määritelty tunnettujen asiantuntijoiden tai alan asiantuntijaelinten tutkimuksissa.

Sisäiset tekijät

- Organisaation arvot, toimintatavat, strategiat, johtamisjärjestelmät ja tavoitteet.
- Organisaation menestyksen kannalta olennaisten sidosryhmien kuten henkilöstön, osakkeenomistajien ja alihankkijoiden tarpeet ja odotukset.
- Organisaatioon kohdistuvat keskeiset riskit.
- Organisaation menestyksen kannalta kriittiset tekijät.
- Organisaation keskeiset osaamisalueet sekä miten ne vaikuttavat tai voivat vaikuttaa kestävään kehitykseen.
- Tärkeysjärjestyksen määrittely.
- Onko raportissa esiintyvät teemat ja indikaattorit asetettu tärkeysjärjestykseen.

2. Sidosryhmätoiminta

- Organisaatio pystyy kuvailemaan sidosryhmät, joiden kannalta sen raportointi on olennaista.
- Raportissa kerrotaan organisaation jokapäiväisen, oman toimialan juridisen ja institutionaalisen viitekehyksen mukaan toteutetun sidosryhmätoiminnan tuloksista.
- Raportissa kerrotaan raportin tiedonkeruuta varten luoduista sidosryhmäyhteyksistä.

- Sidosryhmätoiminnan kuvaus vastaa laajuudeltaan raportin laajuutta ja rajauksia.

3. Kestävän kehityksen viitekehys

- Raportissa kerrotaan organisaation näkemys kestävästä kehityksestä ja raportoidaan valittujen teemojen yhteiskuntavastuullisuuden kehittymisestä objektiivisten, käytettävissä olevien ja mittaavien tietojen avulla.
- Raportissa kerrotaan organisaation toiminnasta suhteessa kestävä kehityksen yleisiin olosuhteisiin ja tavoitteisiin, jotka on määritelty toimialakohtaisissa, paikallisissa, alueellisissa ja/tai maailmanlaajuisissa julkaisuissa.
- Raportissa kuvataan organisaation toiminnan vaikutusten maantieteellistä laajuutta (tarkoituksenmukaisessa mittakaavassa).
- Raportissa kuvataan, miten kestävä kehityksen teemat vaikuttavat organisaation pitkän aikavälin strategiaan, riskeihin ja mahdollisuuksiin, mukaan luettuna toimitusketjuihin liittyvät teemat.

4. Kattavuus

- Raportissa on huomioitu organisaation toimitus- ja jakeluketjut ja siitä löytyvät kaikki keskeiset olennaisuuden, kestävä kehityksen viitekehityksen ja sidosryhmätoiminnan periaatteiden mukaiset tiedot tärkeysjärjestyksessä.
- Jollei toisin ilmoiteta, raportissa ovat mukana kaikki toimijat, jotka ovat raportoivan organisaation määräysvallassa tai joihin se voi vaikuttaa merkittäväällä tavalla.
- Raportti käsittää kaikki organisaation keskeiset toiminnot ja tapahtumat ko. raportointijaksolla. Siinä arvioidaan organisaation aikaisemman toiminnan tulevia vaikutuksia, mikäli ne ovat ennakoitavissa ja voivat olla luonteeltaan väistämättömiä ja peruuttamattomia.
- Raportista ei puutu sidosryhmien arviointeihin ja päätöksiin vaikuttavia olennaisia tietoja tai organisaation taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristövaikutuksia kuvaavia tietoja.

B. Laadunmäärittelyn periaatteet

1. Tasapuolisuus

- Raportissa käsitellään sekä toiminnan myönteisiä että kielteisiä tuloksia ja teemoja.
- Tiedot on esitetty sellaisessa muodossa, että niiden perusteella voidaan arvioida organisaation myönteiset ja kielteiset kehitystrendit vuositason tasolla.

- Eri teemojen painotus on verrannollinen niiden olennaisuuteen.

2. Vertailukelpoisuus

- Raporttia ja sen sisältämää tietoa voidaan vertailla vuositasolla.
- Organisaation toimintaa voidaan vertailla muihin organisaatioihin.
- Merkittävät muutokset raportin rajauksessa, laajuudessa, raportointijaksojen pituudessa tai käsitellyssä tiedossa on tuotu esiin ja selitetty.
- Raportissa hyödynnetään yleisesti hyväksytyjä ohjeita raportin laadinnasta, mittauksesta ja esittämistavasta, mukaan lukien GRI:n tekniset indikaattorihjeet.
- Raportissa käytetään tarvittaessa GRI:n toimialakohtaisia liitteitä.

3. Täsmällisyys

- Raportissa ilmoitetaan mittaamalla kerätyt tiedot.
- Mittaustekniikat ja laskentaperusteet on kuvailtu riittävän tarkasti ja ne voidaan toistaa samanlaisin tuloksin.
- Numeerisen tiedon virhemarginaali on niin pieni, ettei se vaikuta merkittävästi sidosryhmien kykyyn tehdä perusteltuja johtopäätöksiä organisaation toiminnasta.
- Raportissa kerrotaan, mitkä tiedot perustuvat arviointiin. Lisäksi siinä kerrotaan arvioiden taustalla olevat oletukset ja menetelmät tai mistä näistä voi saada lisätietoa.
- Raportin laadulliset tiedot perustuvat muuhun raportoituun tietoon ja käytettävissä olevaan aineistoon.

4. Oikea-aikaisuus

- Raportissa esitettävät tiedot ovat suhteellisen tuoreita raportin julkaisuhetkellä.
- Avainluvut kerätään ja julkaistaan yhteiskuntavastuuraportoinnin aikataulun mukaisesti.
- Raporteissa (myös verkkojulkaisuissa) kerrotaan selkeästi, mitä ajanjaksoa ne kuvaavat, milloin ne päivitetään ja milloin ne on viimeksi päivitetty.

5. Selkeys

- Raportissa esitetään sidosryhmien tarvitsemat tiedot, mutta siinä ei ole liikaa tai tarpeettomia yksityiskohtia.

- Sidosryhmät löytävät haluamansa tiedon helposti käyttämällä sisällysluetteloja, sivukarttoja, linkkejä ja muita tiedonhakuvälineitä.
- Raportissa ei käytetä teknisiä ilmaisuja, lyhenteitä, ammattikieltä tai muuta sidosryhmille todennäköisesti tuntematonta terminologiaa. Raportista löytyvät tarvittavat teemakohtaiset selitykset tai sanasto.
- Raportti on kaikkien sidosryhmien ulottuvilla, mukaan luettuina ne, joilla on erityistarpeita esimerkiksi raportin käytettävyyden, kielen tai teknologian osalta.

6. Luotettavuus

- Ulkopuolisen varmuuden laajuus on määritelty.
- Raportissa kerrotaan esitettyjen tietojen alkuperäiset lähteet.
- Organisaatio voi esittää luotettavat todisteet raportin oletusten ja laskutoimitusten tueksi.
- Tietojen tarkkuus on vahvistettavissa alkuperäisistä lähteistä hyväksyttävillä virhemarginaaleilla. (GRI 2011a.)